ಹಿರಿಯಣ್ಣ ಕವಿಯ ಹಯರತ್ನ ಶ್ರೇಣಿ

ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ

ಮಾನವನ ಕರ್ತವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ವಿಷಯವನ್ನು ಕುರಿತು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ಅದರ ಸ್ವರೂಪ, ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳ ಮಹತ್ವವನ್ನು ವಿವರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಶಾಸ್ತ್ರವೆನ್ನುತ್ತೇವೆ. ಅಂದರೆ ಶಾಸನ (ಕಟ್ಟಳೆ) ಮಾಡುವುದೇ ಶಾಸ್ತ್ರವೆಂದರ್ಥ. ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಷಯ, ತತ್ತ್ವ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳಲ್ಲದೆ, ಲೌಕಿಕ ಬದುಕಿಗೆ ಆಗತ್ಯವಾಗಿರುವ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾಗಿ ಬರೆದ ಪ್ರಯಾಣ ಗಂಥಗಳಿಗೆ ಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥಗಳೆಂದು ಕರೆಯಬಹುದು. "ಶಬ್ದಾಗಮ ಯುಕ್ತಾಗಮ ಪರಮಾಗಮ ವಿಷಯಾಣಾಂ ಬಹುನಾಂ ಗ್ರಂಥನಾಮಾಪಿ ಭಾಷಾ ಕೃತಾನುಮುಪಲಭ್ಯ ಮಾನಾತ್ವಾತ್" ಎಂಬ ಭಟ್ಟಾಕಳಂಕನ ಮಾತನ್ನಾಗಲಿ, "ಆರಯೆ ತಚ್ಛಾಸ್ತ್ರವ್ಯಹಾರ ಜ್ಞಾನರ್ಥಮಾಗಿ ಪೇಳ್ವಡೆಗುಂ" ಎಂಬ ಕೇಶಿರಾಜನ ಹೇಳಿಕೆಯನ್ನಾಗಲಿ ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಕನ್ನಡಲ್ಲಿ ಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥಗಳು ವಿಫುಲವಾಗಿ ರಚನೆಗೊಂಡಿರುವುದು ವೇದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಜನ ಬದುಕಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ನಮ್ಮ ಕವಿಗಳು ಕಾವ್ಯರಚನೆಗೆ ತೊಡಗಿದಂತೆ, ಶಾಸ್ತ್ರಕಾರರು ಇದೇ ಉದ್ದೇಶವನ್ನಿರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಆಧುನಿಕ ಸೌಲಭ್ಯಗಳಿಲ್ಲದ ಅಂದಿನ ದಿನಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಅನುಭವಗಳ ಮೂಲಕ ಜ್ಞಾನಶಾಖೆಯನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ ಕೊಂಡಿದ್ದ ಇವರು ಬುದ್ಧಿಯ ವಿಕಾಸಕ್ಕೆ, ಆರೋಗ್ಯಪೂರ್ಣ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಪೋಷಣೆ ನೀಡಬಲ್ಲಂತಹ ಸೂತ್ರಬದ್ಧವಾದ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಕೃತಿಗಳು ಲೌಕಿಕ ಮತ್ತು ಆಗಮಿಕ ಎಂಬೆರೆಡು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪರಂಪರಾನುಗತವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿವೆ. ನಕ್ಷತ್ರ ಫಲ, ಹೋರಾಶಾಸ್ತ್ರ, ಪ್ರಶ್ನಾಶಾಸ್ತ್ರ, ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಗ್ರಹ, ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಚಲನೆ, ಅವುಗಳ ಸ್ಥಾನ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಜೋತಿಷ್ಯಶಾಸ್ತ್ರಗಳಾಗಿವೆ. ಮಳೆ-ಮಳೆ ಕುರಿತಾದ ರಟ್ಟಮತ, ಲೋಕ ವ್ಯವಹಾರ ತಿಳಿಸುವ ಸಾಂಘೀಕಶಾಸ್ತ್ರ ಮಲ್ಲವಿದ್ಯೆ, ಧನುರ್ವಿದ್ಯೆ, ಕತ್ತಿವರಸೆ ತಿಳಿಸುವ ಖಡ್ಗಶಾಸ್ತ್ರ, ಲೈಂಗಿಕ ಜ್ಞಾನ ಕುರಿತಾದ ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರ, ಅಡುಗೆ ಕಲೆ ಕುರಿತಾದ ಸೂಪಶಾಸ್ತ್ರ, ಆನೆಗಳ ಲಕ್ಷಣ, ಸ್ವರೂಪ, ಅವುಗಳಿಗೆ ಬರುವ ರೋಗಗಳ ವಿವರ, ಚಿಕಿತ್ಸಾ ವಿಧಾನ, ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಗಜಶಾಸ್ತ್ರ, ಇವುಗಳ ಸಾಲಿಗೆ ಸೇರುವ ಮತ್ತೊಂದು ಶಾಸ್ತ್ರವಾಗಿದೆ. ಆಶ್ವಶಾಸ್ತ್ರ, ಕುದುರೆಗಳ ಶಕ್ತಿ, ಸ್ವಭಾವ, ಪ್ರಕಾರಗಳು, ಅವುಗಳಿಗೆ ಬರುವ ರೋಗಾದಿಗಳ ಲಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಚಿಕಿತ್ಸೆಯ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಶಾಸ್ತ್ರ, ಇದಾಗಿದೆ.

ವೇದಗಳ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಭಾರತೀಯರಿಗೆ ಕುದುರೆಗಳು ಬಹು ಪ್ರಯೋಜನಕಾರಿ ಯಾಗುತ್ತಾ ಬಂದಿವೆ. ಆಶ್ವಮೇಧದ ಉಲ್ಲೇಖಗಳೇ ಇದಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನವಾಗಿದೆ. ಯುದ್ಧದಲಿ ವೈರಿಗಳನ್ನು ಸದೆಬಡಿಯಲು ಆಶ್ವಪಡೆಯೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಇರಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ರಾಜನು ತನ್ನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಆದಾಯದಲ್ಲಿ ಇಂತಿಷ್ಟು ಭಾಗವನ್ನು ಮೀಸಲಾಗಿಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಅಶ್ವಪಡೆಯ ಮುಖ್ಯಸ್ಥನಿಗೆ ೮೦೦೦ ಪಣಗಳು, ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕನಿಗೆ ೪೦೦೦ ಪಣಗಳು ಹಾಗೂ ಅವುಗಳಿಗೆ ಔಷಧೋಪಚಾರ ಕೊಡುವಂಥ ವೈದ್ಯನಿಗೆ ೨೦೦೦ ಪಣಗಳನ್ನು ವೇತನರೂಪದಲ್ಲಿ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದ ಬಗೆಗೆ ಶಾಸನಗಳು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಅಲೆಮಾರಿ ಜೀವನವನ್ನು ನಡೆಸುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳದಿಂದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಸಾಮಾನು ಸರಂಜಾಮುಗಳನ್ನು ಕೊಂಡೊಯ್ಯಲು ಕುದುರೆಗಳು ಬಹುಮುಖ್ಯ ಸಾರಿಗೆ ಸಾಧನಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಅಷ್ಟೇ ಏಕೆ ಈಗಲೂ ಕುರಿಕಾಯುವ ಕುರುಬರು ಮತ್ತಿತರೆ ಅಲೆಮಾರಿ ಜನಗಳು ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಸಾಕುವ ಪರಿಪಾಠವನ್ನಿಟ್ಟು ಕೊಂಡಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಪೋಷಿಸುವ, ಪಳಗಿಸುವ, ಆರೈಕೆ ಮಾಡುವ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತವಾದ ಕೃತಿಗಳು ಬಹು ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ರಚನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತ ಬಂದಿವೆ. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ರೇವಂತ, ಸಿಂಹದತ್ತ ಹಾಗೂ ಶಾಲಿ ಹೋತ್ರ ಮುನಿಯು ಪ್ರಮುಖ

ಅಶ್ವಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರೆಂದು ಗುರುತಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಕುದುರೆಗಳ ಬಗೆಗೆ ಅಧಿಕೃತ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಮೊದಲಿಗೆ ಬರೆದವನು ಶಾಲಿಹೊತ್ರಮುನಿ. ಈತನ ಹಯ ಆಯುರ್ವೇದವು ಹನ್ನೆರಡು ಸಾವಿರ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಬೃಹದ್ಗ್ರಂಥ.

ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಆಶ್ವಶಾಸ್ತ್ರ :

ಶಾಲಿಹೋತ್ರನನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿವೆ. ೧೦೨೫ರಲ್ಲಿದ್ದ ಮದನತಿಲಕದ ಕರ್ತೃ ಚಂದ್ರರಾಜನು

ಸಕಲವ್ಯಾಕರಣಾರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ ಗಣಿತಾಲಂಕಾರ ಸತ್ಕಾವ್ಯ ನಾ
ಟಕ ವಾತ್ಸ್ಯಾ ಯನ ನೃತ್ಯ ಗೀತ ಹಯಶಾಸ್ತ್ರದ್ವೈತಗಾಂಧರ್ವ ತಾ
ರ್ಕಿಕವಿಂದ್ರಾಗಮ ವೈದ್ಯ ಶಕುನೋದ್ಯದ್ ಹೃದ್ಯ ವಿದ್ಯಾಕದಂ
ಬಕನುಂ ಚಂದ್ರಕವೀಂದ್ರನೋರ್ವನೆವಲ್ಲಂ ಬಲ್ಲಂ ಪೆಱರ್ಬಲ್ಲರೇ || **[1]**

ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಈತ ಕನ್ನಡದ ಪ್ರಪ್ರಥಮ ಆಶ್ವಶಾಸ್ತ್ರಕಾರನೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಚಾವುಂಡರಾಯ (೧೦೫೦) ನ್ನು ತನ್ನ ಲೋಕೋಪಕಾರದಲ್ಲಿ ಕುದುರೆಯ ಲಕ್ಷಣ ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ವೈದ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತು ವಿವರವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ.[2] ಪಿತ್ತ, ಕಫ, ವಾತ, ಸೆಂಬರೋಗ, ಕಾಸ, ಶೂಲೆ, ಹೊಟ್ಟೆಯುಬ್ಬರ ಅತೀಸಾರ ಮೊದಲಾದ ನಾನಾ ರೋಗಗಳಿಗೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಉದಾಹರಣೆಗಾಗಿ ಸೆಂಬರೋಗ ಹಾಗೂ ಅದಕ್ಕೆ ನೀಡುವ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಎರಡು ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕವಿ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ:

ಅನವರತಚ್ಚಜಳಮರಿ
ಸಿನವರ್ಣಂ ಮಾಸರವರ್ನಾಮಾಗೊಸರ್ಪೊಡೆ ಮೂ
ಗಿನೊಳನಿಲ ಪಿತ್ತ ಕಫ ಸಂ
ಜನಿತಂ ತುರಗಕ್ಕೆ ಸೆಂಬಮೆಂಬುದದಕ್ಕುಂ ||

ಸುರದಾರು ಸೈಂಧವಂ ಜಳ
ಧರಂ ಬಿಡಂ ಬೀಟಲಕ್ಕಿ ಸದ್ಯಃಕ್ಷಾರಂ
ಸುರಭಿ ಜಳಮೆಣ್ಣೆಯೆಂಬುವ
ನಿರದಟ್ಟೆಜೆ ನಸ್ಯಮಂ ಕವಿಲ್ಗುಂ ಸೆಂಬಂ ||

೧೪೦೦ರಲ್ಲಿ ಅಭಿನ್ವ ಚಂದ್ರನ ಅಶ್ವಶಾಸ್ತ್ರವು[3] ತುರಗೋ ತ್ಪತ್ತಿ, ಸರ್ವಾಂಗ ಪರೀಕ್ಷೆ, ವರ್ನಾ, ಪುಂಡ್ರ, ಸುಳಿ, ಆಯು ನಿರ್ನಾಯ, ಶರೀರ ಲಕ್ಷಣ, ಪೋಷಣ ವಿಧಿ, ನೀರಾಂಜನ ವಿಧಿ, ಅವಯವ ನಿರೂಪಣೆ, ಗುರುಶಿಷ್ಯ ಲಕ್ಷಣ, ಚಿಕಿತ್ಸಾ ಭೇದಗಳು, ವೃಣಚಿಕಿತ್ಸೆ, ಜ್ವರ, ರೋಗ ಭೇದಗಳು, ವಿಷವೈದ್ಯ ಹರೀತಕೀಕ್ರಿಯೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಶ್ವಶಾಸ್ತ್ರವುಅಭಿನವಚಂದ್ರನು.

ಅನುಪಮ ಹಯಶಾಸ್ತ್ರಾಗಮ
ವನಧಿಯೊಳಾ ಸಿಂಹದತ್ತ ಕೃತಿಲಕ್ಷಣಮಂ
ದಿನಕರತನಯನ ರೇವಂ
ತನ ಮತದಿಂ ಪೇಳ್ವೆನೆಸೆವ ಪೊಸಕನ್ನಡದಿ || [4]

ಸಿಂಹದತ್ತ ರೇವಂತರ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಈ ಕೃತಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದೇನೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ ಇದುವರೆಗೂ ಇವರಿಬ್ಬರ ಕೃತಿಗಳು ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ. ಅದೇನೇ ಇರಲಿ, ಅಶ್ವಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಕುರಿತು ಪೂರ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದ ಕೃತಿಯನ್ನು ಮೊದಲಿಗೆ ರಚಿಸಿದವನು, ಅಭಿನವಚಂದ್ರ.

ಚೌಡರಾಜನ ಸುತ ಬಾಚರಸನು ಶಾಲಿಹೋತ್ರನ ಮತ ಎಂಬ ಕೃತಿಯನ್ನು ೧೫೦೦ರಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ.[5] ಇದರಲ್ಲಿ ಹಯಚೇಷ್ಟೆ ರೂಪುದಂತ ಶ್ರವಣ ಅಕ್ಷಿ ವರ್ಣ ಸುಳಿ, ನಾಲಿಗೆ, ಗಂಧ ಶುಭಾಶುಭಗಳನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅಶ್ವಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಬರೆದ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಕವಿ ರಾಮ ಚಂದ್ರ (೧೬೨೫)[6]. ಈತ ಶಾಲಿಹೋತ್ರವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಕೃತಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದೇನೆಂದು ಹೇಳಿದರೂ, ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದಾಗ ಅಭಿನವಚಂದ್ರನ ಆಶ್ವಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಭಾವ ರಾಮಚಂದ್ರನ ಮೇಲಾಗಿರುವುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಇವರಿಬ್ಬರ ಪದ್ಯಗಳು ನಿದರ್ಶನವಾಗಿವೆ.[7] ಮಲೆಯೂರಿನ ಪದ್ಮಣ ಪಂಡಿತ (೧೬೨೭) ನ ಹಯುಸಾರ ಸಮುಚ್ಚಯ ಅಥವಾ ತುರಗ ಶಾಸ್ತ್ರ ಕಂದಪದ್ಯಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಕೃತಿ.[8] ಇದಕ್ಕೆ 'ಚಾಮರಾಜೀಯ' ಎಂದೂ ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ಮಾನಪ್ರಿಯ ಶಾಲಿಹೋತ್ರನ ಅಶ್ವವೈದ್ಯಂ[9] (ಕನ್ನಡ ಟೀಕು), ಅಶ್ವವೈದ್ಯ ಸಂಗ್ರಹ[10], ಅಶ್ವಪರೀಕ್ಷೆ[11], ಅಶ್ವವೈದ್ಯ ಸಚಿತ್ರ[12] ಮೊದಲಾದ ಕೃತಿಗಳು ರಚನೆಗೊಂಡಿವೆ.

ಅಶ್ವಶಾಸ್ತ್ರ ಕೃತಿಗಳ ಪ್ರಕಟನೆ

ಕನ್ನಡ ಅಶ್ವಶಾಸ್ತ್ರ ಕೃತಿಗಳ ಸುಮಾರು ನೂರು ವರ್ಷಗಳ ಇತಿಹಾಸವಿದ್ದರೂ ಕೆಲವೇ ಕೆಲವು ಕೃತಿಗಳು ಮಾತ್ರ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಿದ್ದು, ಇನ್ನೂ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿದು ಕೊಂಡಿರುವುದು ಗಮನಿಸತಕ್ಕ ಸಂಗತಿಯಾಗಿದೆ. ೧೯೧೬ರಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣರಾಯ ಅವರು ಅಶ್ವಶಾಸ್ತ್ರ ಸಂಗ್ರಹ ಎಂಬ ಕೃತಿಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದು, ಅದು ಕುದುರೆಗಳ ಕಾಲ, ಗುಣ-ಸ್ವಭಾವಗಳು, ರೋಗ-ರುಜಿನಗಳು, ಚಿಕಿತ್ಸಾ ಕ್ರಮ ಇತ್ಯಾದಿ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಡುತ್ತದೆ.[13] ಇನ್ನೊಂದು ಕೃತಿ ಅಶ್ವಪರೀಕ್ಷಾ ಅಥವಾ ಶಾಲಿಹೋತ್ರ (ಕುದರೆ ಪರೀಕ್ಷಾ) ಕೃತಿಯನ್ನು ಉಪ್ಪಿನ ಚನ್ನವೀರ ಬಸಲಿಂಗಪ್ಪ ಅವರು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ, (ಪ್ರಕಟನ ವರ್ಷವನ್ನು ನಮೂದಿಸಿಲ್ಲ). ಇದು ಕುದುರೆಯ ಹಣೆ, ಕಿವಿ ಮುಂತಾದವುಗಳನು ಪರೀಕ್ಷಿಸುವ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ.[14]

ಅಶ್ವಶಾಸ್ತ್ರ ಕೃತಿಗಳ ಪ್ರಕಟನೆಯಲ್ಲಿ ಅಭಿನವಚಂದ್ರನ ಅಶ್ವಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ಮಹತ್ವ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಮದರಾಸು ಸರಕಾರದ ಪ್ರಾಚ್ಯಕಾವ್ಯ ಮಾಲೆಯ ಮೂಲಕ ಶ್ರೀ. ಹೆಚ್. ಶೇಷಯ್ಯಂಗಾರ್ ಅವರು ೧೯೫೦ರಲ್ಲಿ ಈ ಕೃತಿಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದೇ ಕೃತಿಯನ್ನು ೧೯೮೭ರಲ್ಲಿ ಜಿ. ಜಿ. ಮಂಜುನಾಥನ್ ಅವರು ಆರು ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಸಾಸ್ತ್ರ ಶುದ್ಧವಾಗಿ ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆಯಲ್ಲಿ ಕವಿ ವಿಚಾರ, ಗ್ರಂಥಸಾರ, ಕನ್ನಡ ಅಶ್ವಶಾಸ್ತ್ರ ಕೃತಿಗಳ ಸ್ಥೂಲವಾದ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಅನುಬಂಧದಲ್ಲಿ ಅಶ್ವಶಾಸ್ತ್ರದ ಟೀಕು, ಶಾಲಿಹೋತ್ರನ ಮತ, ತುರಗ ಲಕ್ಷಣ (ಸದಾಶಿವ ನೀತಿಯಿಂದ) ಕೃತಿಗಳ ಪಾಠಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುವುದು ಕೃತಿಯ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಸಹಕಾರಿ ಯಾಗುತ್ತವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಅಶ್ವಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಪರಿಷ್ಕರಣ, ಮರು ಪರಿಷ್ಕರಣಗೊಂಡ ಏಕೈಕ ಕೃತಿ ಇದಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳ ಸಾಲಿಗೆ ನಾನು ಶೋಧಿಸಿದ ಹಿರಿಯಣ್ಣ ಕವಿಯ ಹಯರತ್ನ ಶ್ರೇಣಿ ಕೃತಿಯು ಅಶ್ವಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೊಂದು ಹೊಸ ಸೇರ್ಪಡೆಯಾಗಿದೆ.

ಹಿರಿಯಣ್ಣ ಕವಿಯ ಹತರತ್ನ ಶ್ರೇಣಿ

ಹಯರತ್ನ ಶ್ರೇಣಿಯ ೭ ಸಂಧಿ ೧೪೨ ಪದ್ಯಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಒಂದು ಕಿರು ಕೃತಿ. ೧ ರಿಂದ ೫ ಸಂಧಿಗಳು ಭಾಮಿನಿ ಷಟ್ಪದಿ, ೫ ರಿಂದ ೭ ಸಂಧಿಗಳು ವಾರ್ಧಕ ಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಗಣೇಶ, ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗದ ದುರ್ಗಾಂಬಿಕೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಸ್ತುತಿಸಿ ನೇರವಾಗಿ ಕವಿ

ಅಶ್ವಶಾಸ್ತ್ರ ನಿರೂಪಣೆಗೆ ತೊಡಗುತ್ತಾನೆ. ತನ್ನ ಇತಿವೃತ್ತದ ಬಗೆಗೆ ಕವಿಯು ಹೇಳಿ ಕೊಂಡಿರುವುದು ತುಂಬ ಕಡಿಮೆ. ಪ್ರತಿಸಂಧಿಯ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ –

"ಧರೆಗಧಿಕವುತ್ಸಂಗಿ ಗಿರಿಯಲಿ
ಮೆರೆವ ದುರ್ಗಾಂಬಿಕೆಯ ಸಿರಿಪದ
ಸರಸಿಜ ಭ್ರಮರಾಯಮಾನ ಕವೀಂದ್ರ ಹಿರಿಯಣ್ಣ
ವಿರಚಿಸಿದ ಹಯರತ್ನ ಶ್ರೇಣಿಯ
ಲೊರದ……." (೧-೨೯)

ಎಂದು ದುರ್ಗಾಂಬಿಕೆಯ ಪರಮಭಕ್ತನೆಂದು ಕೊಂಡಾಡಿದ್ದಾನೆ.

ಕೃತಿಯ ಕೊನೆಯ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ತನ್ನ ಆಶ್ರಯದಾತನನ್ನು, ಕೃತಿರಚನೆ ಮಾಡಿದ ಕಾಲವನ್ನು ನಮೂದಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅದು ಹೀಗಿದೆ :

ಶಾಲಿವಾಹನ ಶಕವು ಸಂದೊಂದು ಸಾವಿರದ
ಏಳುನೂರು ವರುಷಕ್ಕೆ ವಿಳಂಬಿ ಸಂವತ್ಸರದ ವನ
ಮಾಲಿ ಪೆಸರಾಂತ ಮಾಸ ಶುಕ್ಲಪಂಚಮಿಯ ಭೃಗುವಾರಲೀಕ್ಷಿತಿಯೊಳೊ
ಲೀಲೆಮಿಗೆ ಹರಪುರವನಾಳ್ದ ಬಾಗುಳಿಯ ಭೂ
ಪಾಲಮಣಿ ಬಸವೇಂದ್ರ ನೃಪಾಲ ಪುರೋಹಿತಂ
ಪೇಳಿದ ಹಯರತ್ನ ಶ್ರೇಣಿಯೆಂಬ ತುರಗಲಕ್ಷಣರ್ಥಿಯಿಂದಾ || (೭-೫೭)

ಅಂದರೆ ೧೬೯೦ರಿಂದ ೧೭೦೯ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ಪಾಳೆಯಗಾರ ಬಾಗುಳಿಯ ಬಸಪ್ಪನಾಯಕನಲ್ಲಿ ಪುರೋಹಿತನಾಗಿದ್ದವನು ಹಿರಿಯಣ್ಣ ಕವಿ. ಈತ ೧೭೦೦ (ಕ್ರಿ. ಶ.೧೭೭೮) ರಲ್ಲಿ ಕುದುರೆಗಳ ಲಕ್ಷಣ, ಸ್ವರೂಪ, ಪ್ರಕಾರ, ಅವುಗಳಿಗೆ ಬರುವ ಕಾಯಿಲೆಗಳು, ಔಷಧಿಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಹಯರತ್ನ ಶ್ರೇಣಿಯೆಂಬ ಹೆಸರನ್ನುಳ್ಳ ಅಶ್ವಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ರಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆಂಬುದು ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯದಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಕವಿಯ ಬಗೆಗೆ ಮತ್ತಾವುದೇ ಮಾಹಿತಿ ನಮಗೆ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ.

ಕುದುರೆಗಳ ಲಕ್ಷಣ, ವಂಶ, ಬಣ್ಣ, ಜಾತಿ, ಅಂಗಾಂಗಗಳ ಬಗೆಗೆ ಮೊದಲನೆಯ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸುತ್ತಾ, ಅವುಗಳ ದುರ್ಲಕ್ಷಣ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಸಹ ಕವಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಶೃಂಗಿ, ವಾಳಾಂಜನಿಕ, ರಳಿಕುಚಾಂಗಿ, ಕಾಳಮುಖಿ, ವಿಕಾಳಿ, ಕೃಶಾಂಗಿ, ಪಂಚಖುರಿ, ತ್ರಿಕರ್ಣಿ, ವಿದಿಕ್ ಮತ್ತು ಶೃತಿಗಳೆಂಬ ಹತ್ತು ಬಗೆಯ ಕುದುರೆಗಳು ದೇಶಾಧಿಪತಿಗಳ ಭಂಗವನ್ನು ಕೆಡಿಸುವಂಥವುಗಳು. ಮೂರು ಲೋಕದ ಜನರಿಗೆ ಉಪಕಾರವಾಗುವಂಥ ಕುದುರೆಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಗ್ರಂಥರೂಪದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದ ಶಾಲಿಹೋತ್ರನನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ನಾನು ಅಶ್ವಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿ ವಿವರಿಸುತ್ತೇನೆಂದು ಕವಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಸುಳಿಗಳ ಬಗೆಗೆ ಒಂದು ಕಡೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತಾ –

"ಆವ ಕುದುರೆಯ ಬಾಲದ್ದಣೆಗಳ
ಠಾವಿನಲಿ ಸುಳಿಯಿರಲು ಒಡೆಯಗೆ
ಸಾವು ಕೇಡಹುದು ……." **(೧- ೧೩)**

"ಒಂದು ಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದ ಸುಳಿ ಮ
ತ್ತೊಂದು ಭಾಗದಲಿಲ್ಲದಿರ್ದೊಡೆ
ಸಾದ್ಯವದು ……..'' **(೧-೨೮)**

ಎಂದು ಸುಳಿಯಿಂದ ಒಡೆಯಾನಾಗುವ ದುರ್ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಕವಿ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಉತ್ತಮ ಸುಳಿಯಿಂದ ಒಡೆಯಾನಿಗಾಗುವ ಲಾಭಗಳನ್ನು ಎರಡನೆಯ ಸಂಧಿಯು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುತ್ತದೆ.

ತಲೆ ಲಲಾಟಗಳುದರುರಸ್ಥಳ
ಗಳವಿವೈದರ ಮುಂದುಗಡೆಯಲಿ
ಸುಳಿಯೆರಡು ನಾಲ್ಕಿರಲು ಜಯಮಂಗಳನು ತಾನೆಸಿಕುಂ
ಫಳಿಲನುತ್ಸಹ ವೇದವಾದ್ಯಂ
ಗಳನು ತಾನೇ ನಡೆಸಿಕೊಂಬದು
ತಿಳಿವುದೀ ಹಯ ವಿಜಯಮಾಳ್ಪದು ರಾಜಯೋಗಮದೂ **|| (೨-೧)**

ಅಲ್ಲದೆ ಕುದುರೆಗೆ ಕಂಠಾಭರಣವಿದ್ದರೆ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಒಡೆಯರು ಜಯವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ; ಮಕ್ಕಳಾಗುತ್ತಾರೆ. ದೇವ ಮಣಿಯಿರಲು ಭಯ ನಿವಾರಣೆಯಾಗಿ ಭಾಗ್ಯೋದಯವು ಕೈ ಸೇರುವುದು. ಆಯುಷ್ಯ ರೇಕೆಯ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾ, ಕೋಳಿ ಹಕ್ಕಿಯ ಕಾಲಿನ ಉಗುರುಗಳ ಹೋಲಿಕೆಯಂತೆ ಸುಳಿ ರೇಖೆಯಿದ್ದರೆ ಕುದುರೆ ಬಹುಕಾಲ ಬಾಳುತ್ತದೆ. ಧನುರಾ ಕೃತಿಯ ರೇಖೆಯಿದ್ದರೆ ದೀರ್ಘಾಯುಷ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ವಾತ, ಪಿತ್ತ, ಶ್ಲೇಷ್ಮ ಎಂದು ಪ್ರಕೃತಿಗನುಗುಣವಾಗಿಯೂ, ಸತ್ವ, ರಜ, ತಮ ಎಂದು ಗುಣಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿಯೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ಕ್ಷತ್ರಿಯ, ವೈಶ್ಯ ಮತ್ತು ಶೂದ್ರ ಎಂದು ವರ್ಣಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿಯೂ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ.

"ನೋಡುತಿಹುದು ವಿಶಾಲನಯನದಿ
ಓಡುತೋಡುತ ನಿಲ್ಲುವದು ನೆಲ
ಗಾಡಿನಲಿ ಮಲಗುವದು ಮಹಾಘರ್ಜಿಪುದು ವೆಸನಕ್ಕೆ
ಕಾಡುವದು ದುಶ್ಚಿತ್ತದಲಿ ಹರಿ
ದಾಡುವದು ತಾ ಸಗಣಿತಿಂಬುದು
*ರೂಢಿಗಿದು ಕ್ಷತ್ರಿಯ ….. '' (*೨-೯**)**

ಕುದುರೆಗಳ ಜನನದ ಕಾಲ, ಹನ್ನೆರಡು ವಿಧದ ಗುಪ್ತ ಖೋಡಿಗಳನ್ನು ಹೇಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕವಿ ಮೂರನೆಯ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಮೀಸಲಿರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಹುಟ್ಟಿದಾಗ ಮರಿಗೆ ಹಲ್ಲುಗಳು ಬಂದಿದ್ದರೆ ಒಡೆಯನಿಗೆ ಬಹುವಿಧ ಕಷ್ಠ ಬರುವುದಲ್ಲದೆ, ಅದು ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ಮಾತ್ರ ಬದುಕುತ್ತದೆ. ಶ್ರಾವಣದಿ ಹಯ ಪ್ರಸವವಾಗಲು ಸಾವು ತಪ್ಪದು ಮನೆಯ ಒದೆಯಗೆ, ಭಾದ್ರಪದ ಮಾಸದಲಿ ಹುಟ್ಟಲು ಹೊದ್ದಿಪುದು ಅಪಕೀರ್ತಿ ಒಡೆಯನಿಗೆ ಎಂಬಂಥ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ನಮ್ಮವರು ಕುದುರೆಗಳ ಮೇಲೆ ಎಷ್ಟೊಂದು ಬಲವಾಗಿ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನಿಟ್ಟು ಕೊಂಡಿದ್ದರು ಎಂಬುದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ನೀರಳಿಯುತ್ತಿದ್ದರೆ ಇರುಳುಳ್ಗಣ್ಣು ಕಾಣದು, ಬಾಯಲ್ಲಿ ನೀರು ಸೋರುವದು, ಮೋರೆ ಬಾಯವದು, ಕಣ್ಮುಚ್ಚುತ್ತ ಒದರುವುದು ಇತ್ಯಾದಿ ಹನ್ನೆರಡು ವಿಧದ ಗುಪ್ತ ರೋಗಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ ಸಹ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕುದುರೆಗಳ ಅಂಗಾಂಗಳಿಗೆ ಬರುವ ಶೂಲಿ, ವಾಯು, ಜ್ವರ, ಮೂಲವ್ಯಾಧಿ ಮೊದಲಾದ ನಾನಾ ವಿಧದ ರೋಗಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ವಿವೇಚಿಸಿದ್ದಾನೆ ಕವಿ. ಸ್ತನ್ಯಾವರ್ತ,

ಸದಾವರ್ತಾಖ್ಯ, ಸಂಭಾವರ್ತಾಖ್ಯ ಕ್ಷುಧಾವರ್ತಾಖ್ಯ, ಬಿಂಬಾವರ್ತಾಖ್ಯ, ಮೊದಲಾದ ಹದಿನೆಂಟು ರೀತಿಯ ಶೂಲಿಗಳು ಕುದುರೆಗೆ ಬರುತ್ತವೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾ –

"ನಡುಗುತಲಿ ಬಾಯಿಂದ ಭುಜವನು
ಕಡಿದುಕೊಂಡರೆ ಮತ್ತೆ ಕಂಪಿಸಿ
ದಡೆ ದದಾವರ್ತಾಖ್ಯ ಶೂಲಿಯು ಮೂರನೆಯದೆಂದಾ
ಒಡನೆ ಬಿದ್ದುರುಳುತ್ತ ಭೂಮಿಯ
ಬಿಡದಿರಲು ಅತಿದಾಹ ಶೂಲಿಯ
ಬೆಡಗ ಭಾವಿಸಿ ನಾಲ್ಕನೆಯದೆಂದುಸುರಿದನು ಮುನಿಪಾ **|| (೪-೩)**

ಹೀಗೆ ೧೨ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನಾನಾ ರೀತಿಯ ಶೂಲಿಗಳನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸಲಾಗಿದೆ. ಬಾಯೊಳಗೆ ದುರ್ಗಂಧವಾದ ವಾಸನೆಯಿದ್ದು, ನಡುಗುತ್ತಲಿದ್ದರೆ ಅದು ಅತಿಜ್ವರ, ಕಣ್ಣು ಮುಚ್ಚುತ್ತ ಮೇವು ತಿನ್ನುತ್ತಿದ್ದರೆ ಸನ್ನಿಪಾತ ಜ್ವರ, ಮೈಯನ್ನು ಅಳುಕಿಸುತ, ತತ್ತರಿಸಿ ಬೀಳುತ್ತ, ಗಾದರಿಗಳು ಮಯೊಳೆದ್ದರೆ ವಾತಜ್ವರ – ಹೀಗೆ ಎಂಟು ರೀತಿಯ ಜ್ವರಗಳನ್ನು ಅರಿತು ಅವುಗಳಿಗೆ ಔಷಧಿಗಳನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ.

ಐದನೆಯ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಏಳು ರಸಕ್ರಿಮಿದೋಷಗಳು ಹಾಗೂ ಏಳು ವಾಯ್ಮುಖ ರೋಗಗಳ ಭೇದವನ್ನು ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ವಾತ ಪ್ರಕೋಪದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ, ದೇಹದ ಕೀಲುಗಳು ಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ರೋಗಕ್ಕೆ ವಾಯು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇಂಥ ಏಳು ವಾಯುಗಳನ್ನು ಹಿರಿಯಣ್ಣ ಕವಿ ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಉದಾಹರಣೆಗಾಗಿ-

"ಎರಡು ಹಿಂಗಾಲೊಡೆದು ಸುರಿಯಲು
ಪರಿಹರಿಸುವಡಸಾಧ್ಯ ಬಾತು
ಬ್ಬಿರಲು ಸಾಧ್ಯವದಕ್ಕೆ ಪೆಸರೇಕಾಂಗಾವಾಯು"

"ಗೋಣು ಕೈಕಾಲುಗಳು ಬಿಗಿದಿಹ
ಠಾಣದಲಿ ಹಿಂಗಾಲ ಮಡಿಚುತ
ವೇಣು ಕಣ್ಣೆವೆ ಮುಚ್ಚುಲಾರದೆ ದವಡೆಳಕುತಿರಲೂ
ಝೂಣದಿರುತ್ಕರಣ ವಾಯುವು" **|| (೫-೫)**

ಇಂಥ ಹಲವಾರು ರೋಗಗಳಿಗೆ ಯಾವ ರೀತಿಯ ಚಿಕಿತ್ಸೆ, ಔಷಧೋಪಚಾರ ನೀಡಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ೬ ಮತ್ತು ೮ನೆಯ ಸಂಧಿಗಳಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಲಾಗಿದೆ.

ಎಂಟು ಪ್ರಕಾರದ ಜ್ವರ ಹದಿನೆಂಟು ರೀತಿಯ ಶೂಲಿ, ಏಳು ಬಗೆಯ ವಾಯುಗಳನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಬೇಕಾದರೆ ನೆಲಬೇವು, ಇಂದ್ರವಾರುಣಿ, ಬ್ರಹ್ಮಿ, ಹೆಗ್ಗುಳ, ನೆಲದವರಿಕೆ, ಸಮೂಲ, ಚವೆ. ಇಂಗು, ತ್ರಿಕಟಕ ಮೊದಲಾದ ನಾಲ್ವತ್ತು ಗಿಡಮೂಲಿಕೆಗಳಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ಔಷಧಿಯನ್ನು ಕುಡಿಸಬೇಕೆಂದೂ ಸಹ ಸಲಹೆ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆ –

"ಇಂಗಳದ ಮೇಣ ನುಗ್ಗಿಯ ತಾಟೆ ಬಜೆ ವಾಯಿವ
ಳಂಗ ಹಿಪ್ಪಲಿಯ ಮೂಲ ಹೊನ್ನಾವರಿಕೆಯ ಪು

ಪ್ಪಂಗಳಜಿವಾನ ಕಾರ್ಚಿಯ ಗಡ್ಡೆ ಕರಿಲಕ್ಕಿಯ ಮುಗುಳು ಸೈಂಧಲವಣಾ
ಮುಂಗಲಿಯ ಮೂಗಿವರ ಗಡ್ಡೆ ಬೋನಗಾರಿಯ ಕಾಯಿ
ಭಂಗಿ ಬಳ್ಳೊಳ್ಳಿ ಹೆಬ್ಬೇವಿನ ಮುಗುಳ್ ತ್ರಿಕಟು
ಕಂಗಳ ಹದಿನೆಂಟು ಬಿಸಿನೀರು ಮಧುವಿನೊಳ್ .... **(೬-೭)**

ಬರೆಸಿ ಕೊಟ್ಟರೆ ವಾಯು ಪರಿಹರವಾಗುತ್ತದೆ. ಗಿಣಿಯ ಮೂಗಿನ ಗಡ್ಡೆ, ಹೆಗ್ಗುಳ, ನೆಲಗುಳವು, ಗಣಜಿಲಿ, ಕರಿಯ ಬದನಿ, ಮೆಣಸು, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಶುಂಠಿ ಸಹಿತ ಹದಿನೆಂಟು ಗಿಡಮೂಲಿಕೆಗಳನ್ನು ಅರ್ಧಸೇರಿನಷ್ಟು ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟಿ ಹಾಕಿದರೆ ಶ್ಲೇಷ್ಮಂಗಳು ನಾಶವಾಗುವವು. ಬಿಳಿ ಜೀರಿಗೆ, ಸಣ್ಣಕ್ಕಿ ಹಿಟ್ಟು, ಬೆಲ್ಲವನ್ನು ಕಲಸಿ ತಿನಿಸಿದರೆ ಮನ್ಮಥ ಜ್ವರ ಹೋಗುವದು. ಹೀಗೆ ಹಲವಾರು ರೋಗಗಳಿಗೆ ಆಯುರ್ವೇದ ಗಿಡಮೂಲಿಕೆಗಳಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ಔಷಧವನ್ನು ನೀಡಿ ರೋಗವನ್ನು ಗುಣಪಡಿಸುವ ಚಿಕಿತ್ಸಾವಿಧಾನ ಇಲ್ಲಿದೆ, ಇದು ಕೃತಿಯ ಸ್ಥೂಲವಾದ ವಸ್ತು.

ಈ ರೀತಿಯ ಮುಕ್ತಾಯದ ನಂತರ ಪಶುವೈದ್ಯ ಮತ್ತು ಮುನುಷ್ಯರಿಗೆ ಬರುವ ಕೆಲವು ರೋಗಗಳನ್ನು ಕುರಿತಂತೆಯೂ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಕವಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆಯೇ ಅಥವಾ ಲಿಪಿಕಾರ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆಯೇ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಬಹುಶಃ ಲಿಪಿಕಾರ ಅನ್ಯಮೂಲಗಳಿಂದ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಪಶುವೈದ್ಯವೆಂಬ ಈ ಕಿರುಕೃತಿಯನ್ನು ಲಿಪ್ಯಂತರ ಮಾಡಿರಬಹುದು. (ಅನುಬಂಧದಲ್ಲಿ ಈ ಕೃತಿಯ ಪಾಠವನ್ನು ಕೊಡಲಾಗಿದೆ). ಆಕಳು ಎತ್ತು ಮೊದಲಾದ ದನಗಳಿಗೆ ಬರುವ ಹಲವು ರೋಗಗಳ ಲಕ್ಷಣ ಹಾಗೂ ಅದಕ್ಕೆ ಔಷಧಿಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಳಲುರೋಗ, ಉರಗಬಿಲ್ಲು ರೋಗ, ಕಳ್ಳು ರೋಗ, ತಲೆನೋವು, ಹುಚ್ಚುರೋಗ, ಕಾಮರೋಗ, ಕತ್ತೆರೋಗ ಇತ್ಯಾದಿ ಮೂವತ್ತೈದು ರೋಗಗಳ ಲಕ್ಷಣ, ಚಿಕಿತ್ಸಾ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ದಾಖಲಿಸಿದೆ. ಆರೇಳು ದಿವಸ ಮೇಯದಲೆ ಇರುವುದು ಕಳ್ಳುರೋಗದ ಲಕ್ಷಣವಾಗಿದ್ದು, ನೇಗುಡತಿ ಸೋಪ್ಪು, ಸಮೂಲವ ತಂದು ಅರದು ಅಂಬಿಲದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟರೆ ಈ ರೋಗ ನಾಶವಾಗುವದು. ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಬರುವ ಚೇರು, ಹಳೆಹುಣ್ಣಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಕೆಲವು ಚಿಕಿತ್ಸಾ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಸಹ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಉದಾ : ಹಳೆಹುಣ್ಣಿಗೆ ಮುಲಾಮು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಲು ಬೇಕಾಗುವ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ದಾಖಲಿಸಿದುದು. ಆಯುರ್ವೇದ ಪದ್ಧತಿಯ ಔಷಧೋಪಚಾರ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಬಂದದ್ದರಿಂದ ಇಂಥ ಕೃತಿಗಳ ರಚನೆಗೆ ಪ್ರೇರಣೆಯಾಗಿರಬಹುದು.

ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ಪಾಳೆಗಾರರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಕವಿಗಳಿದ್ದದ್ದು ತುಂಬ ಕಡಿಮೆ. ದಾದಯ್ಯ ನಾಯಕ (೧೪೮೮-೧೫೧೪) ನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೇವಕವಿ ಎನ್ನುವವನು ಬಾಗಳಿಯಲ್ಲಿ "೧೫೦೯ನೆಯ ಸರ್ವಜಿತು ಸಂವತ್ಸರ ವೈಶಾಖ ಶುದ್ಧ ೧೫ರ ಗುರುವಾರ ಮರುಳಸಿದ್ದೇಶ್ವರನ ಪದ್ಯ ಕಾವ್ಯ" ಎಂಬ ಕೃತಿಯನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಈತನನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಪ್ರಸ್ತುತ ಹಿರಿಯಣ್ಣ ಕವಿಯ ಅರಮನೆ ಪುರೋಹಿತನಾಗಿ ಬಾಗುಳಿ ಬಸಪ್ಪನಾಯಕನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಯರತ್ನ ಶ್ರೇಣಿ ಕೃತಿ ರಚಿಸಿದ್ದು ವಿಶೇಷ. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಮನೆತನದಲ್ಲಿದ್ದ ಅರಸರು ಅಶ್ವದಳದ ಬಗೆಗೆ, ಅವುಗಳ ಆರೈಕೆ ಮಾಡುವುದರತ್ತ ಗಮನಹರಿಸಿ ಈ ಕೃತಿಯನ್ನು ಹಿರಿಯಣ್ಣನಿಂದ ಬರೆಯಿಸಿರಬಹುದು. ಹೀಗಾಗಿ ಐತಿಹಾಸಿಕವಾಗಿಯೂ ಈ ಕೃತಿ ನಮಗೆ ಮುಖ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ವಿವರ :

೮"x ೬" ಅಳತೆಯ ದಪ್ಪನೆಯ ಕಾಗದ ರೂಪದ ಈ ಪ್ರತಿ ಕೊಪ್ಪಳ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುದ್ದಾಬಳ್ಳಿಯ ಶ್ರೀಗುರುನಾಥ ಸ್ವಾಮಿಯವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿದ್ದು, ಈಗ ಹಂಪಿ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಭಂಡಾರ (ಕ್ರಮಾಂಕ ೮೫೫) ದಲ್ಲಿ ಸಂರಕ್ಷಣೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ. ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯ ಪ್ರಾರಂಭದ ಪುಟದಲ್ಲಿ "ಶ್ರೀ ರೂಢಾಚಾರ್ಯ ಆನೆಗೊಂದಿ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಪಾಂಚಾಳ ಗುರು ಶೇಷೇಂದ್ರಸ್ವಾಮಿ ಗುರೇಂದ್ರ ಯಾತಗಿರಿ

ಮೂಲಮಠ ಹಂಪಸಾಗರ, ಮುದ್ದಬಳ್ಳಿ, ಕೊಪ್ಪಳ ನಿಜಾಮ ಇಲಾಖೆ" ಎಂದಿದೆ. ಕೃತಿಯ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಲಿಪಿಕಾರ ಶೇಷೇಂದ್ರಾಚಾರ್ಯ ಗುರುಸ್ವಾಮಿಯವರು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ:

"ಓಂ ನಮಃ ಶ್ರೀ ಪಂಪಾವಿರೂಪಾಕ್ಷ ಪ್ರಸನ್ನ || ಆಶ್ವಶಾಸ್ತ್ರವಿದು || ಪೂರ್ವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಶ್ವಲಾಯನ ಋಷಿಯು ಶಾಲಿಹೋತ್ರ ಮುನಿ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಯಜ್ಞ ಮಾಡಿದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಶಾಸ್ತ್ರವಿದು. ಗೀರ್ವಾಣ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥರೂಪದಿಂದಿರ್ದ ಋಷಿ ಪ್ರಣೀತಕ್ಕೆ ಈ ಕಾಲದ ಪಂಡಿತರು ಅಂದರೆ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ಶೀಮಗೆ ಆರಸನಾದ ಬಾಗಳಿ ಬೂದಿ ಬಸಪ್ಪನಾಯಕನ ಆರಮನೆ ಪುರೋಹಿತರೂ ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗದ ಹಿರಿಯಣ್ಣಪ್ಪನೆಂಬ ಕವಿಯು ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯ ಭಾಮಿನಿ ಸ್ಪಟ್ಪದಿ (ವಾರ್ಧಿಕ ಷಟ್ಪದಿ) ರೂಪದಿಂಬರದು ಲೋಕೋಪಚಾರ ಮಾಡಿರುವನು. ಮುದ್ದಾಬಳ್ಳಿ ಮಾಲೀಪಾಟೀಲ ಹಚ್ಚನಗವುಡರ ಅಸಲಪ್ರತಿ ನೋಡಿ ಇದನ್ನು ತರ್ಜುಮಿ ಮಾಡಿರುತ್ತದೆ.

ಶ್ರೀಮನ್ನೃಪ ಶಾಲಿವಾಹನ ಶಕೆ ೧೮೪೩ನೇ ದುರ್ಮತಿ ನಾಮ ಸಂವತ್ಸರದ ವೈಶಾಖ ಶುದ್ಧ ೨ ಸೋಮವಾರ ಉದಯ ಕಾಲ ಶುಭಮುಹೋರ್ತದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದೆ".

ಅಂತ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ –

"ದುರ್ಮತಿ ಸಂವತ್ಸರದ ವೈಶಾಖ ಶುದ್ಧ ೧೪ ಶುಕ್ರವಾರ ಮಧ್ಯಾಹ್ನದಲ್ಲಿ ಸಮಾಪ್ತ ಮಾಡಿದ್ದಕ್ಕೆ ಮಂಗಳಮಸ್ತು | ಮಹಾ ಶ್ರೀಶ್ರೀ || ಶ್ರೀ ಪಂಪಾ ವಿರೂಪಾಕ್ಷವರ ಪ್ರಸನ್ನ || ಶ್ರೀರಸ್ತು ||

ಮೇಲಿರುವ ಹೇಳಿಕೆಗಳಿಂದ ಇದು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೯೨೧ರಲ್ಲಿ ಶೇಷೇಂದ್ರಾಚಾರ್ಯ ಗುರುಸ್ವಾಮಿಯವರು ಮುದ್ದಾಬಳ್ಳಿಯ ಮಾಲಿಪಾಟೀಲ ಹಚ್ಚನಗೌಡರ ಬಳಿಯಿದ್ದ ಪ್ರತಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಲಿಪಿಗೆಯ್ಯಲಾಗಿದೆ. ಈಗ ಮುದ್ದಾಬಳ್ಳಿ ಬಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿರುವ ಶೀ ಗುರುನಾಥಸ್ವಾಮಿಯವರ ತಾತ ಶೇಷೇಂದ್ರಾಚಾರ್ಯರು, ಹೀಗಾಗಿ ಲಿಪಿಕಾರನ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಈ ಪ್ರತಿ ದೊರೆತಿರುವುದು ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ.

ಪರಿಷ್ಕರಣ :

ಪ್ರಸ್ತುತ ಹಯರತ್ನ ಶ್ರೇಣಿಯನ್ನು ಏಕೈಕ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯಿಂದ ಪರಿಷ್ಕರಣ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಪಾಠಾಂತರ ಗುರುತಿಸಲು ಇಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಪಾಠಕ್ಕೆ ಧಕ್ಕೆ ಬರದ ಹಾಗೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಪಾಠ ಬಿಟ್ಟು ಹೋದಲ್ಲಿ x x x x ಚಿಹ್ನೆಯನ್ನೂ, ಸೇರಿಸಿದಲ್ಲಿ [ ] ಈ ಚಿಹ್ನೆಯನ್ನೂ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಉಳಿದಂತೆ ಯಥಾವತ್ತಾಗಿ ಪಾಠವನ್ನು ಮೂಲದಲ್ಲಿದ್ದ ಹಾಗೆ ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ.

—-

(ಸಂಖ್ಯಾಗೊಂದಲ / ಚುಕ್ಕಿ ಚಿಹ್ನೆಯ ಗೊಂದಲ ಇರುವುದರಿಂದ ಈ ಅಧ್ಯಾಯದ ಕೆಲವು ಅಡಿಟಿಪ್ಪಣಿಗಳನ್ನು ನಮೂದಿಸಿಲ್ಲ)

[1] ಆರ್. ಎಸ್. ಪಂಚಮುಖಿ (ಸಂ) ಚಂದ್ರರಾಜವಿರಚಿತಂಮದನತಿಲಕಮ್೧-೫೧.

[2] ಎಚ್. ಶೇಶಯ್ಯಂಗಾರ್ (ಸಂ), ಚಾವುಂಡರಾಯನಲೋಕೋಪಕಾರ, ಸಂಧಿ೯ಹಾಗೂ೧೧ರಲ್ಲಿಅಶ್ವಶಾಸ್ತ್ರದಬಗೆಗೆವಿವರಗಳಿವೆ.

[3] ಜಿ. ಜಿ. ಮಂಜುನಾಥನ್ (ಸಂ), ಅಭಿನವಚಂದ್ರವಿರಚಿತಅಶ್ವಶಾಸ್ತ್ರ.

[4] ಅದೇ, ೧-೨೦.

[5] ಕೆ. ಎ. ೧೦೩, ಕನ್ನಡಅಧ್ಯಯನಸಂಸ್ಥೆ, ಮೈಸೂರುವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಮೈಸೂರು.

[6] ಕೆ. ೧೮೬೫, ಕೆ. ಬಿ. ೨೨೭ಕ್ರಮಾಂಕದಹಸ್ತಪ್ರತಿ, ಕನ್ನಡಅಧ್ಯಯನಸಂಸ್ಥೆ, ಮೈಸೂರುವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ.

[7] ಹೆಚ್ಚಿನಮಾಹಿತಿಗಾಗಿಅಭಿವನಚಂದ್ರವಿರಚಿತಅಶ್ವಶಾಸ್ತ್ರಕೃತಿಯಪ್ರಸ್ತಾವನೆಯನ್ನುನೋಡಿರಿ.

[8] ಕೆ. ೪೨೪ನೆಯಕ್ರಮಾಂಕದಹಸ್ತಪ್ರತಿ, ಕನ್ನಡಅಧ್ಯಯನಸಂಸ್ಥೆ, ಮೈಸೂರುವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಮೈಸೂರು.

[9] ಕೆ. ೧೪೦ನೆಯಕ್ರಮಾಂಕದಹಸ್ತಪ್ರತಿ, ಕನ್ನಡಅಧ್ಯಯನಸಂಸ್ಥೆ, ಮೈಸೂರುವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಮೈಸೂರು.

[10] ಕೆ. ೧೦೩೭ನೇಕ್ರಮಾಂಕದಹಸ್ತಪ್ರತಿ, ಕನ್ನಡಅಧ್ಯಯನಸಂಸ್ಥೆ, ಮೈಸೂರುವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಮೈಸೂರು.

[11] ಕೆ. ಎ. ೫೭೨ನೇಕ್ರಮಾಂಕದಹಸ್ತಪ್ರತಿ, ಕನ್ನಡಅಧ್ಯಯನಸಂಸ್ಥೆ, ಮೈಸೂರುವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಮೈಸೂರು.

[12] ಕುಂ. ಬಾ. ಸದಾಶಿವಪ್ಪ, ಹರಪನಹಳ್ಳಿಪಾಳೆಯಗಾರರು, ಪುಟ-೭೮.

[13] ಕನ್ನಡಗ್ರಂಥಸೂಚಿಸಂಪುಟ : ೧, ಪುಟ-೧೨೮

[14] ಅದೇ, ಪುಟ- ೧೨೮

ಅರಿಕೆ

ಕೊಪ್ಪಳ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುದ್ದಾಬಳ್ಳಿ ಗ್ರಾಮದ ಶ್ರೀ ಶೇಷೆಂದ್ರಾಚಾರ್ ಅವರ ವಾರಸುದಾರರು ಕಳೆದ ಎಂಬತ್ತು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದವರು. ಇವರು ಶೀಮದ್ಧಾನೆಗುಂದಿ ಸಂಸ್ಥಾನ ಸರಸ್ವತಿ ಪೀಠ, ಏಕದಂಡಗಿ ಮಠದ ಪೀಠಾಧಿಪತಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಪಾಂಚಾಳ ಸಮಾಜದ ಗುರುಗಳಾದ ಶೇಷೆಂದ್ರಾಚಾರ್ ಅವರು ಮೊಮ್ಮಗನಾದ ಶೀ ಗುರುನಾಥಸ್ವಾಮಿ ಅವರು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮೇಲಿನ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದಾಗಿ ಪರಂಪರಾನುಗತವಾಗಿ ಬಂದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಜಾಗರೂಕತೆಯಿಂದ ಸಂರಕ್ಷಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದವರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ನಾನು ಮತ್ತು ಸಹೋದ್ಯೋಗಿ ಮಿತ್ರ ಡಾ. ಕೆ. ರವೀಂದ್ರನಾಥ ಅವರು ವಿಭಾಗದ ವತಿಯಿಂದ ಕ್ಷೇತ್ರಕಾರ್ಯ ಕೈಗೊಂಡ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮುದ್ದಾಬಳ್ಳಿಗೆ ಹೋದಾಗ ಶ್ರೀಯುತರು ನಮ್ಮನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ವಿಶ್ವಾಸದಿಂದ ಅತಿಥಿ ಸತ್ಕಾರ ನೀಡಿ, ತಮ್ಮ ಅಧೀನದಲ್ಲಿದ್ದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳೆಲ್ಲವನ್ನು ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಭಂಡಾರಕ್ಕೆ ದಾನವಾಗಿ ನೀಡಿದರು. ಅವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಪರಿಶೀಲಿಸುವಾಗ ಪ್ರಸ್ತುತ ಹಿರಿಯಣ್ಣ ಕವಿಯ ಹಯರತ್ನಶ್ರೇಣಿ ಎಂಬ ಅಪ್ರಕಟಿತ ಕೃತಿಯೊಂದು ಶೋಧವಾಯಿತು. ಶ್ರೀ ಗುರುನಾಥಸ್ವಾಮಿ ಅವರು ತಮ್ಮಲ್ಲಿದ್ದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಸಂಗ್ರಹವನ್ನು ತೋರಿಸದೆ ಇದ್ದರೆ ಈ ಕೃತಿ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬರುತಿರಲಿಲ್ಲವೆನೋ. ಇದಕ್ಕೆ ಮೂಲ ಕಾರಣಕರ್ತರಾದ ಶ್ರೀ ಗುರುನಾಥಸ್ವಾಮಿ ಅವರ ಔದಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಕೃತಜ್ಞತೆಗಳು.

ಅಶ್ವಶಾಸ್ತ್ರ ಕುರಿತ ಕೃತಿಗಳು ಪ್ರಕಟವಾದುದು ತುಂಬ ಕಡಿಮೆ. ಹೀಗಿದ್ದಾಗ ಈ ಕೃತಿಯನ್ನು ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸಿದೆನು. ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಆಡಳಿತಾತ್ಮಕ ಅನುಮತಿ ನೀಡಿದ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಮಾನ್ಯ ಕುಲಪತಿಗಾಳಾದ ಡಾ. ಎಚ್. ಜೆ. ಲಕ್ಕಪ್ಪಗೌಡ, ಮಾನ್ಯ ಕುಲಸಚಿವರಾದ ಡಾ. ಕೆ. ವಿ. ನಾರಾಯಣ, ಅಧ್ಯಯನಾಂಗದ ನಿರ್ದೇಶಕರಾದ ಡಾ. ಕರೀಗೌಡ ಬೀಚನಹಳ್ಳಿ, ಪ್ರಕಟನೆಯ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಮುತುವರ್ಜಿ ವಹಿಸಿದ ಪ್ರಸರಾಂಗದ ನಿರ್ದೇಶಕರಾದ ಡಾ. ಹಿ. ಚಿ. ಬೋರಲಿಂಗಯ್ಯ, ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯನ್ನು

ಆಮೂಲಾಗ್ರವಾಗಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ಪ್ರಕಟನೆಗೆ ಶಿಫಾರಸ್ಸು ಮಾಡಿದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ತಜ್ಞರಾದ ಶ್ರೀ ಎಸ್. ಶಿವಣ್ಣ, ಹಸ್ತಪ್ರತಿಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗದ ಮುಖ್ಯಸ್ಥರಾದ ಡಾ. ವೀರೇಶ ಬಡಿಗೇರ, ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಸಂಗ್ರಹಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನೆರವಾದ ಸಹೋದ್ಯೋಗಿ ಮಿತ್ರ ಡಾ. ಕೆ. ರವೀಂದ್ರನಾಥ ಪದಕೋಶವನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವಲ್ಲಿ ನೆರವು ನೀಡಿದ ತುಮಕೂರಿನ ಡಾ. ಬಿ. ನಂಜುಂಡಸ್ವಾಮಿ ಇವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಕೃತಜ್ಞತೆಗಳು.

ಪುಟ ವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ರೂಪಿಸಿದ ಪ್ರಸಾರಾಂಗದ ಸಹಾಯಕ ನಿರ್ದೇಶಕರಾದ ಸುಜ್ಞಾನ ಮೂರ್ತಿ, ಅಂದವಾದ ಮುಖಪುಟ ರಚಿಸಿದ ಕಲಾವಿದ ಕೆ. ಕೆ. ಮಕಾಳಿ, ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾಗಿ ಡಿ. ಟಿ. ಪಿ. ಕಾರ್ಯ ಪೂರೈಸಿದ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಗಣಕ ಕೇಂದ್ರದ ಶ್ರೀಮತಿ ಎ. ನಾಗಮಣಿ ಇವರೆಲ್ಲರ ಸಹಾಯವನ್ನು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ನೆನೆಯುತ್ತೇನೆ.

ಡಾ. ಎಫ್. ಟಿ. ಹಳ್ಳಿಕೇರಿ

ಕನ್ನಡ ಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನು ವಿಶ್ವಪ್ರಜ್ಞೆಯಾಗಿಸುವತ್ತ

ಸಾವಿರಾರು ವರ್ಷಗಳ ಸುದೀರ್ಘ ಮತ್ತು ಉಜ್ವಲ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಕರ್ನಾಟಕದ ಆಧುನಿಕ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಏಕೀಕರಣ ಒಂದು ಐತಿಹಾಸಿಕವೂ ಮತ್ತು ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣವೂ ಆದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಘಟನೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಸ್ಥಾಪನೆ ಮತ್ತೊಂದು ಮಹತ್ವದ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಘಟನೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಇತರೆ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳು ಕೇವಲ ಕೆಲವು ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಪರಿಮಿತಗೊಂಡಿದ್ದರೆ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಅಖಂಡ ಕರ್ನಾಟಕ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಕನ್ನಡಿಗ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ನೆಲೆಸಿರುವ ಎಲ್ಲ ದೇಶ ಮತ್ತು ವಿದೇಶಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ನಮ್ಮ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ದಾರಿ ಮತ್ತು ಗುರಿ ಎರಡೂ ವಿಭಿನ್ನವೂ ಮತ್ತು ವೈಶಿಷ್ಟ ಪೂರ್ಣವೂ ಆಗಿವೆ.

ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಕನ್ನಡನಾಡು, ನುಡಿ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ಜನಜೀವನ ಸರ್ವ ಮುಖಗಳ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಅಂತರಂಗ ಮತ್ತು ಬಹಿರಂಗ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಕುರಿತು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವ, ಸಂಶೋಧಿಸುವ ಮತ್ತು ಅದರ ಅಧ್ಯಯನದ ಫಲಿತಗಳನ್ನು ಜಗತ್ತಿನಾದ್ಯಂತ ಪ್ರಸಾರ ಮಾಡಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಬಗೆಗಿನ ಅರಿವನ್ನು ಜನಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಿಸುವ ಹಾಗೂ ಅನಂತಮುಖಿಯಾದ ವಿಶ್ವಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕನ್ನಡ ಜ್ಞಾನವನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿ ಅದು ಕನ್ನಡಿಗರೆಲ್ಲರಿಗೆ ದಕ್ಕುವಂತೆ ಮಾಡುವ ಮೂಲಭೂತ ಆಶಯದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿತಗೊಂಡಿದೆ. ಬೋಧನೆಗಿಂತ ಸಂಶೋಧನೆ, ಸೃಷ್ಟಿಗಿಂತ ವಿಶ್ವಂಭರ ದೃಷ್ಟಿ, ಶಿಥಿಲ ವಿವರಣೆಗಿಂತ ಅತುಳ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಅನನ್ಯ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ. ನಾಡಿನ ಕೋಟಿಕೋಟಿ ಶ್ರೀಸಾಮಾನ್ಯರ ವಿವಿಧ ಪ್ರತಿಭಾಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳ ಸದ್ಬಳಕೆಯ ಮೂಲಕ ಅವರ ಅಂತಃಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಸುವ, ವಿಕಸಿಸುವ ಶ್ರದ್ಧಾನ್ವಿತ ಕಾಯಕ ಇದರ ದಾರಿಯಾಗಿದೆ.

ಕನ್ನಡನಾಡನ್ನು ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ನೋಡು. ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವನ್ನು ನೋಡಿದಲ್ಲದೆ ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಯಾತ್ರೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗದು, ಸಾರ್ಥಕವಾಗದು ಎಂಬಂತೆ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವ ಮತ್ತು ರೂಪುಗೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ಮಹಾಸಂಸ್ಥೆ ಇದು. ಕನ್ನಡ ಪ್ರಜ್ಞೆ ತನ್ನ ಸತ್ವ ಮತ್ತು ಸ್ವತ್ವದೊಡನೆ ವಿಶ್ವಪ್ರಜ್ಞೆಯಾಗಿ ಅರಳಿ ನಳನಳಿಸಬೇಕು; ವಿಶ್ವಪ್ರಜ್ಞೆ ಕನ್ನಡ ದೇಶೀಪ್ರಜ್ಞೆಯೊಳಗೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ, ಪ್ರವಹಿಸಿ, ಸಮನ್ವಯಗೊಂಡು, ಸಂಲಗ್ನಗೊಂಡು, ಸಮರಸಗೊಂಡು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಗೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂಬುದೇ ಇದರ ಗುರಿ. ಈ ಗುರಿಯ ಮೂಲಕ ಕನ್ನಡ ಕರ್ನಾಟಕತ್ವದ ಉಸಿರಾಗಿ, ವಿಶ್ವಪ್ರಜ್ಞೆಯ ಹಸಿರಾಗಿ, ಕನ್ನಡಮಾನವ ವಿಶ್ವಮಾನವನಾಗಿ ಬೆಳೆಯಲು ಸಾಧನವಾಗಬೇಕು. ಕನ್ನಡಿಗರೆಲ್ಲರ ಸಾಮೂಹಿಕ ಶ್ರಮ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಭೆಗಳ ಸಮಷ್ಟಿ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಬೆಳಕಿನ ಈ ಮಹಾ ಪಥವನ್ನು ಕ್ರಮಿಸುವುದು ನಮ್ಮ ವಿಶ್ವ ವಿದ್ಯಾಲಯದ ಮಹತ್ತರ ಆಶಯ.

ನಾಗಾಲೋಟದಿಂದ ಕ್ರಮಿಸುತ್ತಿರುವ ಜಗತ್ತಿನ ವ್ಯಾಪಕ ಜ್ಞಾನ, ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ವಿಜ್ಞಾನಗಳ ಶೋಧನೆ ಮತ್ತು ಚಿಂತನೆಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಸತ್ವಪೂರ್ಣವಾಗಿ ದಾಖಲಿಸಿ ಕನ್ನಡ ಓದುಗರ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿ ಅವರಲ್ಲಿ ಪುಸ್ತಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಪ್ರಸರಿಸುವ ವಿಸೇಷ ಹೊಣೆಯನ್ನು ಹೊತ್ತು ನಮ್ಮ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಪ್ರಸಾರಾಂಗ ಅಸ್ತಿತ್ವಕೆ ಬಂದಿದೆ. ಶ್ರವ್ಯ, ದೃಶ್ಯ ಮತ್ತು ವಾಚನ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳ ಸಮರ್ಪಕ ಉತ್ಪಾದನೆ ಮತ್ತು ವಿತರಣಾ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳ ಮೂಲಕ ಇದು ಈ ಗುರಿಯನ್ನು ತಲುಪಲು ಶಕ್ತಿಮೀರಿ ಪ್ರಯತ್ನಸುತ್ತಿದೆ. ಈಗಾಗಲೇ ೭೦೦ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಮತ್ತು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಮಯ ಕೃತಿಗಳ ಮೂಲಕ ಕನ್ನಡ ಗ್ರಂಥಲೋಕದ ಅಂತರಂಗ ಮತ್ತು ಬಹಿರಂಗ ಸೌಂದರ್ಯಗಳನ್ನು ಉಜ್ವಲಿಸಿರುವ ಇದು ತನ್ನ ಮುಂದಿನ ಗುರಿಯ ಕಡೆಗೆ ಆಶಾದಾಯಕವಾಗಿ ಚಲಿಸುತ್ತಿದೆ.

ವಾಙ್ಮಯವನ್ನು ಕಾವ್ಯ ಮತ್ತು ಶಾಸ್ತ್ರ ಎಂದು ಎರಡು ಭಾಗವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸುವುದು ಬಹು ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ನಡೆದು ಬಂದ ಸಂಪ್ರದಾಯ. ಕಾವ್ಯವು ಸೃಜನಶೀಲ ಮನಸ್ಸಿನ ವಿಶೇಷ ಸೃಷ್ಟಿ. ಕವಿಯ ವಿಶೇಷಾನುಭವ, ಅಧ್ಯಯನ, ಚಿಂತನೆಗಳ ಜೊತೆಗೆ ನವೋನವ ನಿರ್ಮಾಣ ಕೌಶಲ ಶಕ್ತಿಯೂ ಸೇರಿ ಕಾವ್ಯ ಸೃಶೃಷ್ಟಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾವ್ಯ ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಸ್ಫುರಿಸದ ಭಾವಾಲೋಚನೆಗಳನ್ನು, ಕಲ್ಪನಾ ಶಕ್ತಿಯ ನೆರವಿನಿಂದ ಹೊಚ್ಚ ಹೊಸದೆಂಬಂತೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಡುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಅದು ಸಹೃದಯರ ಹೃದಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಪ್ರತಿಪಲನವಾಗುತ್ತ ಹೊಸ ಹೊಸ ಅರ್ಥಛಾಯೆಗಳನ್ನು ಹೊರಡಿಸುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಸಹೃದಯನ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿ, ಲೋಕದ ಅರಿವು, ಭೌತಿಕತೆಯ ವಿಲಾಸ ಹಾಗೂ ವಿಶೇಷ ಗ್ರಹಣ ಶಕ್ತಿಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಭಿನ್ನವಾಗುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಕಾವ್ಯ ಸಹೃದಯರನ್ನು ಮತ್ತು ಸಹೃದಯ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಪ್ರರಸ್ಪರ ಪೋಷಿಸುತ್ತಾ ಹೋಗುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ, ಶಾಸ್ತ್ರ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಬುದ್ಧಿ ವಿಹಾರಿ, ವಸ್ತುಲೋಕ ಸಂಚಾರಿ. ಇಲ್ಲಿ ವಾಸ್ತವ ಅರಿವಿಗೆ ಮತ್ತು ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವೇ ಹೊರತು ಊಹೆ, ಕಲ್ಪನೆಗಳಿಗಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಾವ್ಯ ಆನಂದದಾಯಕವಾದರೆ, ಶಾಸ್ತ್ರ ಅನುಭವದಾಯಕ ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನದಾಯಕ. ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯಕ್ಕಿರುವ ಗೌರವ, ಆಕರ್ಷಣೆಗಳು ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಆದರೆ, ಶಾಸ್ತ್ರ ನಮ್ಮ ಸುತ್ತಮುತ್ತಣ ಪ್ರಪಂಚದ ವಿಷಯಗಳ ಕೂಲಂಕಷ ಅರಿವಿಗೆ ಎಡೆ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟು ನಮ್ಮ ಬದುಕುವ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸುತ್ತದೆ. ಭಾರತೀಯರಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯ ಮತ್ತು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಸಮಗ್ರೈಯಾಗಿ ವಿಜೃಂಭಿಸುತ್ತ ಬಂದಿವೆ. ಕಾವ್ಯ ಸೃಜಶೀಲ ಪ್ರತಿಭೆಯ ಫಲವಾದರೆ, ಶಾಸ್ತ್ರ ಪಾಂಡಿತ್ಯದ ಮತ್ತು ಲೋಕಾನುಭವದ ಬೌದ್ಧಿಕ ಎರಕವಾಗಿದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ರಾಮಾಯಣ, ಮಹಾಭಾರತ, ಶಾಕುಂತಲ ಮುಂತಾದ ಮಹಾಕೃತಿಗಳು ನಮ್ಮ ಆಂತರಿಕ ಜೀವನವನ್ನು ಸಮೃದ್ಧಗೊಳಿಸುವಲ್ಲಿ ನೆರವಾದರೆ ಲೋಕೋಪಕಾರ, ಕಾವ್ಯ ಮೀಮಾಂಸೆ, ಭಾಷಾ ಭೂಷಣ, ಛಂದಃಶಾಸ್ತ್ರ, ಗಜಶಾಸ್ತ್ರ, ಅಶ್ವಶಾಸ್ತ್ರ, ಕೃಷಿಶಾಸ್ತ್ರ ಮುಂತಾದವುಗಳು ನಿಜ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾಗುವ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಧಾರಣ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿವೆ. ಈ ಶಾಸ್ತ್ರ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಪ್ರರಿಶ್ರಮದಿಂದ, ಸತತ ಅಭ್ಯಾಸದಿಂದ ಮತ್ತು ಅನುಭವಗಳಿಂದ ಲಭ್ಯವಾಗುವಂತಹುದು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಕಾವ್ಯ ಮತ್ತು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳೆರಡೂ ನಮ್ಮ ಬದುಕಿನ ಎರಡು ಶ್ವಾಸಕೋಶಗಳು. ಸಂಸ್ಕೃತ ಮುಂತಾದ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವಂತೆ ಕನ್ನಡಲ್ಲಿಯೂ ಕಾವ್ಯ ಮತ್ತು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳೆಂಬ ಎರಡೂ ಬಗೆಯ ಬರವಣಿಗೆಗಳು ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿ ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಕಾವ್ಯ ಜೀವನಾನಂದಕರವಾದರೆ, ಶಾಸ್ತ್ರ ವಾಸ್ತವ ಜೀವನ ಪೋಷಕವಾದ ಮತ್ತು ಪೂರಕವಾದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಒದಗಿಸುವ ಮೂಲಕ ಬದುಕಿಗೆ ಅಂತಸ್ ಚೇತನವನ್ನು, ಬುದ್ಧಿಗೆ ಹರಿತ ಮತ್ತು ವೈಶಾಲ್ಯಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿಯೇ ಕವಿ ಮತ್ತು ಶಾಸ್ತ್ರಕಾರ ಇಬ್ಬರಿಗೂ ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಚೀನ ಪರಂಪರೆ ಸಮಾನ ಮನ್ನಣೆಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾ ಬಂದಿದೆ. ಶಾಸ್ತ್ರ ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಸ್ತು ವಿಜ್ಞಾನ. ಮನುಷ್ಯ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಆಗತ್ಯವಾದ ವಸ್ತುಗಳ, ಜೀವಿಗಳ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ವಿವಿಧ ಅಯಾಮಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಇದು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಆಡುಗೆಯಿಂದ ಹಿಡಿದು, ಕಾವ್ಯದ ವಿವಿಧ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡು, ನಮ್ಮ ನಿಯಂತ್ರಣದಲ್ಲಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ನಮ್ಮ ಮೇಲೆ ನಿರಂತರ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರುವ ಗ್ರಹತಾರೆ ನೀಹಾರಿಕೆಗಳವರೆಗೆ ಈ ಶಾಸ್ತ್ರ ತನ್ನ ವಿರಾಟ್ ಬಾಹುಗಳನ್ನು ಚಾಚುತ್ತ ಅವುಗಳ ವಿವೇಚನೆ, ಜಿಜ್ಞಾಸೆಗಳ ಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ಫಲವನ್ನು ನಮ್ಮ ಅನುಭವ ಕೋಶದಲ್ಲಿ ತುಂಬುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತದೆ.

ಪಶುಪಾಲನೆಯೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿದ್ದ ಮಾನವನ ಆರಂಭಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಗೋವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಕುದುರೆಗಳು ಅವನ ಸಹಚರಿಗಳಾಗಿ ಅವನ ಜೀವನಾರಂಭಕ್ಕೆ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದವು. ಈ ನಿತ್ಯ ಸಹಕಾರಿಗಳ ಪೋಷಣೆ, ಪಾಲನೆಯೂ ಅವನ ಆದ್ಯ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಹೀಗಾಗಿ ಸವಾರಿ

ಸರಕು ಸಾಗಣೆ, ಯುದ್ಧ, ಕೃಷಿ ಮುಂತಾದ ವೃತ್ತಿಗಳಿಗೆ ನೆರವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಕುದುರೆಗಳ ಬಗೆಗಿನ ಆರೋಗ್ಯ ಮತ್ತು ಇತರ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಆತ್ಯಗತ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಕುದುರೆಯ ದೇಹ, ಮನಸ್ಸು, ಆಹಾರ, ಆರೋಗ್ಯ, ವೈದ್ಯ, ನಿಯಂತ್ರಣ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಅವುಗಳಿಗೆ ಬಾಧೆಯುಂಟಾದಾಗ ನಡೆಸಬೇಕಾದ ಔಷಧೋಪಚಾರ ಮುಂತಾದ ಪರಿಹಾರ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಅವನು ಅನುಭವದಿಂದ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳತೊಡಗಿದ. ಈ ಅನುಭವ ವಿಸ್ತಾರವಾಗುತ್ತ, ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾಗುತ್ತ ನಡೆದು ಅದು ಒಂದು ಶಿಸ್ತಿನ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಅಳವಟ್ಟಾಗ ಶಾಸ್ತ್ರವೆನಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಪ್ರಾಚೀನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಅಶ್ವಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಕುರಿತ ತಜ್ಞರು ರಾಜಾಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇರುತ್ತಿದ್ದರು. ಪುರಾಣದ ನಳಮಹರಾಜ ಅಶ್ವಶಾಸ್ತ್ರ ಪ್ರವೀಣನಾಗಿದ್ದನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಪರಂಪರಾಗತವಾಗಿ ಬಂದ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾದ ವಿವೇಚನೆಯೇ 'ಹಯಶಾಸ್ತ್ರ'. ಇಂಥ ಶಾಸ್ತ್ರ ಕೇವಲ ಜ್ಞಾನವರ್ಧಕ ಮಾತ್ರವಾಗಿರದೆ ಲೋಕೋಪಕಾರದ ಆಂಗವೂ ಆಗಿತ್ತೆಂಬುದನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಬೇಕು. ವೈದ್ಯ ವಿಜ್ಞಾನ, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪಶು ವೈದ್ಯವಿಜ್ಞಾನ, ಇಂದು ಪ್ರವರ್ಧಮಾನವಾಗಿದ್ದರೂ ಪ್ರಾಚೀನ ಜ್ಞಾನದ ನಿಧಿಯಾಗಿ ಇನ್ನೂ ಉಳಿದುಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವ ಪಶು ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಆಕರಗಳನ್ನು ತೌಲನಿಕವಾಗಿ ಆಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಪಶು ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದ ಕೆಲವು ಕೊರತೆಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪ್ರಾಚೀನ ಶಾಸ್ತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳ ಸಂಗ್ರಹ, ಸಂಪಾದನೆ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಖಾನಗಳ ಅಗತ್ಯ ಇಂದೂ ಕೂಡ ಇದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಜ್ಞಾನ ಪರಂಪರೆಯ ಬೇರುಗಳ ಶೋಧನೆಯನ್ನು ತನ್ನ ಮುಖ್ಯ ಗುರಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸುವ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಈ ಬಗೆಯ ಕೃತಿಗಳ ಶೋಧನೆ ಮತ್ತು ಸಂಶೋಧನೆಗಳ ಬಗೆಗೂ ಆದ್ಯ ಗಮನ ಹರಿಸುತ್ತಿದೆ. ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತುತ ಕೃತಿ **"ಹಿರಿಯಣ್ಣ ಕವಿಯ ಹಯರತ್ನ ಶ್ರೇಣಿ"** ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ.

ಈ ಹಯರತ್ನ ಶ್ರೇಣಿ ಎಂಬ ಕೃತಿ ಹಿರಿಯಣ್ಣ ಕವಿಯಿಂದ ರಚಿತವಾದದ್ದು. ಈ ವಿಶಿಷ್ಟ ಕೃತಿಯನ್ನು ನಮ್ಮ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ವಿಭಾಗದ ವಿದ್ವಾಂಸರಾದ ಡಾ. ಎಫ್. ಟಿ. ಹಳ್ಳಿಕೇರಿ ಅವರು ಬಹು ಪರಿಶ್ರಮದಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ, ಸಂಪಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ದೀರ್ಘವಾದ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ ಈ ಕೃತಿಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು, ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಉಪಯುಕ್ತತೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿಹೇಳುತ್ತದೆ. ಲೇಖಕರು ಈ ಕೃತಿಯ ಸಂಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ವಿಶೇಷ ಶಾಸ್ತ್ರ ಜ್ಞಾನವನ್ನು, ಸಾಹಿತ್ಯ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪ್ರಸ್ತುತಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪರಂಪರೆಯ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಬೆನ್ನು ತಿರುಗಿಸುತ್ತಿರುವ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಕೃತಿ ನಾವು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವ ಜ್ಞಾನದ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆ ಮತ್ತು ಉಪಯುಕ್ತತೆ ಎಷ್ಟೆಂಬುದರ ಬಗ್ಗೆ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಸೂಚನೆಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ. ಆಧುನಿಕ ಆಶ್ವವೈದ್ಯ ವಿಜ್ಞಾನದ ಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ಚಿಕಿತ್ಸಾ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಈ ಕೃತಿಯ ವಿವರಗಳೊಡನೆ ತೌಲನಿಕವಾಗಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿ, ನೋಡುವುದು ಮತ್ತು ಪ್ರಾಯೋಗಿಕವಾಗಿ ಪರಿಷ್ಕರಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾದಲ್ಲಿ ಈ ಪರಂಪರಾಗತ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಆಧುನಿಕ ಬದುಕಿಗೆ ಸಂದಾಯವಾಗಬಹುದಾದ ಅನುಕೂಲಗಳ ಪ್ರಮಾಣ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆಂದು ಭಾವಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಇಂಥದೊಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯನ್ನು ಶ್ರೀ ಗುರುನಾಥ ಸ್ವಾಮಿ ಅವರು ನಮ್ಮ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ನೀಡುವ ಮೂಲಕ ತಮ್ಮ ಜ್ಞಾನಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಮೆರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಬೆಳಕನ್ನೇ ಕಾಣದೆ ಮನೆ ಮನೆಗಳ ಕತ್ತಲಲ್ಲಿ ಕೊಳೆಯುತ್ತಿರುವ, ಹುಳುಗಳಿಗೆ ಆಹಾರವಾಗುತ್ತಿರುವ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಅದರ ಒಡೆಯರು ಔದಾರ್ಯದಿಂದ ದಾನ ಮಾಡಿದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಚೀನ ಜ್ಞಾನ ಪರಂಪರೆಯ ವಸ್ತು ನಿಷ್ಠ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗೆ ಮತ್ತು ರಕ್ಷಣೆಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯನ್ನು ಶೋಧಿಸಿ, ಪರಿಶ್ರಮದಿಂದ ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಟ್ಟಿರುವ ಡಾ. ಎಫ್. ಟಿ. ಹಳ್ಳಿಕೇರಿ ಅವರಿಗೆ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಪರವಾಗಿ ಆಭಿನಂದನೆಗಳು ಸಲ್ಲುತ್ತವೆ.

ಡಾ. ಎಚ್. ಜೆ. ಲಕ್ಕಪ್ಪಗೌಡ

ಕುಲಪತಿಯವರು

ವಿಭಾಗದ ಮಾತು

'ಬೆಳೆಯುವ ಸಿರಿಯನ್ನು ಮೊಳಕೆಯಲ್ಲಿ ನೋಡು' ಎನ್ನುವ ಮಾತಿನಂತೆ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗವು ತನ್ನ ಎಳೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲೇ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸಾಧನೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಬರೀ ನಿರ್ಜೀವ ಆಕರಗಳಂತೆ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು, ಸಮಕಾಲೀನ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ, ಹಾಗೂ ತಾಂತ್ರಿಕ ಆವಿಷ್ಕಾರಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಸರೀತಿಯಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನಿಸುತ್ತಿದೆ. ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಸಂಗ್ರಹ, ಸಂಪಾದನೆ, ಪರಿಷ್ಕರಣ, ಪ್ರಕಟಣೆ, ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಮತ್ತು ಗಣಕೀಕರಣದಂತಹ ಕಾರ್ಯಗಳೊಂದಿಗೆ, ನಾಡಿನ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಿದ್ವಾಂಸರು, ವಿಮರ್ಶಕರು, ಚಿಂತಕರು ಮತ್ತು ಹಸ್ತಪ್ರತಿಶಾಸ್ತ್ರ ದಾನಿಗಳೊಂದಿಗೆ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಸಂವಾದ, ಚರ್ಚೆ, ವಿಚಾರ ಸಂಕಿರಣಗಳಲ್ಲದೆ ತರಬೇತಿ ಶಿಬಿರ, ಕಾರ್ಯಾಗಾರಗಳ ಮೂಲಕ ತನ್ನ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಸೃಜನಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಹಿಗ್ಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ.

ವಿಭಾಗವು ಈಗಾಗಲೇ ೪,೦೦೦ಕ್ಕಿಂತಲೂ ಅಧಿಕ ಅಮೂಲ್ಯ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಸಂರಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದೆ. ಹಲವಾರು ಮೌಲಿಕ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದೆ. ವಿಭಾಗದ ಅಧ್ಯಾಪಕರ ಅವಿರತ ಶ್ರಮದಿಂದಾಗಿ, ಎರಡು ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಸೂಚಿಗಳು, ಸ್ವತಂತ್ರ ಮತ್ತು ಸಂಪಾದಿತ ರೂಪದ ಹನ್ನೆರಡು ಮೌಲಿಕ ಪುಸ್ತಕಗಳು ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಿವೆ. ಇವೆಲ್ಲವು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಅಧ್ಯಯನ ಕ್ರಮದಿಂದ ಭಿನ್ನವಾಗಿ ಗ್ರಂಥಸಂಪಾದನೆ ಮತ್ತು ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಶಾಸ್ತ್ರ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ರೀತಿಯ ಚರ್ಚೆಗಳಿಗೆ ಗ್ರಾಸವನ್ನು ಒದಗಿಸಿವೆ.

ಪ್ರಸ್ತುತ ಕೃತಿಯ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ ಮಾಲೆಯ ಹದಿನಾರನೆಯ ಪ್ರಕಟಣೆಯಾಗಿದೆ. ಈ ಕೃತಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಮೊದಲಬಾರಿಗೆ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿರುವುದು ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೂ ಮತ್ತು ಹಸ್ತಪ್ರತಿಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗಕ್ಕೂ ತುಂಬ ಹೆಮ್ಮೆಯ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ. ಈ ಕೃತಿಯು ವಿಶಿಷ್ಟ ಸಾಮಾಜಿಕ, ರಾಜಕೀಯ ಹಾಗೂ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಡುವಂಥದ್ದಾಗಿದೆ. ಕನ್ನಡದ ಜನಮನ, ಮಾತಿನ ಉಳಿಕೆ-ಬೆಳಕೆ, ಬದುಕು-ಬಳಕೆ ಆತಂಕದ ಅನುಭವಗಳಾಗಿ ಇಲ್ಲಿನ ಕಥಾಜಗತ್ತು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಹಿರಿಯಣ್ಣ ಕವಿ ರಚಿಸಿದ ಈ ಹಯರತ್ನ ಶ್ರೇಣಿ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸೊಗಡು ಜೀವಂತವಾಗಿ ನಲಿದಾಡುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಇದೊಂದು ಚಲನಶೀಲ ಪಠ್ಯವಾಗಿ ನಮಗಿದಿರಾಗುತ್ತದೆ. ಸಂಪಾದಕರು ಕೂಡ ಶಾಸ್ತ್ರಶುದ್ಧ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಕೃತಿಯ ಸ್ವಾಭಾವಿಕತೆಯನ್ನು ಶುಷ್ಕವಾಗಿಸದೆ, ಅದರ ಬಹು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಆಯಾಮಗಳಿಗೆ ಒತ್ತು ನೀಡುವ ಮೂಲಕ ಆದರ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅನನ್ಯತೆಯನ್ನು ವಿಶಿಷ್ಟೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಗ್ರಂಥ ಸಂಪಾದನೆಯ ಶುದ್ಧ, ಅಶುದ್ಧ, ಕಲ್ಪನೆಗಳನ್ನು ಮೀರಿ ಹೆಚ್ಚು ಸೃಜನಾತ್ಮಕವಾಗಿ ದೇಸೀಯತೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿಹಿಡಿಯುವ ಇಲ್ಲಿನ ಸಂಪಾದನ ಕ್ರಮವೂ ಕೂಡ ಹಲವಾರು ಹೊಸ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಗರ್ಭೀಕರಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ.

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿರುವ ಮಾರ್ಗ ಮತ್ತು ದೇಸೀ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗೆಗಳಿಗೆ ಬಳಸುವ ಸಂಪಾದನೆಯ ಮಾನದಂಡಗಳು ಒಂದೇ ರೀತಿಯವಾಗಿವೆ. ಗೇಯ ಮತ್ತು ನಾದಪ್ರಧನವಾದ ದೇಸೀ ಹಾಗೂ ತೋಂಡಿ ಕಾವ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಖಾರಗಳು ತುಂಬಾ ಚಲನಶೀಲವಾದ ದೇಹಾಕೃತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಇವನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರಶುದ್ಧ ಸಂಪಾದನೆಯ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಏಕಮುಖಿಗೊಳಿಸುತ್ತಾ ಬರಲಾಗಿದೆ. ಇಂಥ ಸಂಗತಿಗಳು ನಮ್ಮ ಅಧ್ಯಯನ ಮತ್ತು ಚಿಂತನೆಗಳು ವೈದಿಕ ಮತ್ತು ವಸಾಹತುಶಾಹಿ ಪ್ರಣೀತ ಚಿಂತನ ಕ್ರಮಗಳಿಂದ ಹೊರಬಂದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನೇ ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಹೀಗಾಗಿಯೇ ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಚೀನ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂವೇದನೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಮಕಾಲೀನ ಸಂವಾದ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗವು ತನ್ನ ಚಿಂತನೆ, ಯೋಚನೆ, ಪ್ರಕಟಣೆ, ಚರ್ಚೆ, ಸಂವಾದಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಸ ರೀತಿಯ ತಿಳುವಳಿಕೆಯ ದಾರಿಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ. ಹಳತು ಹೊಸತರ ಮುಖಾಮುಖಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಸದಾರಿಗಳನ್ನು ಹುಡುಕಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ.

ಇಂಥ ಒಂದು ಅಪರೂಪದ ಕೃತಿಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಕನ್ನಡ ಸಾರಸ್ವತಲೋಕಕ್ಕೆ ಅನುಪಮ ಕೊಡುಗೆ ನೀಡಿದ ಡಾ. ಎಫ್. ಟಿ. ಹಳ್ಳಿಕೇರಿಯವರನ್ನು ಮನದುಂಬಿ ಹಾರೈಸುತ್ತೇನೆ. ಈ ಮೌಲಿಕ ಕೃತಿಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವಲ್ಲಿ ಒತ್ತಾಸೆಯಾಗಿ ನಿಂತ ಮಾನ್ಯ ಕುಲಪತಿಗಳಾದ

ಡಾ. ಎಚ್. ಜೆ. ಲಕ್ಕಪ್ಪಗೌಡ ಅವರಿಗೂ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾಗಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿರುವ ಪ್ರಸಾರಾಂಗದ ನಿರ್ದೇಶಕರಾದ ಡಾ. ಹಿ. ಚಿ. ಬೋರಲಿಂಗಯ್ಯನವರಿಗೂ ವಿಭಾಗದ ವತಿಯಿಂದ ಪ್ರೀತಿಪೂರ್ವಕ ಕೃತಜ್ಞತೆಗಳನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಡಾ. ವಿರೇಶ ಬಡಿಗೇರ
ಮುಖ್ಯಸ್ಥರು

ಅನುಬಂಧಗಳು: ೧. ಪಶುವೈದ್ಯ

ಇನ್ನುಪಶುಗಳಾದಗೋವೃಷಭಾದಿದನಗಳಹಲವುಬಗೆಯರೋಗದಲಕ್ಷಣ | ಅದರಔಷಧಿಗಳನ್ನೂಸಹಬರಿಯುವದಕ್ಕೆಶುಭಮಸ್ತು ||
ಆರೋಗ್ಯಮಸ್ತು ||

ಅಳಲುರೋಗಕ್ಕೆ ||

ರೋಮಗಳುಕಿತ್ತುಬೀಳುವವು | ಬಹುನೀರುಕುಡಿಯುವವು | ಕಣ್ಣುಜಾರುವವು | ಇದರಅನುಪಾನ ||
ಶಿವನೀಸೊಪ್ಪುತಂದುಕುಟ್ಟಿಅಂಬಿಲದಲ್ಲಿಎತ್ತುವದು | ಅರೋಗ್ಯವಾಗುವದು**|| ೧ ||**

ರಕ್ತನುಚ್ಚುವುದಕ್ಕೆ ||

ಅರಳಿತಿಗುಡಿನರಸಸಂ | ವಳ್ಳೆಣ್ಣೆ | ಸಂ | ನೆರೆವುದುಆರೋಗ್ಯಮಕ್ಕುಂ**|| ೨ ||**

ಉರಗಬಿಲ್ಲುರೋಗಕ್ಕೆ ||

ರಕ್ತವನುಚ್ಚುವದು | ಕುರಟಿಗನಸಮೂಲವಂತಂದುಅಂಬಿಲದಲ್ಲಿಕುಟ್ಟಿಮೂರುಗೊಟ್ಟನೆತ್ತುವದು | ರೋಗಪರಿಹರವಾಗುವದು || **೩ ||**

ಏಳೋದುಬೀಳೋದುಉಚ್ಚೋದುನಾರುವದು ||
ಇದಕ್ಕೆಎಕ್ಕಿಯಮುಗುಳತಂದು | ಅಂಬಿಲದಲ್ಲಿಅರದು
ಮೂರುಗೊಟ್ಟನೆತ್ತುವದುಮಾಣ್ಗೂ**|| ೪ ||**

ಕಳ್ಳುರೋಗಕ್ಕೆ ||

ಬಿದ್ದುಹೊರಳುವುದು | ಏಳಲಾರದು
|ಬಾಯಲ್ಲಿನೀರುಸೋರುವದು**||** ಇದಕ್ಕೆ **||** ಮೂಲಂಗಿಲೆಕ್ಕಿಸೊಪ್ಪುಕುಟ್ಟಿರಸವನ್ನುತೆಕ್ಕೊಂಡುಮುಂಜಾವಿಲಿಮೂರುಗೊಟ್ಟನೆತ್ತಲುಮಾಣ್ಗೂ**|| ೫ ||**

ಅಗ್ರಕ್ಕೆ ||

ಕೊರಳುಗುರುಗುಸೋಮಗೂಡ್ರಿಸಿಗೊಂಡುಇರೋದು**|| ಇದಕ್ಕೆ ||** ಮೂಲಂಗಿಮುಂಜಾವಿಲೆಹೋಗಿಕರೆಲಕ್ಕಿದುಕರೆತುಂಬಿಸೇಗುಡುತಿಆಶಿ
ಸದುತೊಂಡರಿಸೀಈಐದುಜೀನಸಿನಸೊಪ್ಪುಗಳಬಿರಿಹಿಡಿಯಲ್ಲಾತಂದುಕುಟ್ಟಿರಸಮಾಡಿ೭ಮೆಣಸು |
ಶುಂಠಿಅರದುಹಾಕಿಒಲಿಮೇಲೆಬೆಚ್ಚಗೆಮಾಡಿಅರಿಷಿಣಪುಡಿಹಾಕಿನಶಿಬೆಚ್ಚಂದುಮೂರುಗೊಟ್ಟನೆತ್ತಲುಆಗ್ರಮಾಣ್ಗೂ**|| ೬ ||**

ತಲೆನೋವಿಗೆ ||

ನಾಲ್ಕುಕಾಲುಗಳಅಗಲಿಸಿನಡಿವದು | ಅಳಿಮೇವಮೇಯುವದು || ಇದಕ್ಕೆ || ಬಾಳೆಗಡ್ಡಿ | ಆಲದಬಿಳಲು |
ಯಾಲಕ್ಕಿಯನ್ನುಅಂಬಿಲದಲ್ಲಿಅರದುಮೂರುಗೊಟ್ಟವನಿಕ್ಕಲುಆರೋಗ್ಯವಾಗುವದು || ೭ ||

ಹೊಟ್ಟೆಉಬ್ಬಿದರೆ ||

ಒಣಹುಲ್ಲಹಾಕುವದು |
ಕಚ್ಚುಕಾಶಿಹೊಯಿದುಹೊಟ್ಟೆಉಬ್ಬಿದರೆಪಾತಾಳಗರುಡನಸಮೂಲವತಂದುಅಂಬಿಲದಲ್ಲಿಅರದುಮೂರುಗೊಟ್ಟವನೆತ್ತಲುಮಾಣ್ಗೂ**|| ೮ ||**

ಹುಚ್ಚುರೋಗಕ್ಕೆ ||

ಶೀಗರಗೊಂಬುವದು || ಇದಕ್ಕೆ || ಹುರಳಿಕಟ್ಟನ್ನೂ | ಅಂಬಿಲವನ್ನೂಸಮನಾಗಿಮೂರುಗೊಟ್ಟವನೆತ್ತಲುಹೋಗುವದು || ೯ ||

ನೆಲರೋಗಕ್ಕೆ ||

ರೋಮಗಳುಕೀಳುವವು | ದೇಹಬಾಯುವದು || ಇದಕ್ಕೆ || ಬಜೀಪುಡಿಯನ್ನು | ಅಂಬಿಲ |
ಎಣ್ಣೆಯನ್ನೂಕೂಡಿಸೀಮೂರುಗೊಟ್ಟವನೆತ್ತಲುಮಾಣ್ಗೂ || ೧೦ ||

ಕಾಮಲಿಗೇ ||

ಕಣ್ಣುಮುರುಗಳೂ | ಬಾಯುವವು | ಹೊಟ್ಟೆಮಳಗುವದು || ಇದಕ್ಕೆ || ಔಡಲದಹರಳನ್ನೂ | ಶುಂಠಿಯನ್ನುಅರದು |
ಹಸುವಿನಹಾಲಲ್ಲಿಕೊಡಲುರೋಗಮಾಣ್ಗೂ || ೧೧ ||

ದುಬ್ಬನೆಬೀಳುವದು ||

ಕಾಲುಕೆದರುವದು| ರೋಮಗಳುಉಬ್ಬುವವು || ಇದಕ್ಕೆ || ಭಜಿ | ೭ಮೆಣಸು | ಯಾಲಕ್ಕಿ | ಶುಂಠಿ | ಇವಂಸಮಗೊಂಡು | ಅರದು |
ಅಂಬಿಲದಲ್ಲಿಕೊಡಲುಮಾಣ್ಗೂ || ೧೨ ||

ತಲೆಕೊಡುವುದು ||

ನಡಗುವದು || ಇದಕ್ಕೆ || ನಿಂಬಿಸೊಪ್ಪು | ಬೆಳವಲಸೊಪ್ಪು | ಅರದುಅಂಬಿಲದಲ್ಲಿಕೊಡಲುಅರೋಗ್ಯವಹುದು || ೧೩ ||

ಮೈತಣ್ಣಗಿರುವುದು ||

ಅಳಿಮೇವಮೇಯುವದೂ | ಏಳಲಾರದು || ಇದಕ್ಕೆ || ಹೊನ್ನಾಗೊನ್ನಸೊಪ್ಪಅರದುಅಂಬಿಲದಲ್ಲಿಕೊಡಲುಅರೋಗ್ಯಮಾಣ್ಗೂ || ೧೪ ||

ಹಲವುಪರಿಯರೋಗಕ್ಕೆ ||

ಬಿಳಿಹೂಲಿಯಸೊಪ್ಪನ್ನುಅರದು | ಅಂಬಿಲದಲ್ಲಿಹೊಯ್ಯಲುಅರೋಗ್ಯಮಾಣ್ಗೂ **|| ೧೫ ||**

ಕಾಮರೋಗಕ್ಕೆ ||

ಕಣ್ಣುಕೆಂಪಾಗುವದು | ಕುಗ್ಗಿನಡಿಯುವುದು | ಮೇವುತಿನ್ನಲಾರದು || ಇದಕ್ಕೆ || ಚಿತ್ರಮೂಲದ| ಸಮೂಲಮುಷ್ಟಿ | ತಪಲಸಮೂಲ | ಈಎರಡುಅರದು| ಅಂಬಿಲದಲ್ಲಿಕಲಸಿಕೊಡಲು| ಆರೋಗ್ಯನಾಶವಾಗುವದು || ೧೬ ||

ಕಳ್ಳುರೋಗದಪರೀಕ್ಷೆಮತ್ತುವೈದ್ಯ ||

ಆರೇಳುದಿವಸಮೇಯದಲೆಇರುವದು || ಇದಕ್ಕೆ || ನೇಗುಡತಿಸೊಪ್ಪು| ಸಮೂಲವತಂದು | ಆರದು| ಅಂಬಿಲದಲ್ಲಿಕೊಡಲುರೋಗಮಾಣ್ಗೂ || ೧೭ ||

ನರಡಿಗೆ ||

ಮೇಯದು| ಮೈಮುರಿವದು| ಹೊಟ್ಟೆಮೊಳಗುವದು || ಇದಕ್ಕೆ || ಮೈಅದರಬಡಿದು| ಶಲೆಗಡಿದರೆಮಾಣ್ಗೂ || ೧೮ ||

ಕೆಮ್ಮುವದಕ್ಕೆ ||

ಕೆಂಪುಚೋಗಚೀಬೇರು| ಅಂಬಿಲದಲ್ಲಿಆರದು | ಮೂರುಗೊಟ್ಟವನಿಕ್ಕಲುಆಕೆಮ್ಮುಮಾಣ್ಗೂ **|| ೧೯ ||**

ಕೊರಳುಕುಗ್ಗಿನಡುವುದು ||

ಬಿದ್ದುಕಾಲಹಿಂದಕ್ಕೆತೆಗೆವುದು || ಇದಕ್ಕೆ || ಬೆಳವಳಬೇರು| ಅದರಸೊಪ್ಪು| ಅಂಬಿಲದಲ್ಲಿಅರದುಮೂರುಗೊಟ್ಟವಕೊಡಲುಆರೋಗ್ಯವು || ೨೦ ||

ಉಗ್ರರೋಗಕ್ಕೆಅನುಪಾನ ||

ಹಾಳುವದಕ್ಕೆ | ಹಾರಿಹಾರಿಬೀಳುವದಕ್ಕೆ || ಲಕ್ಕಿಯಸೊಪ್ಪುಅಂಬಿಲದಲ್ಲಿಅರದುಮೂರುಗೊಟ್ಟೆನಿಕ್ಕಲುನೆಟ್ಟಗಾಗುವದೂ **|| ೨೧ ||**

ಕಾಲುತೊಡಕಿಬೀಳುವುದಕ್ಕೆ ||

ನುಗ್ಗಿಯಬೇರು | ಅಂಕೋಲಿಯಬೇರು| ಅಂಬಿಲದಲ್ಲಿಅರದುಇಕ್ಕಲುಆರೋಗ್ಯಮಾಣ್ಗೂ **|| ೨೨ ||**

ಬಿದ್ದುತಿರುಗುವುದಕ್ಕೆ ||

ಏಳುವದುಬೀಳುವದುಕಾಲುಬಾಯುವದು || ಇದಕ್ಕೆ || ಭಜಿಉಳ್ಳಿಯನ್ನೂಅಂಬಿಲದಲ್ಲಿಅರದುಮೂರುಗೊಟ್ಟವಕೊಡಲುಆರೋಗ್ಯವೂ || ೧೩ ||

ಆಕಳಿಸುವದು ||

ಮೇಯದು || ಇದಕ್ಕೆ || ಬಜಿಸಬ್ಬಸಿಗಿಯನ್ನುಅರದುಅಂಬಿಲದಲ್ಲಿಮೂರುಗೊಟ್ಟವೆತ್ತಲುಮಾಣ್ಗೂ || ೧೪ ||

ತಾಡುರೋಗಕ್ಕೆ ||

ಉಬ್ಬೇಳುತ್ತಬೀಳುವದು| ಹಿಕ್ಕಿಯಹಾಂಗೆಸಗಣಿಹಾಕುವದು || ಇದಕ್ಕೆ || ಅಂಕಲಿಸೊಪ್ಪು| ಬೇವಿನಸೊಪ್ಪು| ಅಂಬಿಲದಲ್ಲಿಅರದುಮೂರುಗೊಟ್ಟವಿಕ್ಕಲುಮಾಣ್ಗೂ || ೧೫ ||

ಮೂದೆರದರೋಗಕ್ಕೆ ||

ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿಮೂಗಿನಲ್ಲಿಬಾಯಿಯಲ್ಲಿನೂರುಸುರಿದುಹೊಡೆದರೇನಡಿಯದು| ಬ್ರಮೆಗೊಂಡಿಹುದು| ಮುಂಗುರುಳಿಯೆನ್ನೂನುಗ್ಗಿಸೊಪ್ಪನ್ನೂಅಂಬಿಲದಲ್ಲಿಅರದುಮೂರುಗೊಟ್ಟವನಿಡಲುಗುಣವಾಗುವದು **|| ೧೬ ||**

ಕೆಟ್ಟರೋಗಕ್ಕೆ ||

ರಕ್ತವನುಚ್ಚುವದು| ನಾರುವದು| ಮೇವುತಿನ್ನದು || ಇದಕ್ಕೆ || ಬೆಲ್ಲಚರಅಂಬಿಲದಲ್ಲಿಆರದುಮೂರುಗೊಟ್ಟವಿಡಲುಆರೋಗ್ಯಮಾಣ್ಗೂ || ೧೭ ||

ಜಲರೋಗಕ್ಕೆ ||

ಮಿತಿಮೂತ್ರಗೈವುದು| ಇಲ್ಲವೆಕಟ್ಟುವುದು || ಇದಕ್ಕೆ || ಕಳ್ಳಿಬೇರುಅಂಬಿಲದಲ್ಲಿಅರದುಮೂರುಗಿಟ್ಟವಿಡಲುಆರೋಗ್ಯಮಾಣ್ಗೂ || ೧೮ ||

ಹುಚ್ಚುಗ್ರರೋಗಕ್ಕೆ ||

ಬೆಚ್ಚುವದು| ಬೆದರುವದು | ತಿರುತಿರುಗಿಬೀಳುವದು| ಕಣ್ಣುಜಾರುವದು || ಇದಕ್ಕೆ || ಬಿಳೇನೀರುಳ್ಳಿಗಡ್ಡಿಯನ್ನು| ತುಪ್ಪವನ್ನು| ಪಶುವಿನಹಾಲಲ್ಲಿಅರದು| ದಿನಕ್ಕೆಮೂರುಸಾರೆಇಡಲುಆರೋಗ್ಯವಾಗುವದೂ || ೨೦ ||

ಬೆಪ್ಪುರೋಗಕ್ಕೆ ||

ಬಾಯಿತೆರವುದು| ನಾಲಿಗೆತೆರವುದು| ಕಿವಿಇಳೆಬಿಡುವದು || ಇದಕ್ಕೆ || ಬಜಿ || ಆಲದತಿರುಳು| ಆಲದತಿಗುಡೆ| ಎಮ್ಮಿಮಜ್ಜಿಗೆಯಲ್ಲಿಕುಟ್ಟಿಮೂರುಗೊಟ್ಟವನಿಕ್ಕಲುರೋಗಮಾಣ್ಗೂ || ೨೦ ||

ತಿರುಗುರೋಗಕ್ಕೆ ||

ನಿಂತನಿಂತಲ್ಲಿತಿರುಗುವದು || ಇದಕ್ಕೆ || ಮಂಗಾರೆಬೇರು| ಅಂಬಿಲದಲ್ಲಿಅರದು| ಮೂರುಗೊಟ್ಟವಕೊಡಲುಆರೋಗ್ಯವು || ೨೧ ||

ಕತ್ತೆರೋಗಕ್ಕೆ ||

ಎತ್ತಎತ್ತಲಾಗಿಬೀಳುವದು| ನಾಲ್ಕುಕಾಲುಗಲಒದ್ದುಕೊಂಬುವದು || ಇದಕ್ಕೆ || ಕಾಡೆಳ್ಳು| ಕಾಡಪಟ್ಟೆಲಅಳ್ಳೆಣ್ಣೆ| ಅಂಬಿಲದಲ್ಲಿಇವಂಕೂಡಿಸಿಇಕ್ಕುವದು| ಆರೋಗ್ಯವಾಗುವದೂ || ೩೨ ||

ಹೊಟ್ಟೆಶೂಲಿಗೇ ||

ಹೊಟ್ಟೆಮೊಳಗುವದು| ಮೇಯದು || ಇದಕ್ಕೆ || ಕಾಡನಿಂಬೆಯಾಗಲಿ| ಊರನಿಂಬೆಯಾಗಲಿ| ಅದರಸೊಪ್ಪನ್ನುಅಂಬಿಲದಲ್ಲಿಅರದು| ಮೂರುಗೊಟ್ಟವನಿಕ್ಕಲುಆಶೂಲೆಮಾಣ್ಗೂ || ೩೩ ||

ಹೊಟ್ಟೆನಲ್ವಿಗೇ ||

ನಡುಗುವದು| ಮಲಗಿನಾಲ್ಕುಕಾಲುಗಳತೆಗವದು || ಇದಕ್ಕೆ || ಕಿರಿಗೊಡಚಿಗನಸಮೂಲವತಂದು| ಅಂಬಿಲದಲ್ಲಿಅರದು| ಮೂರುಗೊಟ್ಟವನಿಕ್ಕಲುಮಾಣ್ಗೂ || ೩೪ ||

ದನಗಳುಉಬ್ಬಿಕೊಂಡರೆ ||

ಹಾಲದೊಳಗಿನಹತ್ತಿತೊಪ್ಪಲುತಿನಿಸಲುನೆಟ್ಟಗಾಗುವದೂ**|| ೩೫ ||**

ಪಶುವೈದ್ಯಸಮಾಪ್ತಂ ||

ಅನುಬಂಧಗಳು: ೧. ಮಾನವರಿಗೆ ಚಿಕಿತ್ಸಾ ವಿಧಾನ

ಚೇರುಇಳಿದದ್ದಕ್ಕೆಪರಿಹಾರ ||

ಗಜಗಿನತಪ್ಪಲುತಂದು| ಸಣ್ಣಾಗಿಅರದು| ಔಡಲಎಣ್ಣೆಒಳಗೇಕುಚ್ಚಿಬಿಸೇದನ್ನೇಮೂರುಸಾರೇ| ಈಪ್ರಕಾರಮೂರದಿವಸಹಾಕಿಕಟ್ಟಲುಚೇರುಗುಣವಾಗುವದು || ಸತ್ಯಸತ್ಯಸತ್ಯ ||

ಹಳೇಹುಣ್ಣಿಗೆಮುಲಾಮು ||

ಅಳಲಿಕಾಯಿ೧ಸೇರು| ರಸಕರ್ಪೂರ೧ತೊಲಿಯನ್ನುಸದರಿಕಾಯಿಪುಡಿಯನ್ನುಸಣ್ಣವಾಗಿಸೋಸಿಅದರೊಳಗೇ| ಸದರೀಕರ್ಪೂರಅರದು| ಕೂಡಿಸೀ| ಆಕಳದಹಳೇತುಪ್ಪವನ್ನು| ಹುಣ್ಣಿಗೆಸವರೀ| ಮೇಲೆಪುಡಿಹಾಕೀ || ಮತ್ತುಕವಡಲೋಬಾನವನ್ನೂಬೆಂಕಿಮೇಲೆಹಾಕಿಆಹುಣ್ಣಿಗೆ| ಚೆನ್ನಾಗಿಕಾವುಕೊಡಬೇಕೂ || ಹಳೇಹುಣ್ಣುಮಾಣ್ಗೂ || ಸಿದ್ಧಾಂತವೂ || ಪಥ್ಯ || ಮಧುರಹಾರ || ಬಾಷ್ಪವರ್ಜಿ ||

ಅಂಗದೊಳು ಗಂಟುಗಳು ೫-೮
ಅಂಗುರದ ಗಡ್ಡೆಸೈಂಧವ ೬-೨೪
ಅಜಮೋದಕೋಲಮುಕ್ಕನ೬-೨೭
ಅಡಿಗಳನುಮೇಲ್ಕೆತ್ತಿ೫-೧೦
ಅತಿಜ್ವರಕ್ಕೆಕೇತಕಿಯ೬-೧೧
ಅರ್ಕಧಾನ್ಯವನುತಂದು೭-೧೩
ಅಳ್ಳಿರಿತುಊಷ್ಣಪ್ರಕೋಪದಿ೪-೧೫
ಅಶ್ವಲಾಯನಮುನಿಪನು೧-೫
ಅಷ್ಟಜ್ವರಕಕೆಂಪು೬-೧೪
ಆಮನಸ್ತಂಬರಸಕೆಳ್ಳೆಣ್ಣೆ೬-೨೧
ಆವಕುದುರೆಗಳಬಾಲ೧-೧೬
ಇಂಗಳದಮೇಣನುಗ್ಗಿಯ೭-೬
ಇನಿತುಮೂವತ್ತೊಂದು೭-೭
ಇನ್ನೊಡವೆನಾಯುಷ್ಯ೨-೧೨
ಇರಲುಮುಂದಣಜಾನುಗಳ೧-೨೩
ಇವನುಇಪ್ಪತ್ತೊಂದುಜಿನ೭-೧೨
ಈಪರಿಯಲಿಹಗುಪ್ತ೩-೧೨
ಉತ್ಕರಣವಾಯುಲಿಗೆ೬-೨೩
ಉದಕಶಂಖೆಯಮಾಡ೨-೮
ಉದರದಲಿಬಳಿಕಾಂಜನವು೧-೯
ಉದಿಸಲುಪುರೀಷಶೂಲಿ೬-೬
ಉರಕರ್ನಿಕೆಯವಾಯುವಿಗೆ೬-೨೬
ಎಂಟುಪರಿಸುಳಿರೇಖೆ೧-೧೩
ಎಡಬಲಾಂಗದಿಸುಳಿ೧-೨೭
ಎರಡುಗೇಣುನ್ನತವು೧-೧೪
ಎರಡಜೀರಿಗಿಚಿತ್ರಮೂಲ೭-೫
ಎರಡುಮೂಗಿನಮಧ್ಯದಲಿ೧-೨೧
ಎರಡುಮೂಗಿನೊಳೊಸರೆ೪-೪
ಎರಡುಹಿಂಗಾಲೊಡೆದು೫-೭
ಎರಡೆರಡುಸೇರುಘೃತತಿಲ೭-೯
ಏರದನಾಲ್ಕಂಜನಗಳೊಳ೧-೧೦

ಒಂದುಗದ್ಯಾಣಮುತ್ತುಕದ೭-೧
ಒಂದುನಿರ್ಮಲನಯನಲಿರ್ದ೧-೧೨
ಒಂದುಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದಸುಳಿ೧-೨೮
ಒಂದುವೃಷಣವುಮೇಲ೫-೭
ಒಡನೆವೃಷಣದಬೀಜ೫-೯
ಒರೆದೆನೂಹದಿನೆಂಟುಶೂಲಿ೪-೧೨
ಒರೆವೆನುಸುಖಾವರ್ತಶೂಲಿ೭-೬
ಒಸಡುತೆರದಿರೆವ್ಯಾಪ್ತ೨-೧೭
ಕಣ್ಣುಮುಚ್ಚುತಮೇವು೪-೧೬
ಕತ್ತುರಿಯಲಿರೆಕಾಳಿ೨-೧೬
ಕರಕುಳಿಗಳಗ್ರಹಕೆರಸ೭-೩೨
ಕಾಲುನಾಲ್ಕುವೃಕ್ಷವದನವು೨-೫
ಕಾಲುಬಾಯಿಗೆವೈದ್ಯಕೊಟ್ಟು೭-೩೬
ಕೆದರುವದುಮುಂಗಾಲಿನಲಿ೪-೯
ಕೋಲುಮುಕ್ಕನತಾಟಿ೭-೨೫
ಕೋಷ್ಟತ್ರಿಕಟುಕಕಲ್ಹಾರು೬-೪
ಕೋಲಿಹಕ್ಕಿಯಕಾಲಿನು೨-೧೩
ಖುರದವಳಪಾಡಿನಲಿ೫-೩
ಗ್ರಹಕಿಯಕ್ರಿಯಸುವಡೆ೩-೪
ಗ್ರಹಕಿಯಕಾಣುತ್ತ೩-೫
ಗತ್ತಸಿಕ್ಕಿದಹಯಕೆಶುಂಠಿ೭-೩೪
ಗಿಣಿಯಮೂಗಿನಗಡ್ಡೆ೬-೮
ಗೋಣುಕೈಕಾಲುಗಳ೫-೫
ಚರಣಗಳುನಾಲ್ಕರಲಿ೫-೨
ಚವೆಇಂಬುಪತ್ರಿತ್ರಿಕಟುಕ೬-೨
ಚವೆಚಿತ್ರಮೂಲಮರ೬-೧೧
ಜ್ವರಗಳೆಂಟಶ್ವಕ್ಕೆಶೂಲಿ೪-೧
ತನುಮಹೋಷ್ಟ್ರತೆ೪-೧೪
ತಲೆಲಲಾಟಗಳುದರುಸ್ಥಳ೨-೧
ತಲ್ಲಣಸೆಹಯಕ್ಷುಧಾವರ್ತ೭-೮
ತಳಶಸ್ತ್ರರಸಕೆಲೋಹದ೭-೧೯
ತಾಪಿಸುತಕಣ್ಮುಚ್ಚಿ೪-೬
ತಿಣುಕುತವನಿಗೆಬೀಳು೪-೧೦

ತರುಳಮರೆಯಿಡೆಕೇಳ್ದ೫-೧
ತುರಗದುಪರಂಧ್ರದಲಿ೨-೨
ತುರಗಮುಂಗಾಲಿನಲಿ೧-೨೬
ತೆಗೆದುಮೇಯದೆಬಳಲಿ೪-೧೬
ತೇಕುತಿಳೆಯೊಳುಬಿದ್ದ೪-೧೧
ದಂತಹೀನಾಧಿಕನುರಿಹಿ೧-೧೧
ದ್ವಿಜನುಪಾತಪ್ರಕೃತಿ೨-೬
ಧ್ವನಿಯುಭೇರಿಯತೆರ೨-೧೪
ಧರೆಗಧಿಕವುತ್ಸಂಗಿಗಿರಿಯಲಿ೧-೨೯
ಧರೆಗಧಿಕವುತ್ಸಂಗಿಗಿರಿಯೊಳು೪-೧೮
ಧರೆಗಧಿಕವುತ್ಸಂಗಿದುರ್ಗದಿ೨-೧೯
ಧರೆಗಧಿಕವುತ್ಸಂಗಿದುರ್ಗದಿ೩-೧೩
ಧರೆಗಧಿಕವುತ್ಸಂಗಿದುರ್ಗದಿ೫-೧೨
ಧರೆಗಧಿಕವುತ್ಸಂಗಿದುರ್ಗದಿ೭-೧೪
ನಡುಗುತಲಿಬಾಯಿಂದ೪-೩
ನಾಲ್ಕುಸೇರುಸರಾಯದೊಳ೬-೩೩
ನಿಂತರಾಣದಿಹಯವು೩-೬
ನೆರೆದಯಾಚಕಅಕ್ಷಿ೧-೪
ನೆಲಕೆಬೀಳುತ್ತಳೇ೪-೨
ನೆಲಬೇವುಇಂದ್ರವಾರುಣಿ೭-೧
ನೋಡುತಿಹುದುವಿಶಾಲ೨-೯
ನೋಡುಯೆಡೆಯೊಳುಬೆನ್ನು೩-೮
ಪಾಣಿರಸಗಂಟುಗಳಸೀಳಿ೬-೧೭
ಪಾದಪುಷ್ಪೋದರಹೃದಯ೧-೧೫
ಪಾರುವನಹಿಂಗಾಲದೊಡೆ೨-೩
ಪಿತ್ತಗಾದರೆಯಂತೆ೩-೧೦
ಬಾಯೊಳತಿದುರ್ಗಂಧ೪-೧೩
ಬಾಲವನುಮುರಿಮಾಡುತ೫-೧೧
ಬಿಸಿಗಂಜಿಅಜಿವಾನ೬-೨೮
ಬೀಳುತಿಳೆಯಲಿನಾಲ್ಕು೪-೫
ಬೆನ್ನಹುರಿಯಲ್ಲೆಸವದೆರಡು೨-೭
ಬೆವರುತಲಿಬಾಯೊಳು೪-೬
ಬೇಗನಡೆವದುಕರದ೨-೧೦

ಬೇವುತಗ್ಗಿಕರಂಜಿಕಿರಿಬೇವು೬-೩
ಬೇರುಬಳ್ಳೊಳ್ಳಿಯಂತುಪ್ಪ೭-೧೮
ಭಾದ್ರಪದಮಾಸದಲಿ೩-೩
ಭಾವಿಸಲುಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರಕೆ೭-೧೨
ಮತ್ತೆಯುತ್ರಿಕರಸಕ್ಕೆಣ್ಣೆ೭-೨೨
ಮತ್ತೆಯುಸದಾವರ್ತಶೂಲೆ೭-೨
ಮಧುಪಂಕರಸದಗಂಟು೭-೧೭
ಮನ್ಮಥಜ್ವರಕೆಹಾಲಿನೊಳು೭-೧೫
ಮರುತಪಂಕರಸಕ್ಕೆಬಜಿಯು೭-೨೦
ಮುಂದಲೆಯಲೆಡಬಲದ೧-೧೯
ಮುಡದಾರಶಿಂಗಿಮಣಿ೬-೧೦
ಮೂಗಿನನೊಳಹೊಳ್ಳಿಯೆಲಿ೧-೨೪
ಮೂರುಭಾಗದಿಮುಖದ೧-೧೮
ಮೆಲ್ಲನಂಜನವಿಕ್ಕಿಹರಳೆಣ್ಣೆ೭-೩೫
ಮೋರೆಬಾವುದುರಕ್ತ೩-೧೧
ರಂಜನಿಯಶೂಲಿಗೆಕಚೋರ೭-೯
ರದನಗಳುಸಂಘಟಿಸಿ೨-೧೫
ರಸಕುಂದಿಲಿಗೆತ್ರಿಫಲ೭-೩೧
ಲಘುಣಜ್ವರಕೆನಷ್ಟ೭-೧೩
ವರ್ತಿಸಲುಸುಳಿರೇಖೆ೧-೨೨
ವರ್ನಿವೆಸದಾವರ್ತಶೂಲಿ೭-೪
ವಾಯುಯುಗ್ಮಕೆಅರಿಷಿಣ೭-೨೯
ಶೃಂಗಿವಾಳಾಂಜನಿಕ೧-೮
ಶ್ರಾವಣದಿಹಯಪ್ರಸವವಾಗಲು೩-೨
ಶಲಿವಾಹನಶಕವುಸಂದೊಂದು೭-೩೭
ಶಾಲಿಹೋತ್ರಮುನೀಂದ್ರ೧-೬
ಶಿವನುತನಗೊರದನಿತು೧-೭
ಶೂನ್ಯಮಸ್ತಕೆಬಂಧುಗಳು೧-೨೦
ಶೂಲಿರಕ್ತಪ್ರಮೆಗೆವೈದ್ಯ೭-೩
ಶ್ರೀಮದಜಹರಿರುದ್ರವರ೧-೧
ಸಿಂಧುದೇಶದಿರಾಜ೧-೩
ಸುರಮಕುಟಮಂಡಿತ೧-೨
ಸುಳಿಯುಕರ್ನಾವರ್ತ೧-೨೫

ಸ್ಯೆಂಧವಳಲಿಯಕಾಯಿಂದಾದ೭-೧೦
ಸೊಲಿಸುವೆತ್ರಿಭ್ರಮಕೆ೭-೫
ಹನ್ನೆರಡುವಿಧಗುಪ್ತ೩-೯
ಹಯಕೆಕಂಠಾಭರಣ೨-೪
ಹಯದಚೂರಂಗವಾಯುವಿಗೆ೭-೩೦
ಹಯವನೋಡುವಸಮಯವಾಗಲಿ೩-೬
ಹಲ್ಲಣದಕೆಳಗಿರಲುಸುಳಿ೧-೧೬
ಹಿಂದೆತತ್ತರಗೊಂಡು೫-೪
ಹುಟ್ಟಿದಾಗಳೆಮರಿಗೆ೩-೧
ಹೊಟ್ಟೆಯುಭಾರವಾಗಿ೪-೮

ಅನುಬಂಧಗಳು: ೪. ಪದಕೋಶ

ಅರ್ಕದಕ್ಷೀರ	ಎಕ್ಕದಹಾಲು
ಅಗಳಶುಂಠಿ	ಪಾಡ, ಹಾಡೆಬೈಲು
ಅಜಕ್ಷೀರ	ಮೇಕೆಹಾಲು
ಅತಿಬಜೆ	ನಾರುಬೇರು
ಅಪಾಮಾರ್ಗ	ಉತ್ತರಾಣಿ
ಅಮರದಬಳ್ಳಿ	ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ
ಅರಳಿಯಸೆಕ್ಕೆ	ಅರಳಿಯಚಕ್ಕೆ
ಅರಳೀಕಾಯಿ	ಹೇಳರಳಿಕಾಯಿ
ಆಕಳಕರಿ	ಆಕಳಕರೆ
ಆಜ್ವಾನ	ಅಜವಾನ, ಕಿರುಮಂಟಿ
ಆಯತದಬಳ್ಳಿ	ಬಲಿತಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ
ಆಳಿವೆಬೀಜ	ಕಾಯಿಪತ್ರೆ
ಇಲ್ಲಣ	ಅಡಿಗೆಯ ಮನೆಯ ಹೊಗೆಗೂಡಿನಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿರುವ ಕಿಟ್ಟ
ಇಂಗಲೀಕ	ಅಂಗಾರರಕ್ಷ, ಇಂಗಲಗಿಡ
ಇಂಗುಳ	ಸೋಡಿನಗಿಡ
ಇಂದ್ರವಾರುಣೀ	ಹಾವುಮೆಕ್ಕೆಕಾಯಿ
ಎರಡುಜೀರಿಗೆ	ಕರಿಜೀರಿಗೆ
ಎರಂಡು	ಅರಳು
ಏಕಾಂಗವಾಯು	ದೇಹದ ಒಂದು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಂದಂತಹ ನೋವು

ಕತ್ತೆಗುರುಬರಂಜಿಕೆ	ಕತ್ತೆಕಿರುಬನಗಿಡ, ಆಡುಮುಟ್ಟದಗಿಡ
ಕರಂಜ	ಹೊಂಗೆ
ಕರಿಲಕ್ಕಿ	ಕರಿನರಳು
ಕಳ್ಳಿಬೇರು	ಕೋಲುಕಳ್ಳಿ, ತಿರುಕಳ್ಳಿ
ಕಾರ್ಚಿಯಗೆಡ್ಡೆ	ಗಿಡ್ಡಹಾಗಲ, ಮಿಡಿಹಾಗಲ
ಕಾಡಪಟ್ಟಿಲ	ಕಾಡುಪಡುವಲ
ಕಾಡುಜೀರಿಗೆ	ಕರಿಜೀರಿಗೆ, ಕಾಲಜೀರಿಗೆ
ಕಾಸನೀಯ	ಕಾಸನಿಗಿಡ
ಕ್ರಿಮಿದೋಷಶೂಲಿ	ಕ್ರಿಮಿಯಿಂದಉಂಟಾದನೋವು
ಕಿರಿಬೇವು	ಕಹಿಬೇವು, ಒಳ್ಳೆಬೇವು
ಕುಕ್ಕುಟಪುಟ	ಕೋಳಿಪುಟ
ಕುರಟಿಗನಸಮೂಲ	ಕುರುಟುಗಜ್ಜಿಗ, ಅಟ್ಟಿಸೀಗೆ, ಹಣ್ಣಲ್ಲಿ
ಕ್ಷುಧಾವರ್ತಶೂಲಿ	ಬಾಯಾರಿಕೆಯಿಂದಉಂಟಾದನೋವು
ಕೇತಕಿಯಮಲೆ	ಕೇದಗೆಹೂವಿನಮಧ್ಯದಂಡೆ
ಕೇತಕಿಯಮಲೆ	ತಾಳೆಹೂವು, ಕೇದಗೆಹೂವು
ಕೇರಹರಳಂ	ಕೇರುಬೀಜ
ಕೋಲು	ಕೋಲುಗಿಡ, ತಟ್ಟಲೆ, ದದ್ದಲೆ
ಕೋಷ್ಠ	ಚಂಗಲಕೋಷ್ಠಿ
ಖಾಸಾವರ್ತ	ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟುಬರುವಂತಹನೋವು
ಗಜುಗಿನತಿರುಳು	ಗಜ್ಜುಗ
ಗಣಜಲಿ	ಪುನರ್ನವ, ಶ್ವೇತಮೂಲ
ಗರುಗ	ಭೃಂಗರಾಜ
ಗುಡದಪಾನಕ	ಬೆಲ್ಲದಪಾನಕ
ಗುಡಾಜ್ಲ	ಬೆಲ್ಲತುಪ್ಪ
ಗುಲ್ಮಿಕಾವರ್ತಶೂಲಿ	ಗೆಡ್ಡೆಯಿಂದಬಂದಹೊಟ್ಟೆನೋವು
ಗಂಟುಭಾರಗಿ	ಕರಿತೆಕ್ಕ, ಕಿರೀತಗ್ಗಿಗಿಡ
ಘೃತ	ತುಪ್ಪ
ಚವೆ	ಕಾಡುಮೆಣಸಿನಬಳ್ಳಿ
ಚಂದ್ರ	ಚಂದ್ರಕುಂಕುಮ
ಚಿನಿಪತ್ರಂ	ಚಿನ್ನಿಮರ
ಜಂಭೀರ	ನಿಂಬೆ

ಜೌಪಾರದೋವು	ಕೊಡಲಿಮರ
ಜೇಷ್ಠಮಧು	ಅತಿಮಧುರ, ಮಧುಷಷ್ಠಿ
ಜೇಡ್ಲಹಲಿ	ಹರಳುಗಿಡದಎಲೆ
ತಗ್ಗಿ	ಮದ್ರಾಸಮಲ್ಲಿಗೆ
ತಿಗುಡಿನ	ದೇವದಂತಿ
ತಿಗುಡೆ	ಆನೆಮುಂಗು, ಸೊನೆಪಟ್ಟ
ತಿಗಡೆ	ಅಲಂದ, ಆನೆಮುಂಗು, ಸೊನೆಪಟ್ಟ
ತಿಲತೈಲ	ಎಳ್ಳುಎಣ್ಣೆ
ತ್ರಿಕಟೂಕ	ಶುಂಠಿ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಮೆಣಸು
ತ್ರಿಫಲ	ಅಳಲೆಕಾಯಿ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ, ತಾರೆಕಾಯಿ
ತಿಂಥಿಣಿ	ಹುಣಸೆ
ತಿಂಥಿಣಿನಿಯಹಸೆಗೊಜ್ಜು	ಹುಣಸೇಹಣ್ಣಿನಹಸೀಗೊಜ್ಜು
ದಂತಿಯಬೇರು	ನಾಗದಂತಿಕಾಡಹರಳು
ನಗ್ಗಲಿಬೇರು	ನೆಗ್ಗಲುಮುಳ್ಳಿನಬೇರು
ನಷ್ಟಮಧುಕಪತ್ರಿ	ಬಿದ್ದಂತಹಹಿಪ್ಪೇಮರದಎಲೆ
ನಿರ್ಗುಂಡಿ	ನಕಲಿ, ಲಕ್ಕಿ
ನುಗ್ಗಿಯತಾಟಿ	ನುಗ್ಗೆಯತೊಗಟೆ
ನೆಲಗುಂಬಳ	ಚಕ್ರಗಡ್ಡೆ
ನೆಲದವರಿಕೆ	ಸೋನಾಮುಖಿ, ಅಡವೀತಂಗಡಿ
ನೆಲಗುಳ್ಳ	ಕಿರುಗುಳ್ಳ
ನೆಲಬೇವು	ಕಾಲಮೇಘ
ಪಡುವಲ	ಪಡುವಲಕಾಯಿ
ಪಂಕರಸಕ್ಕೆ	ಕೆಸರುಣ್ಣೆ
ಪಂಕರಸ	ಕೆಸರು
ಪಂಚಲವಣ	ಸೌವರ್ಚಲವಣ, ಸೈಂಧವಲವಣ, ಬಿಡಾಲವಣ, ಚೌಳುಪ್ಪು, ಸಮುದ್ರಲವಣ
ಪಾತಾಳಗರುಡ	ವಿಷಹಂತ್ರಿ, ಸರ್ವವೈರಿ
ಪುರುಷಮೂಲವ್ಯಾಧಿ	ಲದ್ದಿಹಾಕುವಜಾಗದಲ್ಲಿಆಗುವಗಾಯ
ಪುರೀಷಶೂಲಿ	ಲದ್ದಿಹಾಕದೆಸಂಟಪಡುವಶೂಲಿ
ಪುರಷರತ್ನ	ರತ್ನಪುರುಷ, ಸಿರಂಬಿಗಿಡ
ಬಡಗಿಯ ಮನಿಯಾಳಿರುವ ಇಲ್ಲಣ	ಮರಗೆಲಸ ಮಾಡುವವರ ಅಡಿಗೆ ಮನೆಯ ಒಲೆಯ ಮೇಲೆ ಕಟ್ಟಿರುವ ಕಪ್ಪಾದ ಉಂಡೆ
ಬಜೆ	ಬಜಿ

ಬ್ರಾಹ್ಮಿ	ಒಂದೆಲಗ, ಸರಸ್ವತಿಸೊಪ್ಪು
ಬಿಟ್ಟಡ್ಲದಹರಳು	ಬೆಟ್ಟಹರಳು
ಬಿಂಬಾವರ್ತಶೂಲಿ	ಒಂದೇಕಡೆಇರುವಂಥನೋವು
ಬೆಳವಲಸೊಪ್ಪು	ಬೇಲದಹಣ್ಣಿನಮರ
ಬೋನಾಗಾರಿಯಕಾಯಿ	ಬೋನುಗೇರೆ, ಬಂಗೇರಿ
ಭ್ರಮಕೆಶೂಲಿ	ತಲೆಸುತ್ತುಮತ್ತುನೋವು
ಭಂಜಿಸುವಕ್ರಿಮಿಶೂಲಿ	ತಿನ್ನುವಕ್ರಿಮಿಯಿಂದುಂಟಾದನೋವು
ಮಧು	ಜೇನುತುಪ್ಪ
ಮಧೂಕ	ಹಿಪ್ಪನೆ
ಮನ್ಮಥಜ್ವರ	ಹರೆಯದಲ್ಲಿಬರುವಜ್ವರ
ಮಂಗರವಳ್ಳಿ	ಸಂದುಬಳ್ಳಿ, ಅಸ್ಥಿಸಂಹಾರ, ಮಂಗರೋಳಿ, ವಜ್ರವಲ್ಲಿ
ಮದ್ದುಗಣಿಕೆ	ಉಮ್ಮತ್ತಿ, ಬಳಿಉಮ್ಮತಿ
ಮುಗುಳು	ಮುಗಲನಧೂಪದಮರ
ಮುತ್ತುಕದಬೀಜ	ಬ್ರಹ್ಮವೃಕ್ಷ, ಮುತ್ತಲಬೀಜ
ಮೈಲತುಥ	ಮೈಲಿತುತ್ತು (Coper sulphate)
ರಸ್ಮಿ	ರಾಸ್ನಾ, ರಾಸ್ನೆಗೆಡ್ಡೆ
ರಾಳ	ರಾಲ
ಲವಣರಸ	ಉಪ್ಪಿನನೀರು
ಲಶುನ	ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ
ಲೆಕ್ಕಿಯತೊಪ್ಪಲು	ನಕಳಿಪತ್ರೆ
ಲೋಹಚೂರ್ಣ	ಕಬ್ಬಿಣದಪುಡಿ
ವಾಯುವಿಳಂಗ	ವಾಯುವಿಡಂಗ
ಶತತೈಲ	ಔಷಧಿತೈಲದಹೆಸರು
ಶಿವನೀಸೊಪ್ಪು	ಕಲ್ ಶಿವನಿ, ಗುಲ್ಡು
ಶುಂಠಿಕಾಷ್ಠ	ಶುಂಠಿಗಿಡದಕಡ್ಡಿ
ಶೃಂಗ	ಜಿಂಕೆಕೊಂಬು
ಶ್ರೋಣಿತ	ರಕ್ತ
ಸದಾವರ್ತಶೂಲಿ	ಮೇಲಿಂದಮೇಲೆಬರುವಶೂಲಿ
ಸಬ್ಬಸಿಗೆಬೀಜ	ಕಾಮಕಸ್ತೂರಿ, ಬೀತುಲಸಿ, ಸಬ್ಬಿಗಿಡ
ಸುಖಾವರ್ತಶೂಲಿ	ಸಣ್ಣದಾಗಿಬರುವಂತಹಸೂಲಿ
ಸ್ತನ್ಯಾವರ್ತಶೂಲಿ	ಸ್ತನಭಾಗದಲ್ಲಿಮೇಲಿಂದಮೇಲೆಬರುವಶೂಲಿ

ಸಂವತ್ಸರದಲವಣ	ಹಳೇಉಪ್ಪು
ಹಾಲಿವಾಳದತೋಟೆ	ಆಲದಮರ, ವಟವೃಕ್ಷ
ಹಾಲೆ	ಪಾತಾಳಿ, ಹಾದರಿ
ಹಿಪ್ಪಲಿಯಮೂಲ	ಹಿಪ್ಪಲಿಬೇರು
ಹುಲುಗಲೀ	ಜೀವಾಳದಗೆಡ್ಡೆ, ಹುಲಗಲಿಹುಲ್ಲು
ಹುಳಿಯಹಣ್ಣು	ಹುಣಸೆಹಣ್ಣು
ಹೆಗ್ಗುಳಂ	ಹಿಗ್ಗುಳ್ಳ
ಹೆಗ್ಗೂಡ	ತುಡಗೆಣಸು, ಹೆಗ್ಗೂಡಿಮರ
ಹೆಬ್ಬೇವು	ದೊಡ್ಡಬೇವು, ಮಹಾನಿಂಬೆ
ಹೆಬ್ಬೇವಿನಮುಗುಳು	ಹಿರೇಮರ, ದೊಡ್ಡಬೇವು
ಹೊನ್ನಾವರಿಕೆಪುಷ್ಪ	ತಂಗಡಿಹೂ

—-

* ಕೆಲವುಸಸ್ಯಗಳವೈಜ್ಞಾನಿಕ, ಕುಟುಂಬ, ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಹಾಗೂಕನ್ನಡಹೆಸರುಗಳು (ಎಸ್, ಜಿ. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್, ಕನ್ನಡಅಧ್ಯಯನವಿಭಾಗ, ಕೃಷಿವಿ. ವಿ. ಬೆಂಗಳೂರು, ೧೯೭೯)

* ವನೌಷಧಿಗಳಗುಣಧರ್ಮಮತ್ತುವಿವಿಧಶಬ್ಧಕೋಶ (ಅನಾಥಸೇವಾಶ್ರಮಮಲ್ಲಾಡಿಹಳ್ಳಿ, ೧೯೮೧)
ಕೃತಿಗಳನೆರವಿನಿಂದಈಪದಕೋಶವನ್ನುಸಿದ್ಧಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಸಂಧಿ : ಒಂದು – ದುರ್ಲಕ್ಷಣ ವಿಚಾರ

ಶ್ರೀಮದಜಹರಿರುದ್ರವರಸು
ತ್ರಾಮಮುಖ್ಯಾಮರವಿನುತಪದ
ತಾಮರಸಯುಗಪಾಶಮೋದಕದಂತಶೃಣಿಧರನಾ
ಚಾಮರಾಯತಕರ್ಣಕರಿಮುಖ
ಸಾಮಗಾನಪ್ರಿಯಗಣೇಶ
ತ್ವಾಮಹಂಪ್ರಣತೋಸ್ಮಿಮೀಕುರುವಿಘ್ನೇಶಮನಂಭೋ|| ೧ ||

ಸುರಮಕುಟಮಂಡಿತಮಣಿವ್ರಜ
ಕಿರಣರಜಸಂಯುಕ್ತಪದಪಾ
ರಿರುಹಯುಗಳೆಶರತ್ಸುಧಾರಕರಪೂರ್ಣನಿಭವದನೀ
ಪರಮಪಾವನವುತ್ಸವಾಂಗೀ

ಗಿರಿನಿಲಯೆದುರ್ಗಾಂಬೆವರಶಂ
ಕರಿಮಹೇಶ್ವರಿಪಾಹಿಮಾಂಸತತಂಕೃಪಾಸಿಂಧೂ|| ೨ ||

ಸಿಂಧುದೇಶದಿರಾಜಋಷಿಗಳು
ಬಂದುಯಜ್ಞವಮಾಡಲೋಸುಗ
ಛಂದದಿಂಧರಣಿಯನುಮಥನಿಸಿಪಡದರ್ಹುತವಹನ
ತಂದುದಕ್ಷಿಣಗಾರ್ಹ್ಯಪತ್ತೆಗ
ಳಿಂದಪುಟಗೊಳಿಸಲ್ಕೆತುಂಬಿದು
ದಂದುಧೂಮಜ್ವಾಲೆಶಾಲಾವಲಯದಗಲದಲೀ|| ೩ ||

ನೆರೆದಯಾಚಕಅಕ್ಷಿಯುಗಳದ
ಲೊರತುಜಲವಿಳಿಯಲ್ಕೆತಮ್ಮಯ
ಬೆರಳಲಿಂಮ್ಮಿಡಿದಿಳಿಗೆಬಿಸುಡಲುಜನ್ಮಿಸಿದವಾಗಾ
ತುರಗರತ್ನಗಳೇಡಬಲಂಗಳ
ಲೆರಡುಸ್ತ್ರೀಪುರುಷತ್ವರೂಪವ
ಧರಿಸಿಕಾಣಿಸೆಬೆರಗನಾಂತದುಸಕಲಋಷಿನಿಚಯಾ|| ೪ ||

ಅಶ್ವಲಾಯನಮುನಿಪನುತ
ನ್ನಶ್ವಪಾತದಿಜನ್ನಿಸಿದವೆಂ
ದಶ್ವನಾಮವನಿಟ್ಟುವರಮುನಿಶಾಲಿಹೋತ್ರಂಗೇ
ವಿಶ್ವದೊಳಗೀರತ್ನವನುನೀ
ನೀಶ್ವರಾನುಗ್ರಹದಿ
ಕಾಶ್ರಯವಮಾಡೆಂದುಪೇಳುತಲಿತ್ತನರ್ಥಿಯಲೀ|| ೫ ||

ಶಾಲಿಹೋತ್ರಮುನೀಂದ್ರನಗಜಾ
ಲೋಲನಂಘ್ರೀಯಭಜಿಸಿಕೇಳಲು
ಪೇಳಿದನುಘೋಟಕದದುರ್ಗುಣಸುಗುಣಲಕ್ಷಣವಾ
ಮೇಲೆಸುಳಿವರ್ಣಾಂಜನಂಗಳ
ಕೀಳುಮೇಲೆಂಬಶ್ವರೇಖೆಯ
ಜಾಲವನುತದ್ರೋಗಚೇಷ್ಟಿಚಿಕಿತ್ಸಕಾದಿಗಳಾ|| ೬ ||

ಶಿವನುತನಗೊರದನಿತುತದ್ವಾ
ರುವನಲಕ್ಷಣವೆಲ್ಲವನುತ್ಸೈ
ಭುವನಜನುಕುಪಕಾರಗೋಸುಗಗ್ರಂಥರೂಪಿನಲೀ
ವಿವರಿಸಿದವರಶಾಲಿಹೋತ್ರನು

ಕವಿಗಳಾವದುಯೆನಲುಮಿಗೆಮ
ತ್ತವಕೆಪ್ರಾಕೃತಭಾಷಿಣಂವಿಸ್ತರಿಪೆನಾನೀಗಾ|| ೭ ||

ಶೃಂಗಿವಾಳಾಂಜನಿಕರಾಳಿಕು
ಚಾಂಗಿಕಾಳಾಮುಖಿವಿಕಾಳಿಕೃ
ಶಾಂಗಿಪಂಚಖರಿತ್ರಿಕರ್ಣಿವಿದಿಕ್ಕೃತಿಗಳೆಂಬಾ
ಅಂಗದೊಳಗೀರ್ರೈದುಬಗೆಯತು
ರಂಗವಿವುದೇಶಾಧಿಪತಿಗಳ
ಭಂಗಬಡಿಸುವವಧಿಕಖೋಡಿಗಳೆಂದಾನಾಮುನಿಪಾ|| ೮ ||

ಉದರದಲಿಬಳಿಕಾಂಜನವುಬಲ
ಬದಿಎಲುವಿನಲಿಪಾಂಡುರಂಜನ
ವದನವಳೀಯಮೇಲೆಪದ್ಮಾಂಜನವುಎಡಗಡೆಯಾ
ತುದಿಯಲಳೀಯಲೆಸೆವಕೃಷ್ಣಾಂ
ಕದಮಹಾಂಜನವಿರಲುಕ್ರಮದಿಂ
ವದೆವೆಧಾಸ್ತ್ರೀನಾಶವದುಕ್ಷೀಣವಿಂತಿಹುದೂ|| ೯ ||

ಏರದನಾಲ್ಕಂಜನಗಳೊಳಗೊಂ
ದಿರಲುಎಡಬಲದಸ್ತಿಯಲಿತ
ತ್ತುರಗದೊಡೆಯಗೆದುಃಖಮಪ್ಪುದುಕೆಂಪುಮಚ್ಚೆಯಿಹಾ
ಕರಿಯವಾಜಿಯುಕೃಷ್ಣವಾಳವು
ಹಿರಿಯರಶಿಮೃತವಾಹಳೆಂಬುದ
ನರಿದುಬಿಡುವದುಬಲ್ಲವರುಬಿಡದಿರಲುಕೇಡಹುದೂ|| ೧೦ ||

ದಂತಹೀನಾಧಿಕನುರಿಹಿಸುಳಿ
ಯಾಂತತ್ರೈಕಾವರ್ಣವಿವುಪತಿ
ಗಂತಕನದೆಂದರಿದುಬಿಡುವದುಬಿಡದಿರಲ್ಕಿವನಾ
ಸಂತತಿಯನವಹರಿಸುವವುಘಣ
ದಂತೆಮುಖವಿರೆಅಳಮಸುಳಿಯೆಂ
ದಿಂತಿವನುಬಿಡುದುಃಖಹೇತುಗಳೆಂದನಾಮುನಿಪಾ|| ೧೧ ||

ಒಂದುನಿರ್ಮಲನಯನಲಿರ್ದಿ
ನ್ನೊಂದುಪೆಂಗಾಳಿಯನಯನಲಿಹ
ಸೈಂಧವಗಳವಮಂಗಳಾಖ್ಯವುಕೇಡುಬಯಸುವವೂ
ಛಂದದಿಂಸುಳಿರೇಖೆರೋಮಗ

ಳಂದವನುಪರಿಶೋಧಿಸದೆತಾ
ಮಂದಮತಿಯಿಂಕೊಳ್ಳಲಾಗದುರಾಜವಾಹನಕೇ|| ೧೨ ||

ಎಂಟುಪರಿಸುಳಿರೇಖೆರೋಮದ
ಲುಂಟುಕಮಲದೊಳಪ್ರದಕ್ಷಿಣ
ವೆಂಟೆನಿಸುವಪ್ರದಕ್ಷಿಣಾಕೃತಿಕರವುನೆಕ್ಕಿದೊಲೂ
ಅಂಟಿದೆಮ್ಮಿಯಚೇಳಿನೋಪ್ಪರ
ಒಂಟಿಬಟ್ಟೆಯಬಣಜಿಗನವೋಲ್
ನಾಂಟಿಹವುಶಾವಂತಿಗೆಯವೋಲ್ಕಿಂಪಿಗನೋಲಿಸಿತು|| ೧೩ ||

ಎರಡುಗೇಣುನ್ನತವುಸುಳಿಮಡ
ಮುರಿವಿತೊಂದೆಕಡಿಗೆತೋರಲು
ಅರಿಯಬೇಕದುಎಮ್ಮೆಚೇಳೆಂದುಸುಳಿವದೇರೇಖೆ
ಬೆರಳೆರಡರಳತಿಯಲಿರಲ್ಕದ
ರಿರವುಬುಟ್ಟಿಯಬಣಜಿಗನಸುಳಿ
ಮುರಿಯತೋರದರೇಖೆಯಂತಿರೆಸಮತಾನೆನಿಕುಂ|| ೧೪ ||

ಪಾದಪುಷ್ಪೋದರಹೃದಯಪದ
ನಾದಿದೇಹದೊಳೆಮ್ಮೆಚೇಳೋ
ಪಾದಿಯಲಿಸುಳಿಯಿರಲುಒಡೆಯಗೆತಪ್ಪದದುಮೃತ್ಯೂ
ಆದಿಯಲಿಪೇಳ್ದೆಂಟುಗೆರಿಗಳ
ಹಾದಿಬಂದೇಪರಿಯಫಲಮು
ತ್ತಾದರೆಯುಸಿಂಪೆಮ್ಮೆಚೇಳಿರೆಮುಟ್ಟಲನುವಲ್ಲಾ|| ೧೫ ||

ಹಲ್ಲಣದಕೆಳಗಿರಲುಸುಳಿತಾ
ಹೊಲ್ಲೆಯವುತಾಕುವದುನಡುಬೆ
ನ್ನಲ್ಲಿಸುಳಿಯಿರೆಆಸನಕ್ರಮದೆಂದುಕಂದಕದಾ
ಝಲ್ಲಿಯಲಿಸುಳಿತಾಕೆಹಿಂದೆಲಿ
ಯೆಲ್ಲಿಕಂಡರೆರವಿಗೆರಗಿಕರ
ದಲ್ಲಿಮುಟ್ಟಿದರೆಸಚೇಲಸ್ನಾನದಿಂಶುದ್ಧೀ|| ೧೬ ||

ಆವಕುದುರೆಗಳಬಾಲಾದ್ಧಣೆಗಳ
ಠಾವಿನಲ್ಲಿಸುಳಿಯಿರಲುಒಡೆಯಗೆ
ಸಾವುಕೇಡಹುದುದರಕಂದಕದಲ್ಲಿರೋಮಗಳೂ
ನ್ಯಾವರಿಸಿದಂತೆರಡುಪಾರ್ಶ್ವವ

ನಾವರಿಸಿಕೊಂಡುದ್ವಿಭಾಗವ
ಭಾವಿಸುತ್ತಿರೆಭಾಳಲೋಚನನೆನಿಪುದಶುಭಕರಾ|| ೧೭ ||

ಮೂರುಭಾಗದಿಮುಖದಪಟ್ಟಿಯು
ವಾರುವಗಳಪವಿತ್ರಕವುಕೈ
ಸೇರಲಾಗದುಗಂಗೆದೊಗಲೋಪಾದಿಕೊರಳಿನೊಳೂ
ತೋರಲದುತಾಸರ್ಪನೆನಿಪ್ಪುದು
ಪಾರಕೇಡಹುದದರಶಿರದಿಶಿ
ರೋರುಹಗಳಿಲ್ಲದಿರೆಬಲುಖೋಡಿಮುಂಡಿತಾನಹುದು|| ೧೮ ||

ಮುಂದಲೆಯಲೆಡಬಲದಭಾಗದ
ಲೊಂದುಸುಳಿಯಿರೆಸೂನ್ಯಮಸ್ತಕ
ವೆಂದುಪೇಳ್ವದುನಡುವಿರಲುಬಾಸಿಂಗಸುಳಿಯೆನಿಕುಂ
ಹೊಂದಿಬೆನ್ನೊಳುಬಿಳಿಯಪಟ್ಟಿಯು
ಛಂದದಿಂದಪರಾರವಿರಲದ
ರಂದವೇಹರಿನಾಗಯಿದರಫಲಂಗಳನುಪೇಳ್ವೆ|| ೧೯ ||

ಶೂನ್ಯಮಸ್ತಕೆಬಂಧುಗಳುಸಹ
ಬನ್ನಬಡಿಸುವವದನುಕೊಂಡವ
ರನ್ನುಸಂಕೋಲೆಯಿಂದಕೊಲ್ಲಿರೇಅಲ್ಪಬಾಳುವದು
ಇನ್ನುಕೆಳಬಾಸಿಂಗಸುಳಿವರ
ಕನ್ಯೆಯಳಿವಳುಮದುವೆಯಾಹದು
ಚೆನ್ನಿಗರರಣಭಂಗಮಾಡ್ವದುಅದುವೆಹರಿನಾಗಾ|| ೨೦ ||

ಎರಡುಮೂಗಿನಮಧ್ಯದಲಿಬಿಳು
ಪಿರಲುಸರಬೊಕ್ಕಣವೆಸುವದು
ಪರಮದುಃಖವನೀವುದೆಡದಳ್ಳಿಯಲಿಸುಳಿಯಿರಲೂ
ಪಿರಿದುಚಿಂತಿಗಳೆಂದುತಿಳಿಮ
ತ್ತೊರೆವೆಶೋಕಾವರ್ತಮೊದಲಾ
ಗಿರುವಖೋಡಿತುರಗಗಳನಾವರ್ತನಾಮದಲೀ|| ೨೧ ||

ವರ್ತಿಸಲುಸುಳಿರೇಖೆಹೃದಯಾ
ವರ್ತಹೃದಯದಿನಾಭಿನಾಭ್ಯಾ
ವರ್ತವೃಷಣಾವರ್ತವೃಷಣದಿತಂಗುಬಿಗುವಡೆಯಾ
ಹತ್ತಿರೆಗಳಾವರ್ತಘೋಟೀ

ವರ್ತಹೊಟ್ಟೆಯೊಳಕ್ಷಿನೇತ್ರಾ
ವರ್ತವಳ್ಳಿಯಸಂದುಕಾಕಾವರ್ತವೆನಿಸುವದು|| ೧೧ ||

ಇರಲುಮುಂದಣಜಾನುಗಳಮೇ
ಲೊರವೆಗೂಢಾವರ್ತಸುಳಿತ
ತ್ಸರಿಸಿಸಂದಿನೊಳಿರಲುಕೀಲಾವರ್ತಭಗಮೇಡ್ರಾ
ಎರಡುಗುಹ್ಯಾವರ್ತಹೊಳ್ಳಿಯ
ಹೊರಗೆನಾನಾವರ್ತಮುಂದಣ
ಚರಣದ್ವಯಗಳಚಪ್ಪೆಯಲಿಅಂಗಾವರ್ತವೆನಿಸುವವೂ|| ೧೩ ||

ಮೂಗಿನನೊಳಹೊಳ್ಳಿಯೆಲಿಸುಳಿಯಿರ
ಲಾಗಿಜನ್ಮವರ್ತವೆನಿಪುದು
ತಾಗಿಹುಬ್ಬಿನನಡುವೆಭ್ರೂರಾವರ್ತವೆನಿಸುವದೂ
ಸ್ವಾಗೆಗಣೇಂದಿಳಿವನೀರ್ಪನಿ
ಹೋಗಿಬೀಳುವಹಾಗೆಮಧ್ಯದ
ಭಾಗದಲ್ಲಿರಲಶ್ವಪಾವರ್ತಾಖ್ಯವಾಜಿಕಣಾ|| ೧೪ ||

ಸುಳಿಯುಕರ್ನಾವರ್ತಶ್ರೋತ್ರಂ
ಗಳಲಿರಲುಭೂಮಿಯಲಿಜನ್ಮಿಸಿ
ಬೆಳೆಬೆಳೆಯಲೊಡೆಯಂಗೆಬಲವನುಮುರಿದುಕೆಡಿಸುವದೂ
ಬಲಯುತಗೆಬಾಲದಲಿಸುಳಿಯಿರೆ
ವಳಿತುಪುಚ್ಛಾವರ್ತವದುಮ
ತ್ತಿಳಿಯೊಳಬಲಗಂಧಿಕದುಃಖಗಳೆಂದನಾಮುನಿಪಾ|| ೧೫ ||

ಎಡಬಲಾಂಗದಿಸುಳಿಗೊಂದೆ
ಕಡಿಗೆಹೆಚ್ಚಿರಲಾತುರಂಗವು
ಒಡನೆವಿಷಮಾವರ್ತನೆಂಬುದುಒಡೆಯಗತಿಹೀನಾ
ಅಡಿಅಶಿತಮಾದಡೆಯುಬಿಳ್ಪಾ
ದಡಿಯುಮೂರೊಂದಿರಲುಮತ್ತಾ
ವೆಡೆಯಳವುಕಾಣಿಸದಿರಲ್ಕಿದುಖೋಡಿವಿಷಯಾಂಗೀ|| ೧೬ ||

ತುರಗಮುಂಗಾಲಿನಲಿಸುಳಿಹು
ಟ್ಟರೆತಳಾವರ್ತಾಖ್ಯಮದುವಂ
ದಿರುವಚೇರಿನಕುದುರೆತಾನೇಕಾಂಡನೆನಿಸುವದೂ
ಇರುತಿರುತ್ತೊಡೆಯಂಗೆಮಹದೈ

ಶ್ವರ್ಯವನುಪರಿಹರಿಸಿಕಡೆಯಲಿ
ತಿರಿದುಣಿಸುವದುತಲಾವರ್ತಕಾಖೋಡಿಏಕಾಂಡೀ|| ೧೭ ||

ಒಂದುಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದಸುಳಿಮ
ತ್ತೊಂದುಭಾಗದಿಲ್ಲದಿರ್ದೊಡೆ
ನಿಂದ್ಯವದುತಾನೆರಡುಭಾಗದಿಜಾಬುಸುಳಿಯಿರಲೂ
ಹೊಂದದವಗುಣಅವಕೆಸುರಮಣಿ
ಯಿಂದಕಂಠಾಭರಣದಿಂದಲು
ಕುಂದುತೋರದುಕೋಟಿದುರ್ಲಕ್ಷಣವಿರಲುಹಯಕೇ|| ೧೮ ||

ಧರೆಗಧಿಕವುತ್ಸಂಗಿಗಿರಿಯಲಿ
ಮೆರೆವದುರ್ಗಾಂಬಿಕೆಯಸಿರಿಪದ
ಸರಸಿಜಭ್ರಮರಾಯಮಾನಕವೀಂದ್ರಹಿರಿಯಣ್ಣಾ
ವಿರಚಿಸಿದಹಯರತ್ನಶ್ರೇಣಿಯ
ಲೊರದದುರ್ಲಕ್ಷಣವಿಚಾರದ
ಪರಿಗೆಸಂದದುಸಂಧಿಒಂದುಗಜಾಕ್ಷೀರದಸಂಖ್ಯೇ|| ೧೯ ||

ಪ್ರಥಮಸಂಧಿಯೊಳ್ಪದಸಂಖ್ಯೆ೨೯ಕ್ಕೆ
ಮಂಗಳಮಹಾಶ್ರೀಶ್ರೀಶ್ರೀ||

ಸಂಧಿ : ಎರಡು – ಶುಭಲಕ್ಷಣ ವಿಚಾರ

ಸುಳಿಯುಉತ್ತಮವಾದಲಕ್ಷಣ
ಗಳನುಪೇಳುವೆಜನಕೆಶುಭಮಂ
ಗಳವೆನಿಸಿಸಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತಸಮ್ಮತವಾಗಿತಿಳಿವಂತೇ|| ಪದ ||

ತಲೆಲಲಾಟಗಳುದರುಸ್ಥಳ
ಗಳವಿವೈದರಮುಂದಗಡೆಯಲಿ
ಸುಳಿಯೆರಡುನಾಲ್ಕಿರಲುಜಯಮಂಗಳನುತಾನೆಕುಂ
ಘಳಿಲನುತ್ಸಹವೇದವಾದ್ಯಂ
ಗಳನುತಾನೇನಡಸಿಕೊಂಬದು
ತಿಳಿವುದೀಹಯವಿಜಯಮಾಳ್ಪದುರಾಜಯೋಗ್ಯಮದೂ|| ೧ ||

ತುರಗದುಪರಂಧ್ರದಲಿಸಪ್ಯಾ
ವರಣಸುಳಿಯುಳ್ಳದ್ದು, ಮುಖಾಳಿಯು

ಪರಿಪರಿಯಸುಖವಿತ್ತುಒಡೆಯಗೆಜಯವತೋರುವದೂ
ಖುರದಮೇಲುದಿಸಿರಲುಕೂದಲು
ಪರಮಭಾಗ್ಯವನೀವುದದುಮ
ತ್ತೊರವೆಮುಪ್ಪುರನೇತ್ರತ್ರಿಭುವನದಲ್ಲಿಸುಪವಿತ್ರ|| ೧ ||

ಪಾರುವನಹಿಂಗಾಲದೊಡೆಯೊಳು
ತೋರೆಒಳಭಾಗದಲಿಮಚ್ಛೆಯು
ಧಾರುಣೀಶ್ವರರದಕೆಚಿಂತಾಮಣಿಯೆನುತ್ತಿಹರೂ
ಆರಮನೆಯಲಿಹುದುಅವರ್ಗೆಕೈ
ಸೇರುವದುಮಹಾಲಕ್ಷಿಭೃತ್ಯರ
ಪಾರಪಡುವನುಪುತ್ರಮಿತ್ರಕಳತ್ರಪಶುವೃದ್ಧೀ|| ೨ ||

ಹಯಕೆಕಂಠಾಭರಣವಿರಲು
ಚ್ಛಾಯವುಒಡೆಯನಿಗಹದುರಣದಲಿ
ಜಯವಪಡುವನುಮಕ್ಕಳಾಹರುದೇವಮಣಿಯಿರಲು
ಬಯದದುರ್ಲಕ್ಷಣವನೆಲ್ಲವ
ಕ್ಷಯವಮಾಳ್ಪರುಮುಂದೆಭಾಗ್ಯೋ
ದಯವುಕೈಸೇರುವದುಸತ್ಯವಿದೆಂದನಾಮುನಿಷಾ|| ೪ ||

ಕಾಲುನಾಲ್ಕುವೃಕ್ಷವದನವು
ಬಾಲವದುಬಿಳುಪಿರ್ದುವೃಷಣದ
ಮೇಲೆಮಿಶ್ರಮದಾಗೆಪೆಸರದಕಷ್ಟಮಂಗಳನೂ
ಫಾಲಪದನಾಲ್ಕರಲಿಬೀಳ್ಪುವಿ
ಶಾಲಮಾಗಿಹತುರಗವದುಭೂ
ಪಾಲಕರಿಗತಿಯೋಗ್ಯಮೆಂಬುದುಪಂಚಕಲ್ಯಾಣೀ|| ೫ ||

ಬೆನ್ನಹುರಿಯಲ್ಲೆಸವದೆರಡರ
ಉನ್ನತದಬಲಮುರಿಯಸುಳಿಇ
ರ್ದಿನ್ನುಫಾಲದಲೊಂದುಸುಳಿತಾಪರಿಯಹುಲ್ಬಿನೊಲು
ನನ್ನಿಯಿಂದಲಿಪದರಪದರದ
ಬೆನ್ನತೋರುತ್ತಿರುವತುರಗವ
ಮನ್ನಿಸುವದಭಿಮಾನಶುಭಮಂಗಳನೆತ್ತದನೂ|| ೬ ||

ಇನ್ನುಜಾತಿಚತುಷ್ಟಭೇದಗಳೂ :

ದ್ವಿಜನುವಾತಪ್ರಕೃತಿಸಾತ್ವಿಕ
ನಿಜಗುಣದದೆಸೆಯಿಂದಿಹುದುಬಾ
ಹುಜನುಪಿತ್ಥಪ್ರಕೃತಿರಾಜಸಗುಣದಿವರ್ತಿಪುದೂ
ರುಜೆಕಷಪ್ರಕೃತಿಯಹಯಗಳ್
ರುಜನುತಾಮಸಗುಣಯುತನುಪಾ
ದಜನುಮಿಶ್ರಪ್ರಕೃತಿಮಿಶ್ರಗುಣಂಗಳೇಸದಿಹುದೂ|| ೭ ||

ಉದಕಶಂಖೆಯಮಾಡಲೋಸುಗ
ಮದಲುಘರ್ಜಿಸಿಮೂತ್ರಗೈವುದು
ರದನಗಳಕಡಿಯುತ್ತಸಂಬಾಳಿಸುವದನಿತರಲೀ
ಕದುಗಿಚಂಚಲವೈದಿಕೋವಿದ
ಲೊದರಿಕರ್ಕಶವಾಗುತಿಹಹಯ
ವದುಕಣಾಬ್ರಾಹ್ಮಣನುವಾತಪ್ರಕೃತಿಸತ್ವಗುಣಾ|| ೮ ||

ನೋಡುತಿಹುದುವಿಶಾಲನಯನದಿ
ಓಡುತೋಡುತನಿಲ್ಲವದುನೆಲ
ಗಾಡಿನಲ್ಲಿಮಲಗುವದುಮಹಾಘರ್ಜಿಪುದುವೆಸನಕ್ಕೆ
ಕಾಡುವದುದುಶ್ಚಿತ್ತದಲಿಹರಿ
ದಾಡುವದುತಾಸಗಣೆತಿಂಬುದು
ರೂಢಿಗಿದುಕ್ಷತ್ರಿಯರಜೋಗುಣಪ್ರಕೃತಿಪ್ರತ್ಯಕವೂ|| ೯ ||

ಬೇಗನಡೆವದುಕರದರವರೆಡೆ
ಗಾಗಿಬಾಹದುಚಮ್ಮಿಡಿಕೆಯಿಂ
ಬೇಗದಲಿಕೊಲ್ಲಿಸಿಕೊಳದೆರಾಹುತನಮನದಂತೆ
ಹೋಗುವದುತನ್ನಿಚ್ಛೆಯಲಿಘನ
ವಾಗಿಮೇಯದುಮೈಒಣಗುವದು
ಈಗುಣದಹಯವೈಶ್ಯತಾಮಸಪ್ರಕೃತಿಶ್ಲೇಷ್ಮಗುಣಾ|| ೧೦ ||

ವಾತಪಿತ್ಥಶ್ಲೇಷ್ಮಲಕ್ಷಣ
ರೀತಿವಳಗೊಂದೊಂದುಗುಣವಿ
ಖ್ಯಾತವಾಗಿರಲುತ್ರಿದೋಷಪ್ರಕೃತಿಶೂದ್ರಕಣಾ
ಈತೆರದಗುಣಲಕ್ಷಣಂಗಳು

ಜಾತಿಭೆದದಲುಳ್ಳತುರಗವ
ರಾತಿಗಳಜೈಸುವವುನೃಪರಿಗೇವಿಜಯವಾಜಿಗಳೂ|| ೧೧ ||

ಆಯುಷ್ಯರೇಖೆಯಲಕ್ಷಣ :

ಇನ್ನೊಡವೆನಾಯುಷ್ಯರೇಖೆಯ
ಹೊನ್ನಬಣ್ಣದತೆರದಸುಳಿಯರ
ಡುನ್ನತದಛಾಯೆಯಲಿತೋರಲದಾಯುರಭಿವೃದ್ಧೀ
ನನ್ನಿಯಿಂದಲಿದುಂಡುಮಲ್ಲಿಗೆ
ಯನ್ನುಹೋಲುವರೇಖೆಸುಳಿಯುಪ್ರ
ಸನ್ನವಾಗಿರಲಧಿಕಬಳುವದೆಂದನಾಮುನಿಪಾ|| ೧೨ ||

ಕೋಳಿಹಕ್ಕಿಯಕಾಲಿನುಗುರ್ಗಳ
ಹೋಲಿಕೆಯಸುಳಿರೇಖೆಇರಲದು
ಬಾಳುವದುಬಹುಕಾಲಧನುರಾಕೃತಿಯರೇಖೆಯಿರೇ
ಹೇಳುವದುದೀರ್ಘಾಯುವೆಂದದ
ಮ್ಯಾಲೆಮಕ್ಷುಕಶಿರದಸಂದಿನ
ಸೀಳಿನೊಳ್ಧರಥರದಲಿರಲುಚಿರಾಯುವಾಗಿಹುದೂ|| ೧೩ ||

ಧ್ವನಿಯುಭೇರಿಯತೆರದಲಿರಲದು
ಘನತರದಲಾಯುಷ್ಯವೆಂಬುದು
ಇನಿತುಲಕ್ಷಣವಿಲ್ಲದಿರಲದುಅಲ್ಪಾಯುವೆನಿಸುವವೂ
ಇನನವಾರವಖಂಡತಿಥಿಯ
ಸ್ವಿನಿಯತಾರೆಯಲಶ್ವಲಕ್ಷಣ
ವನುನೀರೀಕ್ಷಿಪುದೆಂದುಪೆಳ್ದನುಶಾಲಹೋತ್ರಮುನೀ|| ೧೪ ||

ರದನಗಳುಸಂಘಟಿಸಿಹೊಂದುವ
ಬದಿಯವಳಪಾಡಿನೊಳುಬಲ್ಲವ
ರದರಚಿನ್ಹಗಳಿಂದಲಂಜನಗಳನುಕಲ್ಪಿಸುವಾ
ಕುದುರೆಗಿನಿತಬ್ದಂಗಳಾಯ್ತೆಂ
ಬುದವಿಚಾರಿಸಿನೋಡಿಪಂಜಾ
ಶೀದಬಳಿಕಮೂರಾರುಹಕೊಂದಂಜನಸರಿವುತಿಹುದು|| ೧೫ ||

ಕತ್ತುರಿಯಲಿರೆಕಾಳಿಕಾಂಜನ
ಮತ್ತೆಮಕ್ಷುಕಪಕ್ಕದೋಲ್ಕ

ಪ್ವೆತ್ತಿರಲುಕಾಮಾಕ್ಷಿಕಾಂಜನಹೇಮರೋಚನವಾ
ಮೆತ್ತಿದೋಲ್ಬರಿಣಾಂಜನವುಶಂ
ಖೊತ್ತುಮಧೃತಿಶಂಕತಾಂಜನ
ಮುತ್ತಿನಪ್ರಭೆಯಂತೆಶುಕ್ಲಾಂಜನವುತೋರುವದೂ|| ೧೬ ||

ಒಸಡುತೆರದಿರೆವ್ಯಾಪ್ತಕಾಂಜನ
ದಶನವಗಳಿರೆಭಿದ್ರಿಕಾಂಜನ
ಮಿಸುಕಲಲ್ಲಾಡಲ್ಕೆಅದುತಾನುಧೃತಾಂಜನವೂ
ನಸಿದುಬೀಳುತ್ತಿರುವದಂತಕೆ
ಪೆಸರುಚುತಿಕಾಂಜನವುತಿಳಿಯಲ್
ಕುಸುರಿದನುನವವಿಧಹಯಾಂಜನಗಳುಮುನಿವರ್ಯಾ || ೧೭ ||

ಗ್ರಂಥ :

ಕಾಳಿಕಾಮಕ್ಷುಕಾಚ್ಚೈವ | ಹರಿಣಾಶಂಖತ್ತೊತ್ತಮ
ಶುಕ್ಲಾಚವ್ಯಾಪ್ತಿಕಾಭಿದ್ರಂಚಾದ್ಯವ್ಯಧೃತಿಕಾಂಜನ|| ೧೮ ||

ಧರೆಗಧಿಕವುತ್ಸಂಗಿದುರ್ಗದಿ
ಮೆರೆವದುರ್ಗಾಂಬಿಕೆಯಸಿರಿಪದ
ಸರಿಸಿಜಭ್ರಮರೋಪಮಾನಕವೀಂದ್ರಹಿರಿಯಣ್ಣ
ವಿರಚಿಸಿದಹಯರತ್ನಶ್ರೇಣಿಯೊ
ಳೊರದಶುಭಲಕ್ಷಣವಿಚಾರದ
ಪರಿಗೆಸಂದುದುದ್ವಿತಿಯಸಂಧಿಶರಾಬ್ಧಪದಸಂಖ್ಯೆ|| ೧೯ ||

ಅಂತುಸಂಧಿ೨ಕ್ಕಂಪದಗಣನೆಳಲಕ್ಕಂ
ಮಂಗಳಮಸ್ತುಶ್ರೀಶ್ರೀಶ್ರೀ ||

ಸಂಧಿ : ಮೂರು – ಅಶ್ವಗಳ ಜನನ

ಸೂಚನೆ :

ತೇಜಿಗಳುಜನ್ಮಿಸಿದಲಕ್ಷಣಮ
ತ್ತೋಜೆಯಲಿಗ್ರಹಿಕಿಗೆವಿಲಕ್ಷಣ
ಮಾಜಿಕೊಂಡಿಹಗುಪ್ತಖೋಡಿಗಳನ್ನೂಬಣ್ಣಿಸುವೇ|| ಪದ ||

ಹುಟ್ಟಿದಾಗಳೆಮರಿಗೆಪಲ್ಲಳು
ಹುಟ್ಟಿರಲುಒಡೆಯಂಗೆಬಹುವಿಧ
ಕಷ್ಟಮಪ್ಪುದುಕಿರಿದುದಿನಬದುಕುವದುಖೋಡಿಕಣಾ
ತ್ವಷ್ಟತಾರಿಯಲಶ್ವವನುಮನಿ
ಗಟ್ಟಿತಂದರೆಹಾನಿತಪ್ಪದು
ಕೆಟ್ಟುಹೋಹನುಹಗಲುಜನ್ಮಿಸಿದಲದರಯಜಮಾನಾ|| ೧ ||

ಶ್ರಾವಣದಿಹಯಪ್ರಸವವಾಗಲು
ಸಾವುತಪ್ಪದುಮನೆಯಒಡೆಯಗೆ
ಆವವಿಪ್ರಂಗಾದಡೆಯುತುರುಗವನುಮರಿಯೊಡನೆ
ಗೋವುಸಹಿತಹಿರಿಣ್ಯದಾನವ
ನೀವುದಾಕ್ಷಣಇಲ್ಲದಿದ್ದಡೆ
ಭಾವಮೈದುನಸೋದರಳಿಯರಿಗಿತ್ತುಬಿಡುವದಿದ|| ೨ ||

ಭಾದ್ರಪದಮಾಸದಲಿಹುಟ್ಟಲು
ಹೊದ್ದಿಪುದುಅಪಕೀರ್ತಿಒಡೆಯಗೆ
ಬುದ್ಧಿದೋಷವುಮೂಲದಲಿಜನ್ಮಿಸಲುದೀನತನಾ
ಬುದ್ಧಿಸಲುದರ್ಶದಲಿಜನಿಸಿದ
ರಿದ್ರತಪ್ಪದುಕೊಂಡವಗೆಕೊ
ಟ್ಟಿದರ್ವವಗೆದಶಗೇಡುಧೈರ್ಯವಿಹನಧನಹಾನೀ|| ೩ ||

ಗ್ರಹಕಿಲಕ್ಷಣ :

ಗ್ರಹಕಿಯಕ್ರಿಯಸುವಡೆಪರಿಕಿಸೆ
ತಾಹಪರಿಯಂತೆನಲುಪೇಳುವೇ
ನಾಹಯದಮುಖವಾಸನೆಯನುವಿಚಾರಿಸಿದಬಳಿಕಾ
ಮೇವುಗಳಭುಂಜಿಸುವಭೇದವ
ನೂಹಯಲಿಬಗೆಯರಿದುಬೇಗದಿ
ದೇಹನಲ್ವಿರಲುಕಾಂಬುವದೇರಿನೋಡುವದೂ|| ೪ ||

ಗ್ರಹಕಿಯಕಾಣುತ್ತಘರ್ಜಿಸಿ
ಮೇವುತಿನುತುಲ್ಲಾಸಪಟ್ಟುಸು
ನೇಹದಿಂದೊದರಲ್ಕೆಶುಭವದುಲಾಭತೋರುವುದೂ
ಮೋಹದಲಿಮೂಸಿರದುಲಂಘಿಸಿ

ಸಾಹಸದಿಹಾರುತ್ತಮುಂದಕೆ
ಆಹಯವುಬಲಗಾಲನಿಟ್ಟುದಕಾಣೆಶುಭಶಕುನಾ|| ೫ ||

ಹಯವನೋಡುವಸಮಯವಾಗಲಿ
ಕ್ರಯವಮಾಡುತ್ತಿರಲಿಮತ್ತೊ
ಘೆಯನುಪಿಡಿದಡಿಯಿಡುತಲಿರೆಮನೆಗದನುತರುತಿರಲೂ
ಜಯವಹುದುಮಲಮೂತ್ರಗಳನೋ
ಚೆಯಲಿಮಾಡಲುತಂದವಗೆಹಾ
ದಿಯಲಿಶುಭಶಕುನಂಗಳಾದರುಲಾಭತೋರುವುದು|| ೬ ||

ನಿಂತತಾಣದಿಹಯವುಮದಸಿದ
ದಂತಿಯಂತ್ತೊಂದುಕಡಿಗೇಶಿರ
ವಾಂತುತೂಗಲುಖುರನೆಲನಬಿಟ್ಟೇಳದಿರಲದರಿಂ
ಅಂತರಿಸುವಳುಲಕ್ಷ್ಮಿಯೆಡಬಲ
ಮಂತೊನದುಕೊಳುತಡಿಗಳೇಳಲು
ಚಿಂತೆಮ್ಯಾಡೊಳಿರೆಂದುಪೇಳ್ದನುಶಾಲಿಹೋತ್ರಮುನೀ|| ೭ ||

ನೋಡುಯೆಡೆಯೊಳುಬೆನ್ನುಶಿರಗಳ
ಝಾಡಿಸಿದರೆಮಹಾವಲಕ್ಷಣ
ಕೂಡೆದೇಹವಕಚ್ಚಿಕೊಂಡರೆಹಾನಿಯಡಪಾದವಾ
ನೀಡಿಮುಂದೆನಿವಾರಿಸಲ್ಕಿದು
ಖೋಡಿತನದೇಹವನುಒಡಮುರಿ
ಮಾಡಿದರೆಆಕಳಿಸಿದರೆಸೀತರೆಯುಕೇಡಹುದೂ|| ೮ ||

ದ್ವಾದಶವಿಧಗುಪ್ತಖೋಡಿಗಳೂ :

ಹನ್ನೆರಡುವಿಧಗುಪ್ತಖೋಡಿಗ
ಳನ್ನೂಪೇಳುವೆನವನುಗ್ರಹಿಕಿಯ
ಮುನ್ನರಿಯನವುಮನೆಗೆಬಂದರೆಬಳಿಕಮನನಹವೂ
ಕಣ್ಣಿನಲಿನೀರಿಳಿವುತಿಹದಿರ
ಳ್ಗಣ್ಣುಕಾಣದುಗುಧಭಗಂಗಳೊ
ಳಿನ್ನುಹರಿವುದುರಕ್ತಬಾಯೊಳುನೀರುಸೋರುವದೂ|| ೯ ||

ಪಿತ್ತಗಾದರೆಯಂತೆಗಂಟುಗ
ಳೊತ್ತುವವುಮೈಯೆಲ್ಲಕ್ಷಯಿಸುವ

ದೊತ್ತಿಮೈಯದುಪಕ್ಷಮಾಸಕೆ
ಶೂಲಿಕೆರಳುವುದೂ
ನೆತ್ತಿನೇತ್ರಕಪೋಲಶೂಲಿಗ
ಳೆತ್ತವವುಡಗ್ಗುವದುಕಣ್ಮ
ಚ್ಚುತ್ತಸಂತಾಪಿಸುವದದುಒದರುವುದುಗರಹೊಡೆದಂತೆ|| ೧೦ ||

ಮೋರೆಬಾವುದುರಕ್ತವನುತಾ
ಸ್ವಾರೆಯಲಿಮುಕ್ಕುಳಿಸುವುದುಸುವಿ
ಕಾರದಿಂಕಚ್ಚವಡೇಹೋಹದುಮತ್ತನಾಗುವದು
ತೋರಿಸುವದೇಕಾಂಗವಾಯುವಿ
ಚಾರಿಸಲ್ಕೀರಾರುಭೇದವ
ಆರಮನೆಯಲ್ಲಿಹದವಗೆಕಾಣಿಸುವುದನವರತ|| ೧೧ ||

ಈಪರಿಯಲಿಹಗುಪ್ತಷೋಡಿಸ್ವ
ರೂಪಗಳುಗ್ರಹಿಕಿಗೆತಿಳಿಯವೂ
ವ್ಯಾಪಿಸಿರ್ದೊಂದೆರಡುತಿಂಗಳುಪರಿಕಿಸಿದಬಳಿಕಾ
ಭೂಪತಿಗಳೇರುವೆಡೆಸುಗುಣಕ
ಲಾಪರಶ್ವವಕೊಂಡುತಹದೆಂ
ದಾಪರಮಮುನಿಶಾಲಿಹೋತ್ರನುಪೇಳ್ದನೊಲವಿನಲೀ|| ೧೨ ||

ಧರೆಗಧಿಕವುತ್ಸಂಗಿದುರ್ಗದಿ
ಮೆರೆವದುರ್ಗಾಂಬಿಕೆಯಸಿರಿಪದ
ಸರಸಿಜಭ್ರಮರಾಯಮಾನಕವೀಂದ್ರಹಿರಿಯಣ್ಣಾ
ವಿರಚಿಸಿದಹಯರತ್ನಶ್ರೇಣಿಯ
ಲೊರದದುಶ್ಚೇಷ್ಟಿಯವಿಚಾರದ
ಲಿರಲುಸಂದದುಸಂಧಿಮೂರನೆಗಾರ್ದಪದಸಂಖ್ಯೇ|| ೧೩ ||

ಅಂತುಸಂಧಿ೩ಕ್ಕೆಪದ್ಯಗಳು೬೧ಕ್ಕೆ
ಮಂಗಳಮಹಾಶ್ರೀಶ್ರೀಶ್ರೀ||

ಸಂಧಿ : ನಾಲ್ಕು – ನಾನಾ ವಿಧದ ರೋಗ ಸೂಚನೆ

ತುರಗದಂಗದಿಶೂಲಿವಾಯು
ಜ್ವರವುಮೂಲವ್ಯಾಧಿಮೊದಲಾ
ಗಿರುವನಾನಾವಿಧದರೋಗಾವಳಿಯವಿವರಿಸುವೇ|| **ಪಲ್ಲವಿ** ||

ಜ್ವರಗಳೆಂಟಶ್ವಕ್ಕೆಶೂಲಿಯು
ಪರಿಯುಹದಿನೆಂಟೇಳುವಾಯುಗ
ಳಿರುವಮೂಲವ್ಯಾಧಿನಾಲ್ಕಂಟೇಳುಕ್ರಿಮಿದೋಷಾ
ಹೊರಗೆಶಕೆಗರಚರಮಹೊಡೆಯ
ಶಿರಗಳೊಂದೊಂದಿರದಭೇದದ
ಪರಿಕಿಸಲುತಿಳಿವಂತೆಪೇಳ್ದವೆನ್ನದರಚೇಷ್ಟೆಯಲೀ|| ೧ ||

ನೆಲಕೆಬೀಳುತ್ತಳೇಹೊಯ್ಸು
ತ್ತಲಸಿದೋಲ್ ತೇಕುವದುತಾನೆ
ತಲೆಗೆಸ್ತನ್ಯಾವರ್ತನೆಂಬುದುಮೊದಲಶೂಲಿಕಣಾ
ಇಳೆಯಮೂಶಿರದಳೇಹೊಯ್ಸುತ
ತಲೆತಿರುಗುತಿರೆಮೂತ್ರಶೂಲಿಯು
ಘಳಿಲನೆರಡನೆಯೆಂದುದುಕಣಾಚೇಷ್ಟಿಭೇದದಲೀ|| ೨ ||

ನಡುಗುತಲಿಬಾಯಿಂದಭುಜವನು
ಕಡಿದುಕೊಂಡರೆಮತ್ತೆಕಂಪಿಸಿ
ದಡೆಸದಾವರ್ತಾಖ್ಯಶೂಲಿಯುಮೂರನೆಯದೆಂದಾ
ಒಡನೆಬಿದ್ದುರುಳುತ್ತಭೂಮಿಯ
ಬಿಡದಿರಲುಅತಿದಾಹಶೂಲಿಯ
ಬೆಡಗಭಾವಿಸಿನಾಲ್ಕನೆಯದೆಂದುಸುರಿದನುಮನಿಪಾ|| ೩ ||

ಎರಡುಮೂಗಿನೊಳೊಸರೆರಕ್ತವು
ವರಪುದದುರಕ್ತಪ್ರಮೇಯದಾ
ಪರಿಯಶೂಲಿಯದೆಂದುಹೊಕ್ಕುಳಹೊಟ್ಟೆಯನುಹೊಯ್ದು
ನರಳಿದೇಹವಕಟ್ಟಿಕೊಂಡರೆ
ಭರದಲದುಕ್ರಿಮಿದೋಷಶೂಲಿಯು
ವಿರಚಿಸಿದೆನೀಎರಡನೈದಾರನೆಯನೇಮದಲೀ|| ೪ ||

ಬೀಳುತಿಳೆಯಲಿನಾಲ್ಕುಕಾಲನು
ಮೇಲುಮಾಡುತಬಿಗಿದುಹೊಟ್ಟೆಯ
ಮೇಲೆಒತ್ತಲುಶೂಲಿಯುಸದಾವರ್ತನೇಳನೆಯಾ
ಏಳುವದುಬೆದರಿದವೋಲವನಿಗೆ
ಜೋಲುವದುತುಟಿಯಿಂದಧರಣಿಯಾ
ಧೂಳಿಯನುಸವರಿದರೆಬಿಂಬಾವರ್ತನೆಂಟನೆಯಾ|| ೫ ||

ತಾಪಿಸುತಕಣ್ಮುಚ್ಚಿನಿಲ್ಲುವ
ದಾಪನಿತುಕಂಪಿಸುತಮೆಲುವದು
ಈಪರಿಯುತ್ರಿಭ್ರಮಕೆಶೂಲಿಯುಗಣನೆಒಂಭತ್ತೂ
ತೇಕುವದುಗಳದೊಳಗೆಘರುಘುರು
ವ್ಯಾಪಿಸುತನೆಲಕುರುಳಲದುಮ
ತ್ತಾಪರಮಮುನಿಪೇಳ್ದಖಾಸಾವರ್ತಹತ್ತನೆಯಾ|| ೬ ||

ಬೆವರುತಲಿಬಾಯೊಳುಹರಿದ್ರ
ಛನಿಯುನೀರಿಳಿಯಲ್ಕೆಮುನಿಪೇ
ಳುವನುಹನ್ನೊಂದರಸುಭಾವರ್ತಾಖ್ಯಶೂಲಿಯನೇ
ಅವನಿಗಾಗಿಂದಾಗಬೀಳುತ
ಅವಸರದಿಮೈಮುರಿವುತುದರದಿ
ಜವುಗದುವುಗಟ್ಟಿಲುಗಳಾಪ್ರಾಣಿಕವುಹನ್ನೆರಡೂ|| ೭ ||

ಹೊಟ್ಟೆಯುಭಾರವಾಗಿಜಲಮಲ
ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡರೆಪುತ್ರತೆಯಪೆಸ
ರಿಟ್ಟುಕರವದುಮತ್ತೆಹದಿಮೂರನೆಯಶೂಲಿಯನೂ
ಬಟ್ಟೆಯೊಳಗೊಟ್ಟದಲಿದಣಿದುದ
ನಿಟ್ಟುಸುರತುಂಬಿಸದೆನೀರೊಳು
ಬಿಟ್ಟುಕುಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟುವದುಪಾನೀಯನೀರೆಳೂ|| ೮ ||

ಕೆದರುವದುಮುಂಗಾಲಿನಲಿನೆಲ
ವದದುಭೂಮಿಯಕಚ್ಚುತಿರೆಮ
ತ್ತದುಕ್ಷುದಾವರ್ತಾಖ್ಯಹದಿನೈದನೆಯಶೂಲಿಕಣಾ
ಉದರದೊಳುಗಡಬಡಿಸುತೊಯ್ಯನೆ
ಪುದಗಿಕಾಲ್ಗಳಬಿಗಿದುಕೊಂಡಿರೆ
ಅದುವೆಗುಲ್ಮಾವರ್ತಶೂಲಿಯುಗಣನೆಹದಿನಾರೂ|| ೯ ||

ತಿಣುಕುತವನಿಗೆಬೀಳುತೇಳುತ
ದಣಿವುತುದರವುಹರಿದುರಕ್ತವ
ನೆಣಿಕೆಯಿಲ್ಲದಮಲದೊಡನೆಹಾಕುತ್ತಲಿರಲದಕೇ
ಗುಣಯುತರುಪೇಳುತ್ತಲಿಹರಂ
ಜನಿಯಶೂಲಿಯಿದೆಂದುಕಂಡಾ
ಕ್ಷಣವೇಹದಿನೆಳನೆಯದೆಂದನುಶಾಲಿಹೋತ್ರಮುನೀ|| ೧೦ ||

ತೇಕುತಿಳೆಯೊಳುಬಿದ್ದುಕಾಲಿಲೆ
ನೂಕಿಹೊಟ್ಟೆಯನೂರಿಕೊಂಡವಿ
ವೇಕಿಯೆಂತುದರದಲಿಬದಿಯನುಒರಸಿಕೊಳುತಿರಲೂ
ಈಕುರುಹುತೋರಿದಡೆಸಾಧ್ಯವ
ದಾಕುದುರೆತುಟಿಯಿಂದಬದಿಯನು
ಸೋಕಿಸಿದರೆಗುಣವಹುದುಹದಿನೆಂಟನೆಕ್ರಿಮಿಶೂಲೇ|| ೧೧ ||

ಒರೆದೆನೂಹದಿನೆಂಟುಶೂಲಿಯ
ಪರಿಯಲಕ್ಷಣಗಳನುಮತ್ತಾ
ತುರಗಚೇಷ್ಟೆಯನೋಡಿವೈದ್ಯವಮಾಡೆಗುಣವಹುದೂ
ವಿರಚಿಸುವೆಮುಂದಾತುರಂಗಕೆ
ಜ್ವರಗಳೆಂಟೆಂಟುಪ್ರಕಾರದಿ
ಪರಿಕಿಸುವಡರಿವಂತೆದೇಹಪ್ರಕೃತಿಬಗೆಯಿಂದಾ|| ೧೨ ||

ಜ್ವರಗಳಲಕ್ಷಣ :

ಬಾಯೊಳತಿದುರ್ಗಂಧನಾರುತ
ಕಾಯದೊಳಗುರಿತೋರಿನಡುಗ
ಲ್ಕೀಯವಸ್ಥೆಯತಿಳಿಯಲತಿಜ್ವರವೆಂದುಪೇಳುವದು
ಮೈಯ್ಯಲಳಕುತತತ್ತರಿಸಿಬಿ
ಳ್ವಾಯತವುತೋರುತ್ತಗಾದರೆ
ಮೈಯೊಳಿದ್ದರೆಹಯಕೆವಾತಜ್ವರವದೆಂಬುವದೂ|| ೧೩ ||

ತನುಮಹೋಷ್ಣತೆಯೆಂತುನೆರೆಮೂ
ಗಿನಲಿಸಿಂಬಳಸುರಿಯೆಮಧುತಾ
ಕೊನೆಗೆಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರವುದೆಂಬುವರಶ್ವಪಂಡಿತರೂ
ಶನದಲುಪವಾಸದೆಲ್ಲಿದ್ದರೆ
ಜನಿಸುವದುದೇಹದಲಿತಾಪದ
ಘನತೆಯದುಲಗುಣಜ್ವರಂಹಯವೆಂದನಾಮುನಿಪಾ|| ೧೪ ||

ಅಳ್ಳಿರಿತುಊಷ್ಣಪ್ರಕೋಪದಿ
ಗುಳ್ಳಿಬಾಯೊಳಗೆದ್ದುನೀರೊಳು
ಕುಳ್ಳಿರೆಳಸುತ್ತಸುರಿಯುತಾಕಣ್ಣಿನಲಿನೀರಿಳಿಯೇ
ಹಳ್ಳಿಗಳತಿರುಗುತ್ತಲೋಟದಿ

ಹಳ್ಳವನುನೆಸಗಲ್ಕೆಈಕುರು
ಹುಳ್ಳಡಾಹುದುವದವೆಶಂಖಜ್ವರವದೆಸುವದೂ|| ೧೫ ||

ಕಣ್ಣುಮುಚ್ಚುತಮೇವುಮೇಯಲಿ
ಸನ್ನಿಪಾತಜ್ವರವದೆಂಬುದು
ಮನ್ಮಥಜ್ವರಹುಟ್ಟುವದುಬಹುಕಾಲವೆಸನವನೂ
ಮನ್ನಿಸದೆಬಿಡುಮೈಒಣಮೇವು
ತಿನ್ನದಲೆಭೇದದಲಿಬರೆಬರೆ
ಸಣ್ಣಿಸುತಲದುಶಿಕ್ಕುಮೂತ್ರವುಮಾಡುತಿಹುದೆಂದಾ|| ೧೬ ||

ತೆಗೆದುಮೇಯದೆಬಳಲಿದೇಹವ
ಬಿಗಿದುಕೊಳ್ಳುತಮೈಒಣಗುತಿಹ
ಬಗೆಯುತಾನಷ್ಟಜ್ವರವುತಿಳಿಯಂದನಾಚರಿಯಾ
ಸುಗುಣರೀಪರಿಯಿಂದಲರಿದ
ಶ್ವಗಳಿಗೌಷಧಿಯನ್ನೂಮಾಳ್ಪದು
ಜನಕೆಹಿತಕರವಾಗಿಪೇಳ್ದನುಶಾಲಿಹೋತ್ರಮುನೀ|| ೧೭ ||

ಧರೆಗಧಿಕವುತ್ಸಂಗಿಗಿರಿಯೊಳು
ಮೆರೆವದುರ್ಗಾಂಬಿಕೆಯಸಿರಿಪದ
ಸರಸಿಜಭ್ರಮರಾಯಮಾನಕವೀಂದ್ರಹಿರಿಯಣ್ಣಾ
ವಿರಚಿಸಿದಹಯರತ್ನಶ್ರೇಣಿಯೊ
ಳೊರೆವಶೂಲಿಜ್ವರವಿಚಾರವ
ಪರಿಗೆಸಂದುದುನಾಲ್ಕುಸಂಧಿಯುಗಾದಿಪದಸಂಖ್ಯೆ|| ೧೮ ||

ಅಂತುಸಂಧಿಳರಲ್ಲಿಪದ೧ಲ
ಆದ್ಯಂತಪದ೭೯ಕ್ಕೆ
ಮಂಗಳಮಹಾಶ್ರೀಶ್ರೀಶ್ರೀ||

ಸಂಧಿ : ಐದು – ವಾಯ್ಮುಖ ರೋಗಾವಳಿ ಸೂಚನೆ

ಏಳುರಸಕ್ರಿಮಿದೋಷಗಳುಮ
ತ್ತೇಳುವಾಯ್ಮುರೋಗಭೇದವ
ಪೇಳುವೆನುತಿಳಿವಂತೆಚೇಷ್ಟಾವಿಭೇದದಲೀ ||

ತರುಳಮರೆಯಿಡೆಕೇಳ್ದುಕಂಭದೊ
ಳಿರಲುಮುಂಭಾಗದಲಿಅರುಹಿಸಿ
ದುರುಳಹಿರಣ್ಯಕಸ್ಯಪನಮುಂದಕೆತುಡಕಿಪಿಡಿದೆಳದೂ
ಬೆರಳತುತಿಯಿಂದೊಡಲಬಗೆದ
ಕರುಳತೆಗದೊನಮಾಲೆಯೆಂದದಿ
ಕೊರಳೊಳಾಂತ್ತಹೋಬಲಾದ್ರಿನೃಸಿಂಹಸಲಹೆನ್ನಾ || ೧ ||

ಚರಣಗಳುನಾಲ್ಕರಲಿಕಪ್ಪಿನ
ಪರಿಯಗಂಟುಗಳುದಿಸಲದುಪಾ
ನಿರಸವೆಂಬುದುಸರ್ವಸಂದುಗಳಲ್ಲಿಗಂಟುಗಳೂ
ಭರದಲುಬ್ಬಿರಲನುಮಧುಪಂ
ಕರಸವೆಂಬುದುನಾಲ್ಕುಕಾಲರ
ಲಿರುವಗಂಟೆಗೆಕುಣಿವೆರಸೆಗತಿಭಂಗರಸವೆನಿಕುಂ|| ೨ ||

ಖುರದವಳಪಾಡಿನಲಿಕೀವನು
ಸುರಿಸೆತಳಶಸ್ತ್ರಾಭ್ರರಸವೂ
ಇರುವಸಂದುಗಳಲಿಗಂಟುಗಳೊಡದುರೊಜೀಳಿಯೇ
ಮರುತಪಂಕರಾಸಾಖ್ಯವೆನಿಪುದು
ಚರಣಗಳಮುಂದಕೆನಿವಾರಿಸಿ
ಕೊರಳಮೇಲಕೆನೆಗಹಿದರೆಮನಸ್ತಂಭವಾಯುಕಣಾ|| ೩ ||

ಹಿಂದೆತತ್ತರಗೊಂಡುಕಾಲುಗ
ಳಿಂದಧಡಧಡಿಸಲುತ್ರಿಕರರಸ
ವೆಂದುಪೇಳುವದೀಪರಿಯಕ್ರಿಮಿದೋಷರಸವೇಳೂ
ಮುಂದೆಸರ್ವಾಂಗದಲಿಗಂಟುಗಳ್
ನೊಂದುಶ್ರೋಣಿತಸುರಿಯಲದುರಸ
ಕುಂದಲಿಯುಗಂಟೆದ್ದುಒಡೆಯದಿರಲ್ಯೈಕರಕುಳಿಯೂ|| ೪ ||

ಗೋಣುಕ್ಕೈಕಾಲುಗಳುಬಿಗದಿಹ
ಠಾಣದಲಿಹಿಂಗಾಲಮಡಿಚುತ
ವೇಣುಕಣ್ಣಿವೆಮುಚ್ಚಲಾರದೆದವಡೆಳಕುತಿರಲೂ
ಜಾಣರಿದರುತ್ಕರಣವಾಯುವು
ಮಾಣದೆಂಬರುನಾರಿಕೆಳಪ್ರ
ಮಾಣವೃಷಣಗಳೆರಡುಬಾಯಲ್ಕಂಠವಾಯುಕಣಾ|| ೫ ||

ಎರಡುಹಿಂಗಾಲೊಡೆದುಸುರಿಯಲು
ಪರೆಇಹರಿಸುವಡಸಾಧ್ಯಬಾತು
ಬ್ಬಿರಲುಸಾಧ್ಯವದಕ್ಕೆಪೆಸರೇಕಾಂಗವಾಯುಕಣಾ
ಉರವಕಂಪಿಸುತೇಳಲಲುಗುತ
ಶರಿಯನಿಟ್ಟಂತಲ್ಲಿಎನಾದರಲ್
ಉರಕರ್ನಿಕಿಯದೆಂಬುದುವಾಯುದೊಷದಲೀ|| ೬ ||

ಒಂದುವೃಷಣವುಮೇಲಕೇರದೆ
ಕಂದುಕದವೋಲಿರ್ದುಹಿಂಗಾ
ಲೊಂದೆತೆಗೆದಿಕ್ಕುತ್ತಶಲೆಗಾಲಂತೆನಡವುತಿರೇ
ಹೊಂದುವುದುಪೆಸರದಕೆಏವಿಲ
ನೆಂದುವಾಯುಕಣಾನಿರಂತರ
ದಿಂದನಾಲ್ಕಡಿಬಾಹುತಿರೆಚೂರಂಗವಾಯುವದೂ|| ೭ ||

ಅಂಗದೊಳುಗಂಟುಗಳುತೋರುತ
ಗಿಂಗಾಲೊಡದಿರಲಾವಾಯುಯುಗ್ಮತು
ರಂಗಸಾಸ್ಯವುಬಾತುತುಟಿಜೋಲಲ್ಯೆಮುಖರೋಗಾ
ಕಂಗೊಳಿಸುತಿಹಗೋಣಕೆಳಗಿ
ಕ್ಕಂಗಯಿಸೆಬಾಗಿಸುತಿರಲುಮುನಿ
ಪುಂಗವನುಪೇಳಿದಗಳಗ್ರಹರೋಗವೆಂದದನೂ|| ೮ ||

ಒಡನೆವೃಷಣದಬೀಜಮಧ್ಯದಿ
ತೊಡಕಿಕರುಳಿಳಿದಿರಲುಅಂಡದ
ಬುಡದಿಮೃದವಾಗಿಹದುಬಿರುಸಾಗಿಹದುಮೇಗಡೆಯಾ
ಹಿಡದುಹಿನಕಲುಕ್ಕೈಗೆಹಗ್ಗವು
ತಡದವೋಲಾನುವದುತುರಗವು
ಪೊಡವಿಯಲಿತಾಬೀಳುತೇಳುತ್ತಿಹುದುಬೆವರುವದೂ|| ೯ ||

ಅಡಿಗಳನುಮೇಲ್ಕೆತ್ತಿಹೊಟ್ಟೆಗೆ
ಬಡಿದುಕೊಂಬದುಮೂಗಿನಿಂದಲಿ
ಬಿಡದೆಅಂಡವಮೂಷಿನೋಡುವರ್ರೈದುತಿರಲದಕೇ
ತಡವಮಾಡದೆತಕ್ಕವೈದ್ಯವ
ಕೊಡಲುಗುಣವಹದರ್ಧಯಾಮದ
ಗಡುವಮೀರಲುಕರುಳುಬಾವುದಸಾಧ್ಯಕೇಳೆಂದ|| ೧೦ ||

ಬಾಲವನುಮುರಿಮಾಡುತವನಿಗೆ
ಬೀಳುತೇಳುತಹೊರಳಿನೆರೆಹಿಂ
ಗಾಲಝಾಡಿಸೆನೆಲವಮುಂಗಾಲಿಕೆದರುತಿರೇ
ಪೇಳುವದುತಾಮೂತ್ರಸಿಕ್ಕಿನ
ಚಾಳಿಯೆಂದದಿನರಿದುಬೇಗದಿ
ಕಾಲಮೀರದೆವೈದ್ಯವನುಮಾಡಲ್ಕೆಗುಣವಹುದು|| ೧೧ ||

ಧರೆಗಧಿಕವುತ್ಸಂಗಿದುರ್ಗದಿ
ಮೆರೆವದುರ್ಗಾಂಬಿಕೆಯಸಿರಿಪದ
ಸರಸಿಜಭ್ರಮರಾಯಮಾನಕವೀಂದ್ರಹಿರಿಯಣ್ಣನೂ
ವಿರಚಿಸಿದಹಯರತ್ನಶ್ರೇಣಿಯೊ
ಳೊರೆದಕ್ರಿಮಿರಸವಾಯುದೋಷವ
ಪರಿಗೆಸಂದುದುಸಂಧಿಐದುಯುಗಾಷ್ಟಪದಸಂಖ್ಯೇ|| ೧೨ ||

ಅಂತುಸಂಧಿ೫ಕ್ಕಂಪದನು೯೧ಕ್ಕಂ
ಮಂಗಳಮಹಾಶ್ರೀಶ್ರೀಶ್ರೀ||

ಸಂಧಿ : ಆರು – ರೋಗಗಳಿಗೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ

ಸೂಚನೆ :

ಎಂಟುಕೊಂದಳಿದವಾಯುಗ
ಳೆಂಟುಕೇಳ್ ಕ್ರಿಮಿದೋಷರಸಹದಿ
ನೆಂಟುಶೂಲಿಯಪರಿಗೆಶೇಷನಿಧಾನವೈದ್ಯಕ್ಕೇ
ವುಂಟೆನಿಪಕವಳವನುಪೇಳುವೆ
ಘೋಟಕಗಳಂಗದಲಿರೋಗದ
ಕಂಟಕವುಪರಿಹರಿದುಪಟುವಾಹಂತೆವಿಸ್ತರಿಸೀ|| **ಪದನೂ** ||

ಚಿಕಿತ್ಸಾರಂಭ :

ನೆಲಬೇವುಇಂದ್ರವಾರುಣಿಬ್ರಹ್ಮಿಹೆಗ್ಗುಳ[ಳಂ]
ನೆಲದವರಿಕೆಕತ್ತೆಗುರಬರಂಜಿಕೆಯರಡು
ನೆಲಗುಳ್ಳಪುರಷರತ್ನಂಗಳಸಮೂಲಹೆಗ್ಗೋಡಚಿಗಾ
ಹುಲುಗಲೀಅಪಾಮಾರ್ಗಗಳಬೇರುಬಜೆಯಿಂ

ಗಳಕೋಲುಮುಕ್ಕುಗಳಸೆಕ್ಕೆಆಕಳಕರಿ
ಸಲೆಗಂಟುಭಾರಂಗಿತಿಗಡೆಅತಿಬಜೆಶುಂಟಿಜಾಪಾರದೋವು|| ೧ ||

ಚವೆಇಂಬುಪತ್ರಿತ್ರಿಕಟುಕಯಪಕ್ಷಾರಸೈಂ
ಧವಲವಣಲವಂಗವುತ್ರಿಫಲೆಕಿರಿಬೇವುಹೆಬ್ಬೇವು
ಯಿವರಮುಗುಳುಹಾಲೆಯೆಂಬದರಬೀಜಗಜುಗಿನತಿರುಳುಸಾಸಿವೆಗಳು
ಇವುನಾಲ್ವತ್ತುಸಮಗೂಡಿಚೂರ್ಣಿಸುತಮಾ
ನವಮೂತ್ರಗೋಮೂತ್ರಬಿಸಿನೀರೊಳಾದೊಡಂ
ತವಕದಿಂಮೂರುಪಾವನುಕುಡಿಸಲಾಹಯಕೆಹದಿನೆಂಟುಶೂಲಿಮಾಣ್ಗೂ|| ೨ ||

ಬೇವುತಗ್ಗಿಕರಂಜಿಕಿರಿಬೇವುಅತಿಬಜೆಹೆ
ಬ್ಬೇವಿವಾರಮುಗುಳುನೀಲಿಗಣಜಲಿಬ್ರಹ್ಮಿ
ಹಾವುಮೆಕ್ಕಿಯುಉತ್ತರಾಣಿಏರಂಡಈಶ್ವರಿಇವೇಳರವೊಲವೂ
ತೀವಿದರಳಿಯಸೆಕ್ಕೆಕೇತಕಿಯಮಲೆತ್ರಿಫಲೆ
ಭಾವಿಸುವಕಾಡಕವಡೆಕಹಿಪಡುವಲವಿಷಗುಂಬ
ಳಾವಿಷದಹೀರೆಜಂಭೀರವಿವ್ವೈದರಬಜಿಕಾಡಜೀರಿಗೆಸೈಂಧವಲವಣಾ|| ೩ ||

ಕೋಷ್ಟತ್ರಿಕಟುಕಕಲ್ನಾರುಬಿಳಿಜೀರಿಗೆ
ಯಿಷ್ಟುಇವುಮೂವತ್ತೊಂದುಜೀನಸುನಸಮಗೂಡಿ
ಕುಟ್ಟಿನವಬತುಸಕ್ಕರೆವೆರಸೀಬಿಸಿನೀರಿಂದಲಾಗಲಜಮೂತ್ರದಿಂ
ಗೊಟ್ಟದಿಂಪ್ರತಿದಿನವುಕವಳಗೊಳಿಸುತ್ತಿರಲ್
ಕಷ್ಟಜ್ವರಂಗಳುಂಪರಿಹರಿದುವಾಜಿಗಳ್
ನೆಟ್ಟಗಾರೋಗ್ಯಮಂತಾಳಿರ್ಪವೆಂದಮುನಿಶಾಲಿಹೋತ್ರಂಪೇಳ್ದನೂ|| ೪ ||

ಎರಡುಜೀರಿಗಿಚಿತ್ರಮೂಲಗಣಜಿಲಿಗುಳ
ವೆರಡಿದರಸಹಬೇವುನೆಲಬೇವುಹೆಬ್ಬೇವು
ಕಿರಿಬೇವುಗಳಮುಗುಳುತ್ರಿಫಲೆತ್ರಿಕಟುಕಕೋಷ್ಟಇಂಗುಚವೆಪಂಚಲವಣಾ
ವರಕೋಲುಮುಕ್ಕುಇಂಗಳಅತಿಬಜೆಆಲನಾ
ಲ್ಕರಸೆಕ್ಕೆಅಜವೇದಅತಿಭಜೆಕುಳಂಜಿನಈ
ಶ್ವರಿಉತ್ತರಾಣಿಗಳಬೇರುಗಜುಗಿನತಿರುಳುಟೆಂಕಣವುಆಕಳಕರೀ|| ೫ ||

ಇನಿತುಮೂವತ್ತೊಂದುಜಿನಸುಗಳಂ
ವಿನಯದಿಂದರಪಾಲಿಕೊಜನೆಯಿಂಸಮಗೊಂಡು
ಚಿನಿಪತ್ರಮಂಮಾಡಿಲಶುನದಿಂದೊಡಗೂಡಿಮೂರುಪಾವಿನತೂಕಮಂ
ಕೆನೆಹಾಲೊಳಾದೊಡಂಗುಡದಪಾನಕದವರ

ತನಿರಸದೊಳಾದೊಡಂಕಲಸಿಗೊಟ್ಟುದಲ್ಲೈದು
ದಿಕವಿಕ್ಕಲಾಹಯಕೆಮತ್ತೆಕ್ರಿಮಿದೋಷಗಳ್ಪರಿಹರಿದುಗುಣಮಪ್ಪುದೂ|| ೬ ||

ಇಂಗಳದಮೇಣನುಗ್ಗಿಯತಾಟಬಜೆವಾಯಿವ
ಳಂಗಹಿಪ್ಪಲಿಯಮೂಲಹೊನ್ನಾವರಿಕೆಯಪು
ಷ್ಪಂಗಳಜೆವಾನಕಾರ್ಚೆಯಗಡ್ಡೆಕರಿಲಕ್ಕಿಯಮುಗುಳುಸೈಂಧವಲವಣಾ
ಮುಂಗಲಿಯಮೂಗಿನವರಗಡ್ಡೆಬೋನಾಗಾರಿಯಕಾಯಿ
ಭಂಗಿಬೊಳ್ಳೆಳ್ಳಿಹೆಬ್ಬೇವಿನಮುಗುಳ್ತ್ರಿಕಟು
ಕಂಗಳಹದಿನೆಂಟುಮಧುವಿನೊಳ್ಕೊಡಲೇಳುವಾಯುಪರಿಹರವೂ|| ೭ ||

ಗಿಣಿಯಮೂಗಿನಗಡ್ಡೆಹೆಗ್ಗುಳನೆಲಗುಳವು
ಗಣಜಿಲಿಅಪಾಮಾರ್ಗಕಾಡಕವಡೆಯಿಂದ್ರವಾ
ರುಣಿಕರಿಯಬದನಿಯುನೆಗ್ಗಿಲುಇದರಬೇರುಆಕಳಕರಿವಿಳಂಗಕೋಷ್ಟಾ||
ಮೆಣಸುಹಿಪ್ಪಲಿಶುಂಠಿಜೇಷ್ಟಮಧುರಸ್ಮೆಮ
ತ್ತೆಣಸಿಭಂಗಿಯುಸಹಿತಹದಿನೆಂಟುಸಮಗೂಡಿ
ಹಣಿದರ್ಧಸೇರನುಂಮಧುಹಾಲಿನೊಳಗಿಕ್ಕಲ್ಪೈದುಶ್ಲೇಷ್ಮಂಗಳಳಿಗುಂ|| ೮ ||

ಎರಡೆರಡುಸೇರುಘೃತತಿಲತೈಲಹರಳೆಣ್ಣೆ
ಗರುಗಬೇವಿನರಸಗಳೊಂದೊಂದುಸೇರುಮಧು
ವೆರಸಿಎಳೆಉರಿಯೊಳೆಸರೆತ್ತೊಂದುಕುದಿಬಂದಬಳಿಕಹೊಸಕೇರಹರಳಂ
ತರಿಸಿಮೂವತ್ತುನಾಲ್ಕನುಕತ್ತರಿಸಿಹಾಕಿ
ಮರಳಲೊಂದೆಕುದಿಗೆತೊಲೆಮೈಲತುಥ್ಯಮಂ
ಪರಿಶುದ್ಧಿಗೈದದನುಪುಡಿಮಾಡಿಕಲಸಿಮತ್ತೊಂದುಕುದಿಬಂದಬಳಿಕಾ|| ೯ ||

ಮುಡದಾರಶಿಂಗಿಮಣಿಶಿಲೆಯರಡುತೊಲೆಯಮ
ತ್ತರಪಾವುಇಂಗಲೀಕಕಂಬಿಚೆಂದ್ರವುಹವಳ
ಸರಗಂಧಕವುಕೋಷ್ಟಇವುಪಾವುಜಂಗಾಲುಪಚ್ಚೆತೊಲೆಚೆಟ್ಬೌಡ್ಲದಾ
ಹರಳುತಿರುಳರ್ದಸೇರನುಸಹಿತಸಣ್ಣಗೆ
ಅರದುಪುಡಿಯಂಹಾಕಿಮೂರುಕುದಿಬಂದಮೇ
ಗಿರದೆಕಡಿಗಿಳುಹಲದುಶತತೈಲಮೆಂಬುದಶ್ವಂಗಳಿಗೆಚರಮೌಷಧೀ|| ೧೦ ||

ಹಂಸಗೌಳದಪದ್ಧತಿ :

ಚವೆಚಿತ್ರಮೂಲಮರದರಿಸಿನಅಗಳಶುಂಠಿತೊಲೆ
ಗಂಟುಭಾರಂಗಿತ್ರಿಫಲೆತ್ರಿಕಟುಕವಾಯಿವಳಂಗ

ಕೋಷ್ಟಕಾಷ್ಟಜ್ಯೋತಿಹಿಪ್ಪಲಿಯಮೂಲಅತಿಭಜೆರಸ್ಮಿಯೂ
ಇವುಎರಡೆರಡುಸೇರುಪಾವುಚವಿಭಂಗಿಆಳಿವೆಬೀಜ
ಕಾಯಿಪತ್ರಿಅರಪಾವುಲವಂಗವುಪಾವು
ಲವಂಗದಸೆಕ್ಕೆಯುಸೇರುಜಾಪತ್ರೆಅರಸೇರುಇನಿತೆಲ್ಲಮಂ|| ೧೧ ||

ಇವನುಇಪ್ಪತ್ತೊಂದುಜಿನಸನುಸಮಗೂಡಿ
ತವಕದಿಂಸಣ್ಣಚೂರ್ಣವಮಾದಿಕೊಂಡುಪ್ರತಿ
ದಿವಸದಲ್ಲೊಂದೊಂದುಪಾವಿನಪ್ರಮಾಣಮಂಘೃತಮದವಿನೊಳುಕೊಡುವದೂ
ರವಿವಾರದಾದಿಯಾಗಿದನೆರಡುಹೊತ್ತುವಾ
ರುವಕೆಮೆಯಿಸುತಿರಲ್ಸರ್ವರೋಗಗಳಳಿದು
ಜವಗುಂದದಲೆಚಮತ್ಕೃತಿಯಾಂತಿಹವುಹಯಗಳೇಹಂಸಗವಳದಿಂದ|| ೧೨ ||

ಅರ್ಕಧಾನ್ಯವನುತಂದುಅತಿಸೂಕ್ಷ್ಮದಿಂಮಾಡಿ
ಅರ್ಕದಕ್ಷೀರದಿಂಮಿದಿದಿಚರ್ಕದಮೇಲೆ
ಅರ್ಕಪತ್ರವಕವಚಿವಿಪಿನಬೆರಣಿಯಲಿಕುಕ್ಕುಟಪುಟವನಿಕ್ಕಿತೆಗದಾ
ಕರ್ಕನಂಮಧುವಿನಲಿಕಲಸಿಘಟಕಿಯಮಾಡಿ
ಆರ್ಕಸೋಂಕೆದಲೆಶುಷ್ಕಂಗೊಳಿಸೆಕುಸುಮಸಂ
ಪರ್ಕಮೊಸರ್ದಹರಿಲೋಚನಕೆಜಂಭೀರರಸದಿಂದಹಚ್ಚೆಮಾಣ್ಗೂ|| ೧೩ ||

ಧರೆಗಧಿಕವುತ್ಸಂಗಿದುರ್ಗದಿ
ಮೆರೆವದುರ್ಗಾಂಭಿಕೆಯಸಿರಿಪದ
ಸರಸಿಜಭ್ರಮರಾಯಮಾನಕವೀಂದ್ರಹಿರಿಯಣ್ಣನೂ
ವಿರಚಿಸಿದಹಯರತ್ನಶ್ರೇಣಿಯೊ
ಳೊರೆದನಾನಾವಿಧದರೋಗಕೆ
ಕವಳಪರಿಗೆಸಂದುದುಆರನೆಯಪದನುಸಪ್ತದ್ವಿತೀಯಪ್ರಸಂಖ್ಯೇ|| ೧೪ ||

ಅಂತುಸಂಧಿ೬ಪದಗಳು೧೦ಱಕ್ಕಂ
ಮಂಗಳಮಹಾಶ್ರೀಶ್ರೀಶ್ರೀ||

ಸಂಧಿ : ಏಳು – ವೈದ್ಯೋಪಚಾರದ ವಿವರ

ಪರಿಪರಿಯಜ್ವರಶೂಲೆಮೊದಲಾ
ಗಿರುವರೋಗವಳಿಯವಿವರಕೆ
ವಿರಚಿಸುವೆವೈದ್ಯೋಪಾಚಾರವನವರಪೆಸರ್ಗೊಂಡು|| **ಪದನೂ** ||

ವಾರ್ಧಕಷಟ್ಪದಿ :

ಒಂದುಗದ್ಯಾಣಮುತ್ತುಕದಬೀಜವುಇಂಗು
ಒಂದುಪಾವುಜೋಪಾರದೋವುಮಾದಳದತಿರು
ಳೊಂದುಗುಡಾಜ್ಯದೊಳಗಿಕ್ಕಲುಸ್ತನ್ಯಾವರ್ತಶೂಲಿಪರಿಹರವೂಆಗುವುದು
ಛಂದದಿಂದೆರಡುಬಗೆಪಿಪ್ಪಲಿಗಳಂಸೇ
ರೊಂದುಸಮಗೂಡಿಪುಡಿಮಾಡಿತುಪ್ಪದಲಿಕ್ಕೆ
ಸೈಂಧವಕೆಮೂತ್ರಶೂಲಿಯುನಾಶವಹುದೆಂದನಾಶಾಲಿಹೋತ್ರಮುನೀ|| ೧ ||

ಮತ್ತೆಯುಸದಾವರ್ತಶೂಲೆಗುಣವಾಹದಕೆ
ಮುತ್ತಕದಬೀಜಗಣಜಿಲಿಯತೆನೆಸೈಂಧವಂ
ಬಿತ್ತರಿಪಹಾಲಿವಾಳದತೋಟೆಸಹಗೂಡಿಎಳ್ಳೆಣ್ಣೆಯೊಳ್ಕೊಡುವದೂ
ಎತ್ತಲತಿದಾಹಕದಶೂಲ್ಗೆಬಜೆಕೋಷ್ಟ
ವೆತ್ತುಪಾಶಾಣದಂತೆಸೈಂಧವನೆತ್ತುವದು
ಹುಳಿಯೆಂಬಿಲದೊಳೊಂದುಗೂಡಿಹಯಕಾರೋಗ್ಯಕರಮಪ್ಪುದೂ|| ೨ ||

ಶೂಲಿರಕ್ತಪ್ರಮೆಗೆವೈದ್ಯಮಂಪೇಳ್ವೆ
ಹಾಲಿನೊಳ್ಕಾಕಝುಂಗೆಯಬೇರನರದುಕುಡಿಸ
ಲಾಲಸ್ಯವಿಲ್ಲದೆಉತಾರವಾಗುವದೆಂದುಪೇಳಿದಶಲಿಹೋತ್ರಂ
ಆಲಿಪುದುಕ್ರಿಮಿದೋಷಶೂಲಿಗೌಷಧಿಯಸಮ
ಪಾಲುತ್ರಿಕಟುಕಕೋಷ್ಟವರೆಸೇರನೊಡಗೂಡಿ
ಮೇಲೆಮುತ್ತಕದಬೀಜಗದ್ಯಾಣಬೆರಸಿಬೆಲ್ಲದಿಕೊಡಲುಮಾಣ್ಗೊ|| ೩ ||

ವರ್ನಿವೆಸದಾವರ್ತಶೂಲಿಗುತಾರಮಂ
ಚೆನ್ನಾಗಿಬಳ್ಳೊಳ್ಳಿಇಂಗುಸೈಂಧವಗೂಡಿ
ಚೂರ್ಣಮಂಸಮಭಾಗಅಳಕಾಗಿಹೆರುತಿರ್ಪಮೊಸರಿನೊಳ್ಕೊಡಲುಮಾಣ್ಗೊ
ಇನ್ನುಬಿಂಬಾವರ್ತಶೂಲಿಗೆಕೋರಿ
ಯನುಸುಟ್ಟುಭಸ್ಮದೊಳಿಂಗನೊಡಗೂಡಿ
ಹೆಣ್ಣಕೋಳಿಯರಕ್ತದೊಳುಕಲಸಿಕೊಡಲಶ್ವಕಾರೋಗ್ಯಕರಮಪ್ಪುದೂ|| ೪ ||

ಸೊಲಿಸುವೆತ್ರಿಭ್ರಮಕೆಶೂಲಿಗೌಷಧಿಯಘೃತ
ವಳ್ಳೆಣ್ಣೆಗೂಡಿಮೈಮರ್ದನೆಯಮಾಡಿಬಿಸಿ
ಲಲ್ಲಿಕಟ್ಟಿರ್ದುರಿಳಲಿಕಾಯಿಶುಂಠಿಅರಿಷಿಣಬೆಲ್ಲಮಂಕೊಡುವುದೂ
ಅಲ್ಲಿಖಾಸಾವರ್ತಶೂಲಿಗುಸುರುವೆನುಹಾ

ಲಲ್ಲಿನೆಗ್ಗಲಿಬೇರುಶುಂಠಿಯಂಸಮಗೂಡಿ
ಮೆಲ್ಲುಸಲ್ಕಾಶೂಲಿಗುಣವಾಗಿವಾಜಿಗಳ್ಸಂತೋಷದಿಂದಿರ್ಪವೊ|| ೫ ||

ಒರೆವೆನುಸುಖಾವರ್ತಶೂಲಿಗೇಚಿಕಿತ್ಸವ
ಎರಡುದಿನಸಿನಶುಂಠಿಹಿಪ್ಪಲಿಯೆಂಗುರದಬೇರು
ಅರದುಸಮಭಾಗಮಂಕೊಡಲುಪರಿಹರಿಮಪ್ಪುದಾಹಯಕೇ
ಕ್ಷಿಪ್ರದಿಂದಅರಿಯಲ್ಗಳಾಪ್ರಾಹಿಕದಶೂಲೆಬಂದಿರಲು
ಬರದಿಂದಮಿಣಿಯತುಂಡನುಸುಟ್ಟುಬೂದಿಯನು
ಕರೆಕೋಳಿಯರಕ್ತಇಂಗುಮುಕ್ಕದಬೀಜವನುಅರದುಕೊಡಲುಮಾಣ್ಗೂ|| ೬ ||

ಉದಿಸಲುಪುರೀಷಶೂಲಿಗೆಪೇಳ್ವೆರಾಮಿಯೆಂಬರಕಾಯೊ
ಳುದಂತಿಯಬೇರಸಮಗೂಡಿಮುದದಿತಿಲತೈ
ಲದಿಂದರದುಗೊಟ್ಟದಲೆತ್ತಲಾಹಯಕೆಗುಣಮಪ್ಪುದೂ
ಒದಗೆಪಾನೀಯಶೂಲಿಗೆಶುಂಠಿಸೈಂಧವಂ
ಪದುಳದಿಂದಿಂಗುಬಜಿಯರಡುಹಿಪ್ಪಲಿಗಳಂ
ಕುದುರೆಗಾಜ್ಯದೊಳುಸಮಾಭಾಗದಿಂದೊಡಗೂಡಿತಿನಿಸಲಾಶೂಲಿಮಾಣ್ಗೂ|| ೭ ||

ತಲ್ಲಣಸೆಹಯಕ್ಷುಧಾವರ್ತಶೂಲಿಯಲಿ
ಬಳ್ಳೊಳ್ಳಿಅಜಿವಾನತ್ರಿಕಟುಕವಾಯಿವಳಂಗಮಿನ
ನೆಲ್ಲಮಂಸಮಗೂಡಿತುಪ್ಪದೊಳಗೆಸೇರನಿಕ್ಕಲದುಗುಣವಾಹದೂ
ಗುಲ್ಮಿಕಾವರ್ತಶೂಲಿಗೆಹೃದಯಕಾಲ್ಗಳೊಳ್
ಮೆಲ್ಲನೆಶಲಿಯಬಡಿದುಇಂಗುಬೇವಜಿನಾದಲಿ
ಅಳಲಿಯಕಾಯಿವಾಯ್ವುಳಂಗವುನೆಲದವರಿಕೆಗೂಡಿತುಪ್ಪದಲಿಡುವದೂ|| ೮ ||

ರಂಜನಿಯಶೂಲಿಗೆಕಚೋರಭಜಿಸೈಂಧವಂ
ಅಂಜದಲೆಸದ್ಯಕ್ಷಾರಗೂಡಿನಿಂಬಿಹುಳಿ
ಗಂಜಿಯೊಳಗರಸೇರನರದುಕುಡಿಸಲುರೋಗವಾಕ್ಷಣಂಗುಣಮಪ್ಪುದೂ
ಭಂಜಿಸುವಕ್ರಿಮಿಶೂಲಿಗಿಂದ್ರವಾರುಣಿಲಕ್ಕಿಮುಗುಳು
x x x x x x x ಜೋಪಾರದೋವುಭಜಿಕು
ಳಂಜನಮಾದಳದಬೇರಿನತಾಟೆಗಜಗಿನತಿರುಳುಮುತ್ತಕದಬೀಜಮತ್ತಾ|| ೯ ||

ಸೈಂಧವಳಲಿಯಕಾಯಿಂದಾದರಾಗಿಯಹಳದಿ
ತಂದಿವಂಸಮಗೂಡಿಅರಸೇರನೋಜನೆಯಿಂ
ಛಂದದಿಂಸಮಭಾಗದೊಳ್ಪುಡಿಮಾಡಿಕೊಡಲುಕ್ರಿಮಿಶೂಲೆಮಾಣ್ಗೂ
ಇಂದುಜೂಟನುಶಾಲಿಹೋತ್ರಂಗೆಹಯದಹೃ

ದ್ಗ್ರಂಥಿಗೌಷಧಿಗಳಂಪೇಳ್ದನಿತನೆಲ್ಲಮಂ
ಕೊಂದದುಸುರಿದಗ್ರಂಥದರ್ಥಮಂಕನ್ನಡದಿವಿರಚಿಸಲುತಿಳಿವಂದದೀ|| ೧೦ ||

ಅತಿಜ್ವರಕೆಚಿಕಿತ್ಸೆ :

ಅತಿಜ್ವರಕ್ಕೆಕೇತಕಿಯಮಲೆಯುಬಾಳಿಯಗಡ್ಡೆ
ಕ್ಷಿತಿಯಸಕ್ಕರೆಗಡ್ಡೆಇವುಮೂರುಸಮಗೊಂಡು
ಜತನದಿಂಕಷಾಯವಮಾಡೆರಡುಸೇರನುಂಮೂರುದಿನಕೊಡಲುಮಾಣ್ಗೂ
ಹಿತವುವಾತಜ್ವರಕೆಅಂಟಿಲೆಕ್ಕಿಯಬೇರು
ಜತೆಗೆನುಗ್ಗಿಯಬೇರುಕೋಲುಮುಕ್ಕನತೋಟೆ
ಅತಿಭಜೆವಿಳಂಗಮಂಗರುಳಿಜೆತಿಸುಡೆಪರ್ಪಾಟಕಿಯಕಷಾಯಾಂ|| ೧೧ ||

ಭಾವಿಸಲುಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರಕೆನೆಲಗುಂಬಳ
ದೇವದಾರಿಯತಾಟೆಕೊತ್ತಂಬರಿಯಬೀಜ
ತಾವರೆಯಗಡ್ಡೆಇವನೆಲ್ಲವಕಷಾಯಮಂಮಾಡಿಕೊಡಲೆರಡುಸೇರುಮಾಣ್ಗೂ
ಕೋವಿದರುಶಂಕಜ್ವರಕೆಬೆಲ್ಲವಂತ್ತರನೆಲ
ಬೇವುಪಡುವಲವುನೆಲಗುಳ್ಳನೆಲಗುಂಬಳವು
ತೀವಿದೀಶ್ವರಿಯುನೆಲದಾಳಿವರಬೇರುರುದ್ರಾಕ್ಷಿಯಕಷಾಯವಕೊಡವದೂ|| ೧೨ ||

ಲಘುಣಜ್ವರಕೆನಷ್ಟಮಧುಕಪತ್ರಿಲವಂಗ
ತಿಗುಡೆಶುಂಠಿಣಿಯುಸಮಭಾಗಚೂರ್ಣಮಂ
ಬಗೆಗೊಳದೆಜೇನತುಪ್ಪದಲರ್ದಸೇರನುಂಕೊಡಲೆರಡುದಿನಕೆಮಾಣ್ಗೂ
ಸುಗುಣರಾಸನ್ನಿಪಾತಜ್ವರಕೆನೆಲಬೇವು
ತಿಗುಡೆಅಮರದಬಳ್ಳಿನೆಗ್ಗಲಿಯುನೆಲಗುಂಬ
ಳಗಳಮೂಲವುಕಾಕಝುಂಗಿಯಸಹಮೂಲದ್ರಾಕ್ಷಿಯಕಷಾಯಕೊಡುವದ|| ೧೩ ||

ಅಷ್ಟಜ್ವರಕಕೆಂಪುನವಣಕ್ಕಿಯಬೀಸಿ
ಹಿಟ್ಟಿನೊಳ್ರಾಯಬೋರಿಯಅರಗನೊಡಗೂಡಿ
ಕುಟ್ಟಿಆಕಳಹಾಲಕಲಸೊಂದುದಿನಕೊಟ್ಟಬಳಿಕೊಂದುಸೇರುನೀರೊಳ್
ನೆಟ್ಟನಿಯನೀರಸವಬೆರಸಿಕುಡಿಸುತ್ತಮ
ತ್ತಷ್ಟರೊಳ್ಶುಂಠಿಹಿಪ್ಪಲಿಕಷಾಯವಮಾಡಿ
ಕುಟ್ಟಿದೇಳುದ್ದುತುಪ್ಪದಲಿಪ್ರತಿಪಾಕದಿಂಕೊಡಲುಪರಿಹರಮಪ್ಪುದೂ|| ೧೪ ||

ಮನ್ಮಥಜ್ವರಕೆಹಾಲಿನೊಳುಬಿಳಿಜೀರಿಗೆಯ
ಸಣ್ಣಕ್ಕಿಹಿಟ್ಟುಸಹವೆರಸಿಬೆಲ್ಲವಬೆರಸಿ

ತಿನಿಸಲ್ಪರಿಹರಿಪುದೈದುದಿನಕೆಆಹಯಂದೇಹದೊಳ್ಪಟುವಾಹದೂ
ಮುನ್ನಾಪೇಳ್ದನಿತೆಲ್ಲಜ್ವರದೆಂಟಗೌಷಧಿಯ
ಇನ್ನಾರವೆಯೇಳುಕ್ರಿಮಿರಸಕೆತಕ್ಕುಪಚಾರವನ್ನು
ಜನವರಿವಂತೆಸುಲಭದಿಂಕೈಕರ್ನಕಿಯಬಗಿಯನೊಲವಿನಿಂದಾ|| ೧೫ ||

ಪಾಣಿರಸಗಂಟುಗಳಸೀಳಿಶಸ್ತ್ರದಲದರ
ಶ್ರೋಣಿತವನೊರಸಿಹುಳಿಯಹಣ್ಣರಬಟ್ಟೆಯೊಳ್
ಮಾಣದೆಯವಕ್ಷಾರಮಂಕಲಸಿಲೇಪಿಸಿವಿಳಂಗಶುಂಠಿಯುಸೈಂಧವಂ
ಜಾಣರಜಿವಾನದೊಳ್ಬೆರಸಿಬೆಲ್ಲದಲಿಕ್ಕ
ಲೂಣೆಇಲ್ಲದೆನಾಲ್ಕುದಿವಸಕ್ಕೆಗಂಟುಗಳ್
ಮಾಣುವವುಸಿದ್ಧವೆಂದುಸುರಿದಂಶಾಲಿಹೋತ್ರಂಜಗಕೆಸಂತಸದೊಳೊ|| ೧೬ ||

ಮಧುಪಂಕರಸದಗಂಟುಗಳಶಸ್ತ್ರದಿಸೀಳಿ
ಇದಕ್ಕೆತಿಂಥಿಣಿಲಕ್ಕಿಮಂಗರುಳೆತೋರಣಗಿಲಗ
ಳಿದರತೊಪ್ಪಲನರದುಲೇಪಮಂಮಾಡುತ್ತಬೆಲ್ಲತಗ್ಗಿಯತೊಪ್ಪಲಂ
ಮುದದಿತುಪ್ಪದಲಿತಾಸನಿಯಕೊಡೆನಾಲ್ಕುದಿನ
ಕದುಮತ್ತೆಗತಿಭಂಗರಸಗಂಟುಗಳನದರಂತೆ
ಸೀಳ್ದುಅಳಲಿಯಕಾಯನೆಲಬೇವುಕಿರಿಬೇವುಆವರಿಕೆಯಾ|| ೧೭ ||

ಬೇರುಬಳ್ಳೊಳ್ಳಿಯಂತುಪ್ಪದೊಳಗರದುಮ
ತ್ತಾರಸದಗಾಯಕೆಲೇಪಮಂಮಾಡುತ್ತ
ವಾರುವಕ್ಕದಕೆಕಾಸನಿಯಕೊಡೆನಾಲ್ಕುದಿನಕುತಾರವಾಹದೆಂದೂ
ಚಾರುತುರಗಗಳಹಾಸಿಕುಂಟುತ್ತಿಹವಿ
ಚಾರಕ್ಕೆರಾಳಮ್ಯಾಣರಿಷಿಣವೂಚಂದ್ರಫೃತಾ
ಸಾರವಳ್ಳೆಣ್ಣೆಯೊಳಗರದುಖುರಕಿಕ್ಕಿಔಡ್ಲದೆಲಿಯಕಟ್ಟೆಮಾಣ್ಣೂ|| ೧೮ ||

ತಳಶಸ್ತ್ರರಸಕೆಲೋಹದಚೂರ್ಣಕಾಚುಮ
ತ್ತಳಲಿಯಕಾಯರಪಾವುಸಮಗೂಡಿತಿಲ
ತೈಲದೊಳ್ಕಲಸಿಲೇಪಿಸುತಮೇಲೆಲೆಕ್ಕಿಯತೊಪ್ಪಲನಿಕ್ಕಿಕಟ್ಟಿ
ಒಲಿಯಲಿಟ್ಟಂಗಿಯಕಲ್ಲಸುಟ್ಟುಕಾವುಗೊಡು
ತಲಸದಳೆಬಳ್ಳೊಳ್ಳಿಅಜಿವಾನಸಂಬಂಧವಂ
ಮೇಲೆಲೆಕ್ಕಿಯತೊಪ್ಪಲೊಡನೆಕಾಸನೆಯಕೊಡಲೇಳುದಿವಸಕ್ಕೆಮಾಣ್ಣೂ|| ೧೯ ||

ಮರುತಪಂಕರಸಕ್ಕೆಬಜೆಯುಬಡಗಿಯಮನಿಯೊ
ಳಿರುವಇಲ್ಲಾಣಸೈಂಧವಲವಣಗಳುಸಮಗೂಡಿ

ನಿರುತಜಂಭೀರರಸದಿಂಕಲಸಿಲೇಪಿಸುತಲಜಿವಾನಸೈಂಧವಲವಣಾ
ಒರವೆವಾಯ್ವುಳಂಗವಳಲಿಯಕಾಯಿಲಶುನಗಳ
ನರದುತುಪ್ಪದಲಿಕಾಸನಿಯಕೊಡುತಿರೆಮೂರುದಿವಸಕ್ಕೆಪರಿಹರಮಪ್ಪುದೂ|| ೨೦ ||

ಆಮನಸ್ತಂಬರಸಕೆಳ್ಳೆಣ್ಣೆತುಪ್ಪದಿಂ
ಮೈಮರ್ಧನೆಯಮಾಡುತಲಿಟ್ವಂಗಿಯಕಾವುಕೊ
ಟ್ಟಮೇಲೆಸಬ್ಬಸಿಗೆಬೀಜಬಜಿಸೈಂಧವಂಇಂಗುಹಿಪ್ಪಲಿವಿಳಂಗಾ
ನೇಮದಿಂಹಿಪ್ಪಲಿಯಮೂಲಪರ್ಪಾಟಂಗಳಂ
ಈಮೂಲಿಕೆಗಳಸಮನಾಗಿತುಪ್ಪದಿಮೊದಲ
ಯಾಮದೊಳುಮೂರುದಿನಕಾಸನಿಯಕೊಡಲುಪರಿಹರವೆಂದುಮುನಿಪೇಳ್ದನೂ|| ೧೧ ||

ಮತ್ತೆಯುತ್ರಿಕರಸಕ್ಕೆಣ್ಣೆತುಪ್ಪವಮೈಗೆ
ಮೆತ್ತಿಮರ್ದನೆಗೈದುಲಿಟ್ವಂಗಿಕಲ್ಲಿಂದ
ಒತ್ತಿಕಾವಂಕೊಟ್ಟುಬಳ್ಳೊಳ್ಳಿನಿರ್ಗುಂಡಿತಗ್ಗಿನೆಲಬೇವುನೆಲಗುಳಾ
ಅತ್ತಿನುಗ್ಗಿಗಳಬೇರಿನತಾಟೆಗಳನುಸಮ
ವೆತ್ತುರದುತುಪ್ಪದಲಿನಾಲ್ಕುದಿನಕಾಸನಿಯ
ಕಿತ್ತರಾಹಯಕೆಲಗುವಾಗಿಸುಖಿಸುವದೆಂದುಪೇಳ್ದನಾಮುನಿರಾಯನೂ|| ೧೨ ||

ವಾಯುಲಿಗೆಅನುಪಾನವು :

ಉತ್ಕರಣವಾಯುಲಿಗೆನುಗ್ಗಿಬೇರಿನತಾಟೆ
ಮುತ್ತುಕದಬೀಜಬಳ್ಳೊಳ್ಳಿಲೆಕ್ಕಿಯಸೊಪ್ಪು
ಮತ್ತೆವಾಯುವಳಂಗವಿಷ್ಟನ್ನೂತುಪ್ಪದೊಳ್ಕಾಸನಿಯಕೊಟ್ಟಬಳಿಕಾ
ಉತ್ತರಾಣಿಯುಮದ್ಗುಣಿಕೆನಿರ್ಗುಂಡಿಸಮ
ವೆತ್ತುಔಡಲದೆಲಿಯಹರವಿಯೊಳುತುಂಬಿಯೆಸ
ರೆತ್ತಿಬೆಂದುದಬೆನ್ನುತಾಳುವೆಂತಿಕ್ಕಿಮೇಲೆಅರವಿಯಂಕಟ್ಟೆಮಾಣ್ಗೂ|| ೧೩ ||

ಅಂಗುರದಗಡ್ಡೆಸೈಂಧವತಿಗುಡೆಬಳ್ಳೊಳ್ಳಿ
ಇಂಗುಸಂವತ್ಸರದಲವಣಜಿವಾನವಿ
ಳಂಗವಿವಸಮಭಾಗಮಂಮಾಡಿತುಪ್ಪದೊಳುಕಾಸನಿಯುಕೊಡಲುಬಳಿಕಾ
ಅಂಗಕೆಳ್ಳೆಣ್ಣೆತುಪ್ಪವತೊಡದುಮರ್ದನೆಯ
ಹಿಂಗದಿಕ್ಕುತಇಟ್ವಂಗಿಕಾವುಕೊಡಲುಏ
ಕಾಂಗವಾಯುನಾಲ್ಕುದಿನಕೆಪರಿಹರವೆಂದುಶಾಲಿಹೋತ್ರಂಪೇಳ್ದನೂ|| ೧೪ ||

ಕೋಲುಮುಕ್ಕನತಾಟೆಭಜಿಶುಂಠಿಹಿಪ್ಪಲಿಯ
ಮೂಲನಿರ್ಗುಂಡಿಅತ್ತಿಯನುಗ್ಗಿತೇಗುಡಚೆ
ಮೇಲೆರಡುಗುಳಏರಂಡವಿಸಿತರಬೇರುಸಮಗೊಂಡುತುಪ್ಪದಿಂದಾ
ಆಲಸ್ಯವಿಲ್ಲದಾಹಯಕೆಕಾಸನೆಯಗೊಟ್ಟು
ತೈಲಘೃತದಿಮೈಮರ್ದನಿಯಮಾಡಿದಿನ
ನಾಲ್ಕಕೀಕ್ರಮದಿಂದಉಪ್ಪಿನಪಟ್ಟಣದಿಕಾವುಕೊಡಲಂಡವಾಯುಮಾಣ್ಗು|| ೧೫ ||

ಅಜಮೋದಕೋಲಮುಕ್ಕನಬೀಜನೆಲಬೇವು
ಅಜಿವಾನಲಶುನಹಿಪ್ಪಲಿಯತನ್ಮೂಲಅತಿ
ಭಜಿಯುಪರ್ಪಾಟಕವಿಳಂಗಕಹಿಪಡುವಲನುಸುಟ್ಟುಕರಕಿಂಗುಶುಂಠಿ
ವಜನದಿಂಸಮಗೂಡಿತುಪ್ಪದಿಂಕಾಸನಿಯ
ಗಜುಗಂಅಂಕಲಿಯತಪ್ಪಲುಲವಣಪಟ್ಟಣದಿ
ನಿಜವಾಗಿಕಾಸಿಮೈಮರ್ದನೆಯಮಾಡಲುಯಾವಿಲವಾಯುದೋಷಮಾಣ್ಗು|| ೧೬ ||

ಉರಕರ್ನಿಕೆಯವಾಯುವಿಗೆತುಪ್ಪತೈಲಮಂ
ಬೆರಸಿಮೈಮರ್ದನಿಯಮಾಡಿಇಲ್ಲಣಲವ
ಣರಸಪಾವುನುಗ್ಗಿಬೇರಿನತಾಟೆಹಾವುಮೆಕ್ಕಿಬೇರಿವಂಸಮಭಾಗದೊಳು
ಅರದುಬಿಸಿಮಾಡಿಸರ್ವಾಂಗಮಂಪೂಸಿಮ
ತ್ತಿರದೆಅಂಕಲಿತೊಪ್ಪಲಲ್ಲಿಕಾವಂಕೊಟ್ಟು
ನಿರುತದಿಂಬಳ್ಳೊಳ್ಳಿಶುಂಠಿಇಂಗುಅಜಿವಾನಲಕ್ಕಿಘೃತವಿಕ್ಕಿಮಾಣ್ಗು|| ೧೭ ||

ಬಿಸಿಗಂಜಿಅಜಿವಾನಸ್ಯೆಂಧವಸಾಸಿವೆಯಸ
ಬ್ಬಸಿಗೆಬಿತ್ತರಿಷಿಣಸಮಗೊಂಡುತಿಂಥಿಣಿಯ
ಹಸೆಗೊಜ್ಜಿನೊಳಗಿಟ್ಟುಕುದಿಸೆಮುಖಲೇಪನವಮಾಡಿಇಟ್ಟಂಗಿಯಕಾವಂ
ಝುಸಕದಿಂಕೊಟ್ಟುಆಮುನ್ನಪೇಳ್ದನುತು
ಪ್ಪಸಮತಿಲತೈಲದೊಳುಬೆರಸಿನಿಯಕೊಡ
ಲೆಸೆವಮುಖರೋಗದಿನಮೂರಕ್ಕೆಪರಿಹಾರವೆಂದನಾಶಾಲಿಹೋತ್ರ|| ೧೮ ||

ವಾಯುಯುಗ್ಮಕೆಅರಿಷಿಣಎಣ್ಣೆಯೆಂತೊಡದು
ಬಾಯೊಳದನೆರದುನೀರಪೂಯ್ದುತೈಲಘೃತ
ವೀಯರಡುಕುಡಸಿಲೆಕ್ಕಿಸೊಪ್ಪಿನಿಂದಕಾವಂಕೊಡುತಮೂರುದಿನವೂ
ವಾಯ್ವಳಂಗವುಶುಂಠಿಸಬ್ಬಸಿಗೆಬೀಜಬಜಿ
ಆಯತದಬಳ್ಳೊಳ್ಳೊಅಜಿವಾನಸಮಗೂಡಿ
ತೋಯಪಾಜ್ಜದಲೆರಡುಸೇರುಕಾಸನಿಯಕೊಡೆಪರಿಹರಿದುಗುಣಮಪ್ಪುದೂ|| ೧೯ ||

ಹಯದಚೂರಂಗವಾಯುವಿಗೆಶುಂಠಿಬಜೆಸಾಸಿ
ವೆಯಶಿರಸದಬೇರುಬಳ್ಳೊಳ್ಳಿನಿಂಬಿಯಹು
ಳಿಯಲರದುನಾಲ್ಕುಕಾಲಿಗೆಲೇಪನಂಮಾಡಿಯಾಲಕ್ಕಿಯೆಷ್ಟುಮಧುಕ
ನಯದಮುಸ್ತೆಯಮೆಣಸುಕೊಂಕುಳವುಕೊತ್ತಂಬ
ರಿಯಸಹಿತತುಪ್ಪದೊಳುಕಾಸನಿಯಕೊಟ್ಟುಮತ್ತೆಜಾಡ
ಲಯೆಕ್ಕಿಯಣ್ಣೆಯಕಾಲಿಗೊರಸೆದಿನನಾಲ್ಕಕ್ಕೆಗುಣವಾಹುದೂ|| ೩೦ ||

ರಸಕುಂದಿಲಿಗೆತ್ರಿಫಲಶುಂಠಿಹಿಪ್ಪಲಿಯಮೆ
ಣಸುಸಮಘೃತಸೇರುಅಜಕ್ಷೀರಮತ್ತೆರಡುಸೇ
ರುಸಹವೆರಡದನುಕಾಸನಿಯಕೊಟ್ಟುತ್ರಿಕಟುಕಗಳಪಾವಜಕ್ಷೀರದೊ
ಳಶನಗೈದುಸ್ಯೆಂಧವಜಿವಾನಸದ್ಯಕ್ಷಾರ
ವೆಸೆವಹಿಪ್ಪಲಿಯಟೆಂಕಣಭಾರಅರಿಷಿಣವ
ಹಸನಾಗಿಅಜಕ್ಷೀರದದೊಳಗರದುಮೈಗೆಲೇಪನಮಾಡೆಮಾಣ್ಗೂ|| ೩೧ ||

ಕರಕುಳಿಗಳಗ್ರಹಕೆರಸಕುಂದಿಲಿಗೆಪೇಳ್ದ
ತೆರದಲೌಷಧಿಯಮಾಡಲ್ಮಾಣ್ಗುಮತ್ತೆನಾ
ನೊರೆವೆಕರುಳಿಳಿದುತೊಡಕಿದಹಯಕೆಕೈಗೆಹರಳೆಣ್ಣೆಯಂತೊಡದುಕೊಂಡೂ
ತುರುಗದಾಸನದೊಳಗೆಸೇರಿಸುತಲಾಕರುಳ
ಮುರಿಗಂಟನೆಲ್ಲವಂಬಿಡಿಸಿಅಂಡದನೀವಿ
ಅರೆಮಮ್ಮಾಯಿಹಿಪ್ಪಲಿಯುಬಾಣಂತಿಬಾಳವದರರ್ಧಮತ್ತಾ|| ೩೨ ||

ನಾಲ್ಕುಸೇರುಸರಾಯದೊಳಗವನರದು
ಕಲಸಿಕ್ಕಲ್ಲದಂದದಲಿಗೊಟ್ಟಿದಲೆತ್ತೆಗುಣವಹುದು
ನಾಲ್ಕುಘಳ್ಗಿಯೊಳಗರದುಮಾಡಲಿಕೆಗುಣವಹುದುಮೀರಿದಡಸಾಧ್ಯವೆಂದಾ
ನಾಲ್ಕುಕಾಲಾಂಕಟ್ಟಿಬಹುಸೂಕ್ಷ್ಮದಿಂದಲ್ಲಿ
ಸಿಕ್ಕಿರ್ದಕರುಳತೊಡಕನುಬಿಡಿಸಿಕಲನುಂ
ಮೇಲ್ಕೆತ್ತಿಅಂಡಗಳಹಗರದಿಂನೀವಿಬಳಿಕಾವೈದ್ಯವಿಕ್ಕೆಮಾಣ್ಗೂ|| ೩೩ ||

ಗತ್ತಸಿಕ್ಕಿದಹಯಕೆಶುಂಠಿಕಾಷ್ಟಜ್ಯೋತಿ
ಮತ್ತೆಮಿಸುನೀಯಸಬಕಾರಜಂಪಾದಿಪುನ
ಗೆತ್ತಿದೀರೈದುಸಮಗೂಡಿನಿಂಬಿಹುಳಿಯೊಳಗರದುತೆಂಗಿನಕಡ್ಡಿಯ
ಬತ್ತಿಯಂಮಾಡಿಈಔಷಧವತೊಡದಮೇ
ಲೆತ್ತಿಶಿಸ್ನರಂಧ್ರದೊಳಗೇರಿಸಿತೆಗೆದು
ನೇತ್ರಂಗಳಿಗೆಇಂಗಳಮೇಣಶುಂಠಿಯನುಜಂಭೀರರಸದಲರದೂ|| ೩೪ ||

ಮೆಲ್ಲನಂಜನವಿಕ್ಕಿಹರಳೆಣ್ಣೆವರೆಸೇರು
ಬೆಲ್ಲಬೀಜಗಳೆದುಪುಡಿಮಾಡಿನೆರೆಗೊಟ್ಟ
ದಲ್ಲಿಹಾಲೊಂದುವರೆಸೇರಿನೊಳ್ ಕೆಲಸಿಕ್ಕಲಾಹಯಕೆಗುಣಮಪ್ಪುದೂ
ಬಲ್ಲವರುಶತತೈಲಮಂತುರಂಗಮದಗರತದ್ದು
ಹಳೆಹುಣ್ಣುಪದರರೋಗವಿಸಿತೆಲ್ಲವಕೆಪುರುಷ
ಮೂಲವ್ಯಾಧಿಮೊದಲಾದವಕೆಲೇಪಿಸೆಮಾಣ್ಗೊ|| ೩೫ ||

ಕಾಲುಬಾಯಿಗೆವೈದ್ಯಕೊಟ್ಟುಮಿಸುನಿಯಮದ್ದು
ನಿರ್ವಿಷವುಸಾರಂಗಶೃಂಗಹಿರುಚಿಯುಹುಲಿಯುಗುರು
ಪತ್ಯನಾಭಿಕುದುರೆಯಕೊಳಗವೆಲ್ಲಕಂಚಿನಿಂಬಿಯಹುಳಿಯೊಳು
ಅರವಂಗಳಂಗವಿಗೆತೇಯ್ದುಲೇಪನವ
ನಿರ್ವಹಿಸಿಮಾಡುತಿಹಲದರಿಂದಲಾಕ್ಷಣಂ
ನಿರ್ವಾಹವಹುದೆಂದುವರಶಾಲಿಹೋತ್ರಮುನಿಪೇಳಿದರೆವಿನಯದಿಂದ|| ೩೬ ||

ಶಲಿವಾಹನಶಕವುಸಂದೊಂದುಸಾವಿರದ
ಏಳುನೂರುವರುಷಕ್ಕೆವಿಳಂಬಿಸಂವತ್ಸರದವನ
ಮಾಲೆಪೆಸರಾಂತಶುಕ್ಲಪಂಚಮಿಯಬೃಗುವಾರಲೀಕ್ಷಿತಿಯೊಳೊ
ಲೀಲೆಮಿಗೆಹರಪುರವನಾಳ್ವಬಾಗುಳಿಯಭೂ
ಪಾಲಮಣಿಬಸುವೇಂದ್ರನೃಪಾಲಪುರೋಹಿತಂ
ಪೇಳಿದಂಹಯರತ್ನಶ್ರೇಣಿಯೆಂಬತುರಗಲಕ್ಷಣನರ್ಥಿಯಿಂದಾ|| ೩೭ ||

ಅಂತು ಸಂಧಿ ೭ಕ್ಕೆ ಪದನು ೧೪೨ಕ್ಕೆ
ಮಂಗಳಮಹಾಶ್ರೀಶ್ರೀಶ್ರೀ ||